

JAARBOEK
VOOR
MUNT- EN
PENNINGKUNDE

72
1985

KONINKLIJK NEDERLANDS GENOOTSCHAP
VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE
AMSTERDAM

Commissie van redactie

Prof. dr. H. Enno van Gelder, Zeist
Drs. G. van der Meer, 's-Gravenhage
Drs. A. T. Puister, Wassenaar
Dr. H.J. van der Wiel, Gouda
E.J.A. van Beek, Oude Ade

ISSN 0920-380X

TOT GERIEFF VAN INDIA. GELDEXPORT DOOR DE VOC EN DE MUNTPRODUKTIE IN NEDERLAND, 1720-1740

door drs Arent Pol

VERANTWOORDING*

Verschillende auteurs hebben zich bezig gehouden met de geldzendingen naar Azië door de VOC¹. Vrijwel zonder uitzondering baseerden zij zich daarbij op gegevens uit de resoluties van Heren Zeventien. Wat er in feite verzonden is, vindt men echter niet in deze bron, maar in de boekhoudingen van de Kamers in patria en van de kantoren in Azië. Reconstructie van de feitelijke verzendingen uit de boekhoudkundige gegevens is echter nogal tijdrovend en bovendien niet uitvoerbaar voor de hele periode waarin de VOC actief was (1602-1795), omdat maar een klein deel van deze bronnen bewaard is gebleven. Daarentegen beschikt men in de resoluties der Heren Zeventien over een goed toegankelijke en ononderbroken reeks van cijfers. Het is dus volkomen begrijpelijk dat men zich baseert op deze laatste bron. Toch dringt zich de vraag op of het wel terecht is dat dit gebeurt, of er geen grote verschillen in omvang en samenstelling waren tussen hetgeen men besloot te verzenden en hetgeen er in werkelijkheid verzonden werd. En als er verschillen tussen besluit en verzending geconstateerd worden, kan men zich afvragen waarom de Kamers afweken van het besluit van Heren Zeventien. Het lijkt niet onwaarschijnlijk dat hun overwegingen werden ingegeven door de steeds wisselende omstandigheden op de edelmetaalmarkt. Schaarste — en dus hogere prijs — van een bepaalde geldsoort zou bijvoorbeeld een reden geweest kunnen zijn om minder of helemaal niets van dat artikel in te kopen en al dan niet een ander artikel in plaats daarvan naar Azië te verzenden. Om deze veronderstel-

* Dit artikel is een bewerking van de doctoraal-scriptie die ik in augustus 1985 schreef bij drs F.S. Gaastra in de Vakgroep Algemene & Vaderlandse Geschiedenis der Rijksuniversiteit Leiden. Van diverse personen ontving ik kritische reacties, die aan de uiteindelijke vorm en inhoud ten goede zijn gekomen. Voor hun bijdragen bedank ik hier met name drs F.S. Gaastra, prof. dr H. Enno van Gelder, drs H.W. Jacobi en drs A.C.J. Vermeulen.

¹ Van de literatuur uit de laatste decennia noem ik: Glamann (1958), Gaastra (1976), Attman (1981), Schöffner/Gaastra (1982), Gaastra (1983), Attman (1983), De Korte (1984), Bruijn/Gaastra/Schöffner (1979-1987) I, 184-187 en 223-245. Naast deze meer algemene studies verschenen enkele artikelen over vondsten uit scheepswrakken waarin dit onderwerp ook aan de orde kwam: Playford (1959), Boxer (1973), Rønning (1973-74), Sténuit (1974), Marsden (1978), Van Gelder (1980) en Meltzer (1984).

ling te kunnen verifiëren, dient nagegaan te worden vanwaar de VOC de benodigde contanten betrok en of er verschuivingen te ontdekken zijn in de vraag naar bepaalde soorten. Tegelijkertijd kan zo inzicht worden verkregen in de rol van speciehandel, wisselbanken en munthuizen in de leveranties aan de VOC en in de betekenis van de VOC voor de muntproductie in Nederland.

In deze studie over de periode 1720-1740 heb ik mij beperkt tot een poging antwoord te geven op een tweetal vragen: 1° zijn er verschillen tussen toebedeling en verzending? en 2° waar haalde de VOC de benodigde contanten vandaan? Vergelijkingen van de hoeveelheden van iedere soort die Heren Zeventien besloten te laten verzenden en de verschuivingen daarin in de loop van de tijd, werden niet gemaakt, omdat zij voor het grootste deel factoren raken die in Azië hun oorsprong hebben. Over het algemeen kan namelijk gesteld worden dat omvang en samenstelling min of meer afhankelijk was van de door Gouverneur-Generaal & Raden opgestelde "Eis van Indië" en van de door Heren Zeventien gevraagde hoeveelheid en soort Aziatische produkten, de zogenaamde retourgoederen.

Verskillende redenen hebben de keuze van de periode 1720-1740 voor dit vergelijkende onderzoek bepaald. Deze jaren geven een forse schommeling te zien in de omvang van de geldzendingen, ook per decennium in vergelijking met de periodes ervoor en erna. Deze twee decennia vallen samen met de laatste 20 jaar van het tijdvak dat Glamann behandelde in zijn "Dutch-Asiatic trade". In de '20-er jaren liet de VOC voor het eerst munten slaan die voorzien waren van het VOC-monogram. De beschikbaarheid van de bronnen speelde natuurlijk eveneens een belangrijke rol. Tenslotte zullen door dit onderzoek de recentelijk geborgen munten uit de wrakken van de Akerendam (1725) en de Vliegend Hert (1735) in hun context geplaatst kunnen worden.

Om een vergelijking tussen theorie en praktijk van de verzending te kunnen maken, moest van alle uitgaande schepen in de periode — zo'n 760 stuks — nagegaan worden of zij contanten vervoerden en zo ja, wat de samenstelling ervan was. Niet van alle schepen was echter in de bronnen precies te vinden wat zij aan boord hadden, bijvoorbeeld omdat zij onderweg vergingen of gekaapt werden en dus niet in Batavia aankwamen, of omdat een deel van de boekhouding niet bewaard is gebleven. In veel gevallen was dan toch uit "circumstantial evidence" de lading nog wel te reconstrueren — soms kon alleen een "educated guess" uitkomst bieden. Slechts een zo min mogelijk onderbroken reeks van cijfers, over een zo lang mogelijke periode, is bruikbaar en betrouwbaar voor de beoogde vergelijking van het besluit tot verzending en de verzending zoals die in werkelijkheid heeft plaatsgevonden.

Onder "contanten" wordt hierna alle geld verstaan, in gemunte en ongemunte

vorm: gouden en zilveren munten en baren, evenals de koperen duiten. In deze beschouwing is evenwel niet het geld betrokken dat de schipper meekreeg om onderweg inkopen te kunnen doen en waarvan het restant bij aankomst in Batavia natuurlijk in de kas kwam². Een dergelijk bedrag aan "verversingspenningen" of "scheepsgeld" werd ook aan de retourschepen meegegeven en het overblijvende deel daarvan werd in patria weer afgedragen. Deze kleine bedragen werden in de 18e eeuw zelf ook nooit tot de verzonden contanten gerekend, maar zij vormden een onderdeel van de "ongelden op de equipage", d.w.z. de onkosten voor het uitrusten van de uitgaande schepen.

Hieronder komen achtereenvolgens aan de orde:

I Geldzendingen door de VOC;

— Soorten, eenheden, verpakkingen;

— Toebedeling en verzending;

II Munten en baren;

III Het bijeenbrengen der benodigde contanten;

— Specievoorraad, muntslag en contantenverschepping;

Conclusie;

gevolgd door bijlagen betreffende vergane schepen (I), de toebedelingen in de resoluties (II), de verzending door de Kamers (III), de schaarste van munten en muntmaterialen (IV), de leveranties door de Amsterdamse Wisselbank (V), consenten voor VOC-aanmuntingen (VI), de muntproductie te Dordrecht (VII) en de leveranties van essayeur Grill aan Kamer Amsterdam (VIII).

² Kamer Amsterdam gaf in deze tijd, afhankelijk van de grootte van het schip en dus het aantal opvarenden, 80 à 160 dukatons mee (ARA, VOC 7175-7179 fol. 228, 248, 237, 239, 174). In Kamer Hoorn deed men het met 150 à 300 mexicanen (ARA, VOC 14588-14596 steeds fol. 26).

5 October 1728.

van 122500 gulden ⁴afgevoerd en onder de
resol. van 1728, veranderinge verordeelt als hier

nevens is gespecificeert.

Zuid. Amst. Delf. Rotterdam. Noord. Indisch. De Batavia

Ducaten 25000 25000 50000

Blaargoud 50000 50000

Blaar zilver van

Penningen 20 Greyn 325000 500000 100000 100000 50000 50000 125000

Van 1/2 Penn. 1/2 Greyn 100000 100000

Mexicanen 100000 250000 350000

Paijementen, kistte

en dubbelde kistte 25000 150000 25000 25000 50000 50000 325000

Duijten 2000 4000 6000

502000 1004000 125000 125000 125000 125000 2006000

Voor Ceilon

Ducaten 62500 62500 125000

Paijementen, kistte

en dubbelde kistte 31250 37500 68750

Stuijvers 6250 6250

Duijten 1250 1250 2500

603250 1405250 2208500

Werdende besameren gespecificeert om de voortloopen dening op hier

schepen te versien, als dierelie zullen vernemen te behoren.

Sullende in't aanstaande voorjaar op de Volvoeringe

Int Voorjaar op de Volvoeringe van de Batavia'sche Geld Eijfelz nader werden godelibeert te resoluieren.

en geresolveert.

Toebedeling der contanten door Heren Zeventien
(ARA, VOC 164: resolutie 5 oktober 1728)

I. DE GELDZENDINGEN DOOR DE VOC

Gouverneur-Generaal & Raden stelden ieder najaar de "Eis van Indië" op, een lijst van gelden en goederen die zij dachten twee jaar later nodig te hebben voor de uitvoering van de opdrachten uit patria³. Heren Zeventien besloten bijvoorbeeld in het najaar van 1720 in hoeverre en in welke geldsoorten zij wilden voldoen aan de eis, die een jaar eerder te Batavia geformuleerd was. Vervolgens werd aan de zes Kamers een evenredig gedeelte toebedeeld (namelijk Amsterdam 50%, Zeeland 25% en Delft, Rotterdam, Hoorn en Enkhuizen ieder 6¼%) en de bestemming vastgelegd. De Kamers spreidden de verzending over het equipagejaar, dat liep van medio 1720 tot medio 1721; de meeste schepen arriveerden dan in het kalenderjaar 1721 op hun bestemming, want de reis naar Azië duurde minimaal zes maanden. In de voorjaarsvergadering werd vastgesteld in hoeverre iedere Kamer aan zijn verplichtingen voor het lopende jaar voldaan had; vaak werd tegelijkertijd het besluit genomen nog een aanvullende zending contanten te versturen. In juli/augustus, de eerste maanden van het nieuwe equipagejaar, werd vooruitlopend op de definitieve toedeling soms een voorlopige toedeling gemaakt. De Kamers konden aan de hand daarvan inkoop en verzending dan alvast beginnen. De uitvoering van de door Heren Zeventien genomen besluiten werd overgelaten aan de zes Kamers.

Binnen de colleges van bewindhebbers der verschillende Kamers bestond een zekere werkverdeling — voor de financiële aangelegenheden waren enkele bewindhebbers aangewezen als thesauriers (ook wel "tresoriers" of "heren van de ontvang" genoemd). Alle voorbereidende handelingen voor de uitvoering van de besluiten der Heren Zeventien voor wat betreft de contanten voor Indië, vonden plaats op hun aanwijzingen of onder hun toezicht: inkoop van specie door de agent, vervaardiging van baren door de essayeur, aanmaak van munten door de muntmeester, verpakking der contanten, uitreiking ervan aan de schippers en notering van het verzondene in de boeken. Overigens waren de thesauriers niet geheel vrij in de keuze van de schepen en de hoeveelheden per

3 Glamann (1958) 287-288. Dat deel van de Eis van Indië dat de contanten betrof, is in het begin van de 18e eeuw maar zelden bewaard gebleven: het stuk werd in Kamer Amsterdam uit de overgekomen brieven en papieren gelicht en blijktens de notities in de marge van de inhoudsopgave doorgezonden naar het departement "pakhuis" (vgl. ARA, VOC 1950). Uit de resoluties van Gouverneur-Generaal & Raden zijn uit de periode 1720-1740 gespecificeerde opgaven slechts bekend voor de jaren: 1721/22 (ARA, VOC 736 fol. 746-747); 1724/25 (ARA, VOC 739 fol. 496-498); 1729/30 (ARA, VOC 744 fol. 717); 1732/33 (ARA, VOC 748 fol. 65-67);

schip te verzenden contanten. Door Heren Zeventien was al aangegeven dat op een schip van 160 voet bijvoorbeeld f400.000, op een van 145 voet f350.000 en op een schip van 130 voet f300.000 geplaatst mocht worden⁴. Uit het oogpunt van risicospreiding werden de contanten over zoveel mogelijk schepen verdeeld; heel kleine schepen kregen evenwel vaak niets aan boord. Vanuit de grote Kamers vond de verzending van contanten min of meer doorlopend plaats — de kleine Kamers telden per jaar meestal niet meer dan drie uitgaande schepen met contanten. De grootste groep vertrok in de maanden oktober tot en met januari, een wat kleinere omstreeks mei⁵. Ook tussendoor gingen er nog wel eens een paar schepen en ook kwam het voor dat sommige veel te laat vertrokken, niet zelden nadat het equipagejaar (juni t/m mei) al voorbij was. Vrijwel alle uitgaande schepen gingen naar Batavia — slechts een enkele maal bleef een schip achter in Cabo de Goede Hoop en twee à drie schepen per jaar voeren vanuit patria naar Ceylon; gedurende de jaren 1729-1733 vertrokken daarnaast jaarlijks nog twee à drie schepen rechtstreeks naar China om vandaaruit ook weer zonder Batavia aan te doen naar Europa terug te keren, de zogenaamde "direkte vaart". Van de schepen die vergingen op de reis naar Indië, werden in veel gevallen meteen of in de jaren erna de contanten geheel of gedeeltelijk geborgen (zie bijlage I)⁶. Ingeval een schip in Europese wateren verging, werden de geborgen gelden meest teruggebracht naar patria om later opnieuw verzonden te worden. Bij schipbreuk voor de Afrikaanse kust of verder weg, zond men de "gesalveerde contanten" door naar de plaats van bestemming, Batavia of Ceylon. De schepen die rechtstreeks naar Ceylon of China gingen, werden alleen door de Kamers Amsterdam (ieder jaar) en Zeeland (om het andere jaar) uitgerust — de kleine Kamers hadden daar geen deel aan. Ook dat ene jaar in de periode 1720-1740 dat er contanten naar Cabo de Goede Hoop gingen, werd dat verzorgd door Kamers Amsterdam en Zeeland samen⁷.

Soorten, eenheden, verpakkingen

In de 20-er en 30-er jaren van de 18e eeuw werd in de boekhoudingen in patria meestal volstaan met de vermelding van het aantal geldkisten en het totaal-

4 ARA, VOC: 23 augustus 1727.

5 Een opsomming van alle uitgaande schepen vindt men in Bruijn/Gaastra/Schöffer (1979-1987) II.

6 De Korte (1984) 42 geeft een in details afwijkende lijst voor Kamer Amsterdam over de jaren 1700-1730.

7 Voor een toelichting op de bronnen zie de bijlagen II en III.

N°. 36

N°. 3

A Z^D W Y Ondergeschreven *Willim De Keijser*
 Schipper en *Symon Peter Trouillart Onvercooman*
 op den Schépe (dat God beware,) genaamt *Den Adelaar*

Bekennen by desen ontfangen te hebben van d'Heeren Bewinthebberen van de *Oost-Indische Compagnie, ter Kamer Zeeland*, een Somme van *36* en veertig Duytsche Agt-Londert Vyf en Dertig Ponden twee Schellingen twee

Grooten V^l. Swaar Geld, of Dey Pondent een en vijftig Duytsche Twee Pondent drie en dertig Gintoudt Seuen Stuyvers en Acht Penningen

Ligt Geld, bestaande in de volgende Specien, dewelke wy Verklaren, dat ons ten genoegen toegewogen en toegetelt zyn, en door ons in de Kisten afgepakt, waar naar aan yder Kist twee Slooten zyn gehangen, van welk een Slot telkens van Kist tot Kist de Sleutel by ons overgenomen en met ons gewoon Gachet Verzegeld, verder met Leydoek omspykert, en met Touwen omwonden, bestaande voor-

fchreve Kisten en Specien in de volgende

In de Kisten N ^o . 73, 74, 75, 76, en 77. Synder vijf Rikken, Zwaar Geld	Ligt Geld	Zwaar Geld
Gedreht als in Maagins, in der Rik een Londert Roosen, die Roosen vijf Londert Roosen Schers		
een en veertig Duytsche Agt-Londert twee Schellingen, ingelate Londert Elf Penningen twintig		
Gintoudt Seuen Dertig Dertig Maagins Londert twee en veertig Maagins vijf Penningen aeggenen		
in 21. 19. Swaar of 21. 19. Penningen Ligt geld.	102338. 7	127947. 78 122170. 59 14. 6
In de Kisten N ^o . 78, 79, 80, 81, & 82. Syn vijf Rikken		
Gent als in Maagins, in der Rik Dertig Roosen		
die Roosen een Londert en vijftig Roosen Dertig		
Stuyvers & 300 Swaar of 300 Ligt geld.	45000	56250 75000
In de Kisten N ^o . 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100. Synde die		
Rikken gedreht als in Maagins, in der vijf eekke		
Rikken Dertig Dertig Roosen, en in de laatste Rik 78		
88 Roosen Dertig Roosen een Londert en		
Dertig Roosen Dertig Dertig, in de laatste Rik		
Londert twee, die Roosen twee en Dertig		
Dertig Roosen Dertig Dertig & 3. 4. 8 Swaar		
of 4. 10 Ligt geld.	103200	129000 17200

Wy beloven by aldien ons God met Voorschreve Schip behouden Reys verleend soodanig weder over te leveren aan den *Gouverneur Generaal en Raden over Nederlands India tot Batavia*, of die Sy ons zullen ordonneren: belovende van onse Administratie te doen goede Rekening, Bewys en Reliqua. Des oirconde zyn hier van gemaakt Vyf alle eens luydende *Cognossementen*, d'een voldaan, zynde d'andere van goeder Waarde. En by ons ondertekend,

NOTA. In de laatste Kist N°. 88.
 zyn alle de Sleutels.

In Middelburg, den 6ten Maart 1728.

Fragment van eigentijds afschrift van een cognossement van Kamer Zeeland: contanten aan boord van de Adelaar, in 1728 vergaan bij de Hebriden

(© Scottish Record Office, AC 9/1203/74: met toestemming van Controller of Her Britannic Majesty's Stationery Office). Verwijzing en afbeelding dank ik aan de heer W.A. Malcolm te Edinburgh.

bedrag dat de schippers meekregen⁸. In Azië daarentegen specificeerde men de ontvangen contanten volledig naar aantal of massa, soort en bedrag. Een zending werd te Batavia bijvoorbeeld als volgt genoteerd:

Inde Batavia 1729
naam: 1129 lre aangelant, dadel
 805 ³/₆₄ realen goud bij gewicht 38.224-
 236:8:- marken fijn baar zilver 7.647-
 10.000 pees dukatons 40.156-
 8.125 rijksdaalders payment 24.375-
 300 marken mark-realen 8.812-
 153.600 pees duiten 1.200-
 12000:- duiten 12000:-

(van Kamer Zeeland) per Wolphaartsdijk, 11 januari 1729
 805 ³/₆₄ realen goud bij gewicht f38.224-14-0
 236:8:- marken fijn baar zilver 7.647- 6-0
 10.000 pees dukatons 40.156- 5-0
 8.125 rijksdaalders payment 24.375- 0-0
 300 marken mark-realen 8.812-10-0
 153.600 pees duiten 1.200- 0-0
 (ARA, archief boekhouder-generaal Batavia 10766 fol. 27)

Van het uit patria ontvangen goud, werden in de Aziatische boeken de gouden dukaten en het "goud bij gewicht" steeds apart vermeld. Onder dit laatste was echter niet alleen goud in baren, maar ook wel gemunt geld begrepen⁹. De goudbaren waren niet van een standaardgewicht of -gehalte¹⁰. Dit was wel het

⁸ De journalen van Kamer Enkhuizen vermelden wel steeds de diverse soorten (zonder de verhoudingen aan te geven) maar deze bron ontbreekt juist voor de periode 1720-1740. In Kamer Amsterdam begint men tegen 1740 de diverse soorten aan boord van ieder schip te vermelden in het journaal.

⁹ Dit is toevallig bekend, omdat men in Batavia besloot de munten — zgn Portugese "crusaden" — in omloop te brengen (ARA, BGB 11842 fol. 204: negotie-journaal 13 januari 1730); zie ook hierna p. 105.

¹⁰ Dit blijkt uit het copie-cognossement van de Adelaar (vergaan in 1728) dat zich in het Scottish Record Office bevindt. Informatie ontvangen van W.A. Malcolm, brief 25 september 1975 aan Kon. Penningkabinet.

geval met de zilverbaren: zij wogen steeds 8 mark troois¹¹, en waren van twee verschillende gehaltes, nl. zilver van 11 penningen 20 grein (= 986‰) en van 11 penningen 7½ grein (= 942‰)¹². Baren van de eerste soort waren bestemd voor Bengalen en hadden daarom het gehalte van de Bengaalse roepia, die van de tweede soort — slechts 2% van het totaal — zond men naar Siam en waren dan ook van het gehalte van de Siamese tical. "Payement" is de verzamelnaam voor schellingen, dubbeltjes en stuivers. Onder deze noemer werden vrijwel uitsluitend schellingen en dubbeltjes gestuurd, meest in een verhouding van 1:2, soms 1:1 of 1:3. Stuivers waren niet erg courant. Met de term "mark-realen" werden ongesorteerde en vaak ongelijkwichtige realen aangeduid, die daarom niet per stuk maar per gewicht geteld werden. Soms nam men in Batavia de moeite zo'n partij uit te zoeken en de volwichtige stukken van de post "mark-realen" over te boeken naar "realen van agten"¹³.

De gehanteerde aanduidingen voor aantal en massa, de hoeveelheden dus, verschillen bijna van soort tot soort. De reaal was het door de Nederlanders in Azië gebruikte standaardgewicht voor goud, dat 27,35 g vertegenwoordigde¹⁴. De naam en massa ervan waren afgeleid van het Spaanse zilverstuk van 27,46 g. Voor zilver gebruikte men in patria zowel als in Azië de mark troois als eenheid van gewicht, zoals hier gedemonstreerd bij baar zilver en mark-realen. Over de wijze van noteren van het baar zilver dient het volgende nog te worden opgemerkt. Men was gewoon het netto-gewicht (d.w.z. de hoeveelheid fijn zilver) te vermelden en niet het bruto-gewicht met aanduiding van het gehalte. Zo werden bijvoorbeeld 100 baren van 8 mark niet genoteerd als "800 mark van 11 penning 20 grein", maar als "788 mark 10 penning 16 grein fijn", of kortweg "788:10:16 mark fijn". De woorden penning en grein ontleende men aan de voor gehaltes gebruikelijke terminologie en werden hier gebruikt om delen van de mark weer te geven¹⁵. Deze breuken kunnen

11 1 mark troois = 246,084 gram; 1 mark = 4 onsen van ieder 20 engelsen, deze op hun beurt verdeeld in 32 azen: Zevenboom/Wittop Koning (1953) 28.

12 Puur zilver = 12 penningen; de penning was verdeeld in 24 greinen.

13 ARA, BGB 11840 fol. 645, 688 en BGB 11853 fol. 779.

14 Van Borssum Buisman (1952) 70. De aanduiding "128 realen" op sluitgewichten moet blijkens de noteringen in de boekhoudingen niet zoals Houben (1984) 12 doet, worden opgevat als "128 Spaanse zilverstukken", maar als een "hoeveelheid (goud) gelijk aan de massa van 128 realen".

15 De voorkomende combinaties van penningen en greinen zijn:

— : —	ofwel decimaal: 0,0000
1: 8	0,1111
2: 16	0,2222
4: —	0,3333
5: 8	0,4444
6: 16	0,5555
8: —	0,6666
9: 8	0,7777
10: 16	0,8888
(12: —)	0,9999 = 1

gemakkelijk worden omgezet in decimalen, waarna omrekening van netto-naar bruto-gewicht mogelijk is en vervolgens gecontroleerd kan worden of het inderdaad een door 8 (want in staven van 8 mark) deelbare hoeveelheid betreft¹⁶. In het aangehaalde voorbeeld is $788,88888 : 0,98611114 = 800$ mark ofwel 100 staven. Van de mark-realen werden zonder uitzondering de bruto-gewichten neergeschreven. De hoeveelheden payment drukte men uit in rijksdaalders. Bedoeld zijn bankrijksdaalders van 48 stuivers, want slechts door gebruik van de vermenigvuldigingsfactor 2,4 verkrijgt men de correcte bedragen in guldens. Van dukaten, dukatons en duiten noteerde men het aantal "pees" (van Port. *peça*), de bij de VOC gebruikelijke aanduiding voor stuks; een hoeveelheid duiten gaf men soms ook aan in rijksdaalders.

De inhoud per verpakking was in veel gevallen standaard, zeker waar het "zakken" betrof¹⁷. Een zak dukaten bevatte 500 of 1000 stuks, een zak dukatons telde steeds 200 stuks. Een zak mark-realen woog altijd 100 mark. Payment ging per zak van f300 en hield dus 1.000 schellingen of 3.000 dubbeltjes of 6.000 stuivers in; een zak duiten was f 10, zodat deze 1.600 stuks bevatte. Baar zilver verscheepte men in kisten van 50 of 100 staven à 8 mark, waarvan het gewicht dus tegen de 100 of 200 kg liep. Een kist dukatons bevatte doorgaans 20 zak: ruim 500 mark ofwel ruim 120 kg. In een kist werden meestal 4, soms ook 5 of 6 zakken mark-realen gelegd, in totaal zo'n 100 tot 150 kg. Overigens waren de kisten dan vaak nog niet helemaal vol en gebruikte men daarom turven als opvulmateriaal, zoals bleek toen een kist met contanten — na een verblijf op de zeebodem van 2½ eeuw nog geheel intact — uit het wrak van de Vliegend Hert naar boven werd gehaald en opengemaakt¹⁸. Duiten werden een enkele maal in kisten verzonden (à 20 zakken, zo'n 100 kg), meestal echter in vaten¹⁹. De inhoud daarvan was niet

16 In het overgrote deel van de gevallen kwam de berekening uit. Aan de overblijvende is verder geen aandacht besteed, toen bleek dat sommige vermeldingen in de boekhouding onjuistheden bleken te bevatten.

17 Uit zeer diverse vermeldingen in het archief van VOC en BGB zijn deze gegevens te berekenen; dat het standaardpraktijk betrof, wordt bevestigd door Van Dillen (1925) 883-884.

18 Kisten met contanten vond men in minder gave toestand ook in de wrakken van de Liefde en de Slot ter Hoge: Marsden (1978) 147. Dat er verschillende soorten contanten-kisten waren, blijkt uit de uitgaven door Kamer Amsterdam: "Bet. aan de wed. Abraham Dircksz van Eijssen voor 300 geltkisten à 24 st en 100 staven-kisten à 20 st 't stuck, sonder korting, f460-0-0" (ARA, VOC 7151 fol. 312: 30 januari 1733, ongelden equipagie). Kamer Amsterdam gebruikt kisten waar 50 staven in gaan, Kamer Zeeland bedient zich van kisten die 100 staven kunnen bevatten.

19 Over de massa van de VOC-duit bestaat enige verwarring. De gewone provinciale, in Nederland zelf circulerende duit moet ca. 3,8 g wegen: Van Gelder (1965) 247. Schoiten (1951) 23 geeft voor de VOC-duit 3,6 g op, maar verwijst ook naar andere bronnen die ca. 3,1 g vermelden. Ongeveer dezelfde uitkomst krijgt men "als 192 duyten weegen 1¼ lb" (ARA, coll. Hope 8486). Voor de omrekeningen is door mij een massa van 3,1 g per duit aangehouden.

steeds precies hetzelfde, gezien de verschillende bedragen in guldens per vat die gevonden worden. Vaak vertegenwoordigde een vat duiten *f*700 en bevatte dus 70 zakken = 112.000 stuks met een gezamenlijk gewicht van ca. 350 kg; iets hogere bedragen kwamen ook voor, bijvoorbeeld *f*720 = 115.200 stuks = ca. 360 kg. Eén maal werd een Amsterdamse inhoudsmaat voor wijn als aanduiding van de hoeveelheid aangetroffen: een half aam (d.w.z. ruim 75 liter) duiten voor *f*420, dus 67.200 stuks ofwel ca. 210 kg²⁰.

Een kist met 100 baren zilver, in situ: wrak van de Slot ter Hoge, Madeira 1724
(© National Geographic Society: Sténuit 1975 p. 260)

Toebedeling en verzending

De verschillen per Kamer Amsterdam
Kamer Amsterdam voldeed in de jaren 1720-1740 het totaal van de toebedeling zeer goed, nl. voor 100%. Per jaar zijn er echter toch belangrijke afwijkingen te constateren. In 1722/23 bleef men voor ruim *f*300.000 (= bijna 10%) in gebreke, hetgeen pas in de daaropvolgende drie jaren werd goedge maakt. In de jaren 1733/34 tot 1735/36 week Kamer Amsterdam opnieuw af van de toebedeling, maar wederom hieven de verschillen elkaar op.

20 ARA, VOC 7149 fol. 982: 31 maart 1728, contante penningen.

Ook per soort waren er over de hele 20 jaar gezien afwijkingen van betekenis, maar deze tekenen zich wat minder duidelijk af als gevolg van de onvolledige gegevens betreffende de samenstelling over de jaren 1723/24 en 1727/28. Zeker is, dat er een te groot bedrag aan dukaten verzonden werd, nl. minstens $4\frac{1}{2}$ maal groter dan nodig om het kleine tekort aan baar goud goed te maken. Bij baar zilver en dukatons liet men een tekort van enkele procenten ontstaan, evenals bij payment: samen zo'n f1.000.000, waartegenover slechts f800.000 stond dat aan onbekende soort plus overschot aan realen verzonden was. Een verschil van f200.000 over 20 jaar was natuurlijk vrijwel zonder betekenis. Per soort waren de afwijkingen echter al groter. Zo worden de verschillen steeds groter naarmate de cijfers meer in detail worden gezien. Vergelijking per jaar van iedere soort afzonderlijk levert enkele verrassende indrukken op.

In 1722/23 werd er over de hele linie tekort gezonden. Een vrij gering bedrag in dukaten verstuurd men weliswaar volledig, maar grof zilver daarentegen in onvoldoende mate — het tekort van 10% werd voornamelijk veroorzaakt door een te geringe hoeveelheid baar zilver. Het jaar daarop deed zich een slechts schijnbaar tekort aan grof zilver en payment voor, dat staat tegenover eenzelfde bedrag dat verstuurd werd, maar waarvan de samenstelling niet achterhaald kon worden. Het tekort aan realen binnen dat jaar werd voor een zeer groot deel — en misschien zelfs wel volledig — goedgeemaakt door teveel verzonden baar zilver en (niet toebedeelde) dukatons. In het jaar 1724/25 was er een groter overschot aan payment (33%) dan de omvang van het tekort aan realen (15%) bedroeg. Het jaar 1725/26 geeft een zeer onrustig beeld te zien van de mate waarin Kamer Amsterdam de toebedeling voldeed. Aan baar goud verzond men helemaal niets, in dukaten echter veel teveel (50%) — samengevat f95.000 ofwel 16% méér goud dan toebedeeld. Bij het grof zilver gebeurde iets dergelijks: netto f300.000, zo'n 12%, voornamelijk door overschotten op dukatons en realen van 41 resp. 33%. Het tekort van f100.000 aan payment zorgde ervoor dat het totale overschot in dat jaar beperkt bleef tot f300.000. Deze drie ton was overigens nodig om het in 1722/23 ontstane tekort weg te werken. Geconstateerd kan worden dat men daar weliswaar in slaagde, maar er zich in het geheel niet om bekommerde de verdeling per soort aan te houden. De dukatentoebedeling van 1722/23 had Kamer Amsterdam namelijk volledig verzonden; het grote overschot in 1725/26 werd dus niet door een eerder tekort van dezelfde soort gerechtvaardigd. Baar zilver zond men in 1725/26 tekort, terwijl daarvan in 1722/23 ook al veel te weinig was verstuurd. Dukatons waren er in 1722/23 ietwat te weinig uitgegaan, maar drie jaar later teveel en wel $4\frac{1}{2}$ maal meer dan het tekort van 1722/23 bedroeg. Bij de realen waren de verhoudingen in nog veel sterkere mate zoek. De grove zilveren specie tezamen genomen, blijkt het verschil tussen het tekort van

1722/23 en het overschot van 1725/26 echter toch maar zeer klein te zijn. Van het payment is zowel in 1722/23 als in 1725/26 te weinig verzonden. Beziat men de vier jaren 1722/23 tot 1725/26 samen, dan worden de schommelingen wel wat afgezwakt: baar goud tekort, dukaten teveel, (goud teveel), baar zilver tekort, dukatons teveel, realen waarschijnlijk nagenoeg voldaan, (grof zilver tekort), payment waarschijnlijk ongeveer voldaan.

Na 1725/26 werden de verschillen in de jaar-totalen nagenoeg geheel veroorzaakt door de afwijkingen die ontstonden in de duiten-verzendingen. Procentueel waren de afwijkingen in de verzending van duiten vaak gigantisch, maar op het totaal van de toebedeling in een bepaald jaar betrof het natuurlijk meestal marginale bedragen. Toch is het van belang dit verschijnsel te signaleren, want het betekent dat de toebedeling van goud en zilver ieder jaar volledig werd voldaan. Per jaar zijn soms belangrijke verschuivingen tussen de soorten aan te wijzen (1726/27, 1727/28, 1729/30, 1731/32, 1732/33), die maar voor een deel door overschotten of tekorten van dezelfde soorten in andere jaren werden gecompenseerd.

Per slot van rekening kan gesteld worden dat de Kamer Amsterdam zich — over de hele periode gerekend — niet alleen voor wat betreft de totaal-bedragen zeer goed hield aan de toebedeling, maar daarmee ook qua verdeling naar soort niet al te zeer uit de pas liep, althans op termijn. De afwijkingen per soort bedroegen in deze 20 jaar in totaal niet meer dan ca. 10%. Per jaar konden de verschillen met de toebedeling echter nogal omvangrijk zijn, zowel qua totaalbedrag als — vaker — qua soorten. Behalve de constante vertraging in de duiten-verzending, laat zich hierin echter geen duidelijke trend herkennen.

. Zeeland
Het totaal-verschil voor Kamer Zeeland geeft een afwijking van de toebedeling te zien van bijna f600.000. In procenten gerekend is dit echter maar een geringe afwijking. Het verschil neemt ook in guldens gezien sterk af, wanneer we bedenken dat het vrijwel zeker is veroorzaakt door dubbeltelling. De door Kamer Zeeland terugontvangen contanten, gesalveerd uit de Zandenburg (1721), de Aagtekerke (1722) en de Slot ter Hoge (1725 en 1726), komen heel aardig overeen met de gesignaleerde overschotten in 1721/22 en 1726/27 en 1727/28. Het uit de Adelaar terugontvangen bedrag aan contanten (1732/33) is echter niet in het totaalbedrag terug te vinden als overschot. Mogelijk vond de herv verzending hiervan gespreid plaats over een aantal jaren, maar in dat geval moet een totaal tekort over 1720-1740 worden geconstateerd dat overeenkomt met de hoogte van het uit de Adelaar terugontvangene. Waarschijnlijker lijkt dan ook dat Kamer Zeeland het geld afschreef wegens de lange duur en de onzekere uitkomst van de juridische gevechten in Edinburgh om het geld weer

in bezit te krijgen. Toen vijf jaar na de scheepsramp eindelijk ongeveer een derde deel uit Schotland terugkwam²¹, heeft men het geld natuurlijk wel opnieuw gebruikt voor verzending naar Azië, maar wellicht aangemerkt als "toevallige baten" en niet als "achterstallige contanten ter verzending". Doordat de hoofdboekhouding van Kamer Zeeland ontbreekt, kan deze veronderstelling niet geverifieerd worden. Ook de resoluties van de Kamer en de andere bronnen bevatten geen enkele verwijzing naar herv verzending van terugontvangen contanten, noch die uit de Adelaar, noch uit Zandenburg, Aagtekerke of Slot ter Hoge.

De onzekerheden betreffende de herv verzending van geborgen contanten, samen met het feit dat voor de jaren 1721/22 en 1735/36 de samenstelling der verzending deels onbekend is, maken een betrouwbare evaluatie naar soort over de hele periode niet goed mogelijk. Wel kan opgemerkt worden dat, al kwamen incidenteel ook hier grote afwijkingen voor, Kamer Zeeland zich voor wat betreft baar goud en dukaten beter aan de toebedeling hield dan haar Amsterdamse zuster. Evenals bij Kamer Amsterdam deed zich hier (waarschijnlijk) een tekort aan baar zilver en (zeker) een overschot aan realen voor; van dukatons verzond men min of meer het toebedeelde. Het tekort aan payment was niet erg groot en misschien zelfs in feite niet bestaand, als van de f400.000 "soort onbekend" van 1721/22 een kwart payment was. Het totaal-verschil tussen toebedeling en verzending was bij de duiten procentueel zeer aanzienlijk en het lijkt niet waarschijnlijk dat dit in 1735/36 volledig werd gecompenseerd door "soort onbekend", gelet op de grote tekorten bij de andere soorten in dat jaar.

De afwijkingen per jaar en per soort waren bij Kamer Zeeland — behalve voor wat betreft de duiten — zelden groter dan 35%: de realen in 1721/22 en het payment in 1725/26 waren uitzonderingen. Incidenteel compenseerden overschotten en tekorten binnen één jaar elkaar nagenoeg, bijvoorbeeld in 1723/24 (dukatons en payment) en 1732/33 (realen en payment). Ook kwam het wel voor dat overschotten en tekorten binnen dezelfde soort elkaar vrijwel in evenwicht hielden, bijvoorbeeld bij payment (1729/30 tot 1732/33). Net als bij Kamer Amsterdam was de verzending van de toebedeelde duiten ook bij Kamer Zeeland zeer onregelmatig.

Samenvattend kan men zeggen dat Kamer Zeeland zich qua totaalbedrag over de hele periode goed hield aan de resoluties van Heren Zeventien. Ook per jaar

21 In de "Verantwoording van ontvangsten en uitgaven, 1720-1796" is onder 1732/33 een bedrag van £16.798-8-8 vlaams opgenomen wegens contanten uit de Adelaar (ARA, VOC 13763). Ook later komt er nog geld binnen via de Londense agent van de Compagnie, Gerard Bolwerk (ARA, VOC 7151 fol. 573, 848, 1113).

en per soort gezien waren de afwijkingen in de totaalbedragen waarschijnlijk nooit meer dan enkele procenten: slechts de soort duiten vormde hierop een uitzondering. In de afwijkingen die Kamer Zeeland zich permitteerde, is geen duidelijk patroon te herkennen. Hooguit zou een lichte, vrij permanente voorkeur voor realen opgemerkt kunnen worden.

. Delft
Kamer Delft verzond in de jaren 1720-1740 het gehele toebedeelde bedrag. Per totaal van ieder jaar afzonderlijk blijken er echter soms afwijkingen van meer dan 10% voor te komen, maar deze neutraliseren elkaar veelal weer: overschotten en tekorten over 1720/21 tot 1725/26 zijn samen nagenoeg f0, evenals die over 1726/27 en 1727/28. Na 1734/35 is de afwijking trouwens permanent 0%. Per soort-totaal zijn de geconstateerde verschillen veel omvangrijker. Op baar goud verzond men helemaal niets, op dukaten daarentegen bijna 150%, samen 10% ofwel f45.000 teveel, dat stond tegenover een globaal zelfde tekort aan realen en duiten. De afwijkingen bij baar zilver-totaal en dukatons-totaal waren onbetekenend en hieven elkaar ook vrijwel op. Payment voldeed men voor 100%.

Iedere soort per jaar en ieder jaar per soort bekeken, kunnen er ook bij Kamer Delft grote afwijkingen geconstateerd worden. Natuurlijk ging het bij deze kleine Kamer om kleine bedragen maar procentueel waren het niet minder grote verschillen dan bij de grote Kamers. Bij baar goud en bij dukaten deden zich de grootste afwijkingen voor (1725/26-1727/28); bij de duiten waren de verschillen nauwelijks minder groot. Voor wat betreft de andere soorten bleef het meestal beperkt tot afwijkingen van maximaal 20%, maar er zijn enkele uitzonderingen: dukatons (1725/26-1727/28, parallel aan baar goud en dukaten), realen (1733/34, slechts in twee opeenvolgende jaren gevraagd waarvan dit jaar het eerste was) en payment (1723/24-1724/25). Net als in Kamer Zeeland wel gebeurde, werden in Kamer Delft overschotten en tekorten per soort soms in opeenvolgende jaren geneutraliseerd. Hier zijn enkele duidelijke gevallen aan te wijzen, zoals baar zilver (1724/25-1725/26, 1728/29-1730/31, 1732/33-1733/34) en duiten (1729/30-1731/32).

In totaal voldeed Kamer Delft de toebedeling geheel. De jaar- en soorttotalen weken regelmatig iets af, soms zelfs sterk (dukatens, realen, duiten). In detail waren de verschillen soms extreem, zoals in de jaren 1725/26-1727/28 (baar goud, dukaten, dukatons). De duiten-verzending was net zo onregelmatig als bij de grote Kamers.

. Rotterdam.
Door Kamer Rotterdam werd in totaal even volledig op de toebedeling voldaan als door de voorgaande Kamers. Per jaar-totaal was zij zelfs regelmatig, want alleen in de jaren 1727/28-1729/30 week zij af. De zeer geringe

afwijkingen in de jaren 1731/32-1733/34 kwamen vrijwel geheel voor rekening van de duiten-verzending. Overigens vielen de overschotten en tekorten in 1722/23-1723/24, 1727/28-1728/29, 1735/36-1736/37 en 1737/38-1738/39 volledig tegen elkaar weg. Per soort-totaal vertoonde de verzending alleen bij baar goud en dukaten afwijkingen van betekenis: zowel grove zilveren speciën als het kleingeld werd voor nagenoeg 100% voldaan.

Wanneer de verzendingen van Kamer Rotterdam in detail beschouwd worden, blijken deze ook zeer goed te zijn en alleen in de tweede helft van de jaren '20 enige verschillen te vertonen. Eigenlijk was het maar in enkele jaren dat men in baar goud (1725/26), dukaten (1725/26), baar zilver (1727/28-1728/29), dukatons (1725/26 en 1728/29-1729/30) en payment (1728/29) min of meer belangrijk afweek van het voorgeschrevene. Hierbij dient nog de chronisch verstoorde duiten-verzending genoemd te worden.

. Hoorn.
Kamer Hoorn voldeed net als de hiervoor besproken Kamers het gehele haar toebedeelde eindbedrag. Voor wat betreft de jaar-totalen voldeed zij echter ook op welhaast ideale wijze aan het gevraagde — de kleine verschillen in de jaren 1727/28 tot 1735/36 kwamen geheel voor rekening van de afwijkingen in duiten-verzending. Per soort-totaal leverde zij een heel goede prestatie, door maar één keer meer dan 5% van de toebedeling af te wijken, namelijk bij de dukatons.

Per soort en jaar afzonderlijk, kan men bij Kamer Hoorn dezelfde grove afwijkingen vinden als bij de andere Kamers. In 1722/23 verzond men 30% baar zilver te weinig, dat geheel werd vervangen door dukatons, waarvan men maar liefst 432% verzond! Het tekort aan payment en dukatons in 1725/26 werd volledig gecompenseerd door 40% méér baar goud dan gevraagd was. In 1728/29 vormde f 50.000 dukatons (375%) de vervanging voor eenzelfde tekort in guldens aan payment (25%). Tenslotte verzond men in 1731/32 een groter bedrag aan baar zilver om het tekort aan dukatons te neutraliseren. Binnen de duiten hieven de overschotten en tekorten in de periode 1727/28 tot 1735/36 elkaar steeds op.

. Enkhuizen.
Naar alle waarschijnlijkheid heeft ook Kamer Enkhuizen ongeveer evenveel verzonden als haar toebedeeld was. Dit laat zich echter niet nauwkeurig vaststellen, vanwege enkele onbekende factoren in 1734/35 (twee schepen met deels onbekende lading) en 1739/40 (een schip waarvan niet vaststaat of het wel tot dit jaar behoort)²². Overigens kunnen deze onzekerheden nooit voor

22 De Batavier (*DAS* 3186) werd uitgerust door Kamer Amsterdam (ARA, VOC 7153 fol. 13: scheepsgeld). De door dit schip vervoerde contanten waren blijkens het journaal van Kamer

heel grote afwijkingen op het eind-totaal hebben gezorgd. Per soort-totaal ligt dit heel wat moeilijker. Per jaar-totaal is enige schommeling te ontwaren in de periode 1729/30 tot 1733/34 (en misschien ook 1734/35); in de jaren ervoor en erna voldeed Enkhuizen echter steeds 100% op de toebedeling.

Per soort en jaar afzonderlijk deden zich in de al genoemde periode forsere schommelingen voor. Groter nog waren de verschillen binnen één jaar in het juist ervóór liggende tijdvak 1725/26 tot 1728/29. Het overschot aan dukaten in 1725/26 was nodig om het tekort aan dukatons en payment weg te werken. De tekorten aan baar zilver en payment in 1728/29 compenseerde men door aan dukatons 690% van het toebedeelde te zenden, een record-overschot. Overschotten en tekorten per soort wist men soms in enkele jaren min of meer te neutraliseren: dukatons (1731/32 tot 1732/33) en payment (1730/31 tot 1733/34). Net als bij de andere Kamers steeds het geval was, bleek de duitenverzending bij Kamer Enkhuizen nogal problematisch te verlopen.

De verschillen per soort baar goud en dukaten
In de uiteenzettingen bij de verschillen per Kamer, werd zo nu en dan al gewezen op de ongelijkmatige verzending van baar goud. In een overzicht per soort valt dit verschijnsel nog duidelijker op. De Kamers Hoorn en Enkhuizen voldeden beide steeds heel goed op de toebedeling, maar Kamer Delft verzond helemaal niets en Kamer Rotterdam maar 60%. Het tekort van die laatste Kamer was veroorzaakt doordat in 1725/26 helemaal geen baar goud was verstuurd, net als bij Kamer Amsterdam het geval was trouwens. Kamer Zeeland permitteerde zich per jaar tamelijk forse schommelingen, maar kwam in totaal toch dicht bij volledige verzending van de toebedeling. Dukaten zonden alle Kamers altijd nagenoeg voldoende of teveel, haast nooit te weinig (Amsterdam 1734/35 was een kleine uitzondering, die twee jaar later weer werd goedgeemaakt). De overschotten van Amsterdam, Delft en Rotterdam in 1725/26 zijn deels te verklaren als compensatie voor tekort gezonden baar goud, maart voor het overige gewoon "over". Kamers Zeeland, Hoorn en Enkhuizen stuurden in dat jaar teveel dukaten, terwijl zij tevens al

Amsterdam (ARA, VOC 7152 fol. 835, 960, en VOC 7153 fol. 14) niet verzonden voor rekening van die Kamer. Te Batavia werden de gelden verantwoord onder de Enkhuizense cargasoenen (ARA, BGB 10772 fol. 12), maar grootboek en journaal van Kamer Enkhuizen (ARA, VOC 14883 fol. 52 en VOC 14860 fol. 7) vermelden de Batavier niet. De contantenlading kan niet bij Kamer Amsterdam worden ingepast in het equipagejaar 1739/40 (zie bijlage III) of 1740/41 (toebedeling = f260.000; de schepen Weltevreden t/m Ruiter = f260.000, want de Kasteel van Woerden werd gezonden ter vervanging van de vergane Rooswijk). Of de Batavier tot Kamer Enkhuizen gerekend moet worden, is onzeker omdat inpassing van de contantenlading daar ook niet goed mogelijk is — zonder de Batavier is er in 1739/40 een tekort, mèt de Batavier een overschot; ook door een overloop naar 1740/41 wordt dit probleem niet opgelost.

voldoende baar goud verzonden. Kamer Delft compenseerde het totaal in gebreke blijven voor wat betrof baar goud ieder jaar méér dan volledig met dukaten.

. baar zilver, dukatons en realen. Alle drie soorten werden over de hele 20 jaar gerekend door alle Kamers goed voldaan, met uitzondering van Kamer Hoorn die teveel dukatons zond en Kamer Delft die te weinig realen stuurde. Per jaar-totaal gezien was er meer schommeling, nl. bij baar zilver tot 15% en bij dukatons tot 20%; in enkele jaren werden er trouwens dukatons gezonden zonder dat die soort toebedeeld was. De verschillende jaar-totalen liepen bij realen uiteen van 10% tekort tot 35% teveel. Een onderlinge vergelijking per jaar van alle Kamers, geeft voor geen van de drie genoemde geldsoorten een duidelijke ontwikkeling te zien. Bij dezelfde geldsoort vertonen binnen één jaar sommige Kamers overschotten, andere hebben tekorten.

De verzending van baar zilver door Kamer Amsterdam vertoonde in de '20-er jaren enige grotere afwijkingen (bijv. in 1726/27 zo'n 20%), daarna zelden meer dan enkele procenten. Bij Kamer Zeeland waren de verschillen groter, nl. tot 30% en bovendien kwamen zij gedurende de beide decennia voor. Kamer Delft permitteerde zich ook nogal eens een afwijking maar net als in Kamer Amsterdam werd in de tweede helft van de '30-er jaren steeds 100% verzonden. Ook de Kamers Rotterdam, Hoorn en Enkhuizen verstuurden die laatste vijf jaren steeds precies het toebedeelde; deze Kamers deden het eigenlijk vanaf het begin al goed. De verzending van baar zilver door Kamer Rotterdam was nagenoeg perfect. Kamer Hoorn week enkele malen af, Kamer Enkhuizen maar één keer: in 1722/23, 1729/30, 1731/32, resp. 1728/29.

Dukatons verzond Kamer Amsterdam in wisselende mate — in 1725/26 en 1726/27 ontstonden er zelfs zeer grote verschillen tussen toebedeling en verzending. Bij Kamer Zeeland waren de schommelingen veel minder groot en Kamer Delft week sterk af in de '20-er jaren, maar verzond daarna veel gelijkmatiger. Kamer Rotterdam bleef éénmaal voor 100% in gebreke (1725/26) maar dat betrof een klein bedrag; het tekort van 25% in 1729/30 hield een vele malen grotere som geld in. Het jaar ervóór zond men trouwens een nog groter bedrag, zelfs zonder dat er dukatons aan Kamer Rotterdam toebedeeld waren. Door Kamer Hoorn werd in 1722/23 meer dan 300% teveel gestuurd om een tekort van dezelfde omvang (in guldens) bij baar zilver te neutraliseren. Rond 1729/30 ontstonden er enkele werkelijk gigantische verschillen, net als bij Kamer Enkhuizen. Het is trouwens opvallend dat sommige Kamers zich soms gelijktijdig dezelfde afwijkingen permitteerden:

- Rotterdam, Hoorn en Enkhuizen (1725/26): f7.500 tekort
- Hoorn en Enkhuizen (1728/29): extreem overschot

— idem (1729/30): verzending zonder toebedeling

— idem (1731/32): fors tekort

Helaas zijn deze overeenkomsten te gering in getal en betekenis om er een algemene lijn in te kunnen ontdekken.

Het patroon van verschillen tussen toebedeling en verzending bij de realen, vertoont gelijkenis met dat bij baar zilver. Ook later geldt dat bij Kamer Amsterdam in de tweede helft van de '20-er jaren grote verschillen op te merken zijn, daarna niet meer; bij Kamer Zeeland daarentegen ziet men gedurende de hele periode 1720-1740 forse schommelingen.

. payment en duiten.
Evenals van de andere soorten, werd ook de toebedeling van payment in totaal goed voldaan door iedere Kamer. Vooral binnen de grote Kamers echter waren de verschillen tussen toebedeling en verzending talrijk en ook van behoorlijke omvang. Bij Kamer Amsterdam concentreerden de verschillen zich in de tweede helft van de jaren '20, bij Kamer Zeeland waren zij over de hele periode gespreid. Het spreidingspatroon van de verschillen in de Kamers Amsterdam en Zeeland voor wat betreft baar zilver en realen, komt dus overeen met dat van payment. Van de kleine Kamers waren de verschillen bij Delft geconcentreerd rond ca. 1724/25. Kamer Hoorn had de meeste verschillen net als Amsterdam in de tweede helft van de '20-er jaren; bij Enkhuizen waren de schommelingen het grootst in dezelfde periode en in de eerste helft van de jaren '30. Kamer Rotterdam slaagde er als enige in vrijwel steeds de toebedeling volledig te voldoen.

Over de duiten kan men kort zijn. De verschillen tussen toebedeling en verzending waren zo groot, dat de aanduiding "extreem" een understatement lijkt. Vaak werden — al dan niet ter compensatie van eerdere tekorten — duiten verstuurd zonder dat die soort in dat jaar toebedeeld was. In andere jaren zond men véél te veel of juist helemaal niets. In deze chaotische toestand is één constante factor aan te wijzen, namelijk dat alle Kamers zich er gelijkelijk schuldig aan maakten. De ene Kamer deed het uiteindelijk wel iets beter dan de andere, doordat er over die periode van 12 jaar ongeveer zoveel verzonden werd als Heren Zeventien hadden toebedeeld.

Samenvatting

Over de hele periode 1720-1740 werd vanuit patria het door Heren Zeventien voorgeschrevene volledig verstuurd — niet alleen in totaal, maar ook per Kamer gezien was de verzending steeds 100% van de toebedeling. Wanneer men echter per soort of per jaar afzonderlijk de prestatie van de Kamers

bezieet, dan blijkt dat genoemde 100% een gemiddelde over 20 jaar is dat bij lange na niet steeds gehaald werd.

Het totaal van wat iedere Kamer ieder jaar verzond, week soms 10% of meer af van het aan iedere Kamer totaal toebedeelde. De afwijkingen waren het grootst en deden zich het vaakst voor in het eerste decennium. Sommige Kamers slaagden erin meestal 100% te verschepen, terwijl de enkele keer dat zij afweken het ontstane verschil in korte tijd geneutraliseerd werd; bij andere Kamers wisselden overschotten en tekorten elkaar af zonder duidelijk verband te houden. Opvallend is dat afwijkingen in de jaar-totalen soms uitsluitend werden veroorzaakt door één soort en dat bij herhaling. De invloed van de duiten bij Kamer Amsterdam is daarvan een goed voorbeeld.

Wat er van iedere soort in deze 20 jaar in totaal door iedere Kamer afzonderlijk verstuurd werd, kende nogal eens een groter afwijkingspercentage dan men bij de jaar-totalen aantreft. Baar goud zonden diverse Kamers veel te weinig, aan dukaten stuurde men echter vaak veel meer dan nodig was om het tekort aan baar goud goed te maken. Goud was in deze periode relatief van veel minder belang voor de VOC-export dan zilver. Alle grove zilveren speciën tezamen genomen, werd de toebedeling door alle Kamers heel goed voldaan, maar de afwijkingen per soort apart beliepen in incidentele gevallen 15% of meer. De verzending van payment is over 20 jaar gerekend voor alle Kamers heel behoorlijk te noemen; van duiten was dat voor de meeste ook het geval, maar Kamers Amsterdam en Delft permitteerden zich een fors tekort.

De gemiddelde afwijking per jaar of per soort bleef in deze 20 jaar dus nog binnen redelijke perken. Dit kan echter bepaald niet meer gezegd worden, als men de verzendingen in detail beschouwt. In de meeste Kamers ontstonden soms grote afwijkingen van de toebedeling; deels werden zij gecompenseerd door afwijkingen bij andere soorten in hetzelfde jaar, deels ook door afwijkingen bij dezelfde soort in volgende jaren, maar vaak is er niet zo'n verband aan te wijzen. Een bepaald patroon — in de vorm van bijvoorbeeld een enkele jaren durend fors tekort van een bepaald soort, al dan niet bij alle Kamers tegelijk — is hierin niet te herkennen. Overschotten en tekorten van baar zilver, dukaten, realen en payment komen in steeds wisselende omvang en combinatie voor.

In de Verantwoording uitte ik de veronderstelling, dat afwijkingen van de toebedeling mogelijk een gevolg waren van de omstandigheden op de edelmetaalmarkt. Het is evenwel niet mogelijk om op basis van het onderhavige onderzoek een dergelijk verband cijfermatig te onderbouwen. Toch is dit verband tussen markt en verzending wel degelijk aanwezig geweest, getuige de steeds terugkerende opmerkingen over schaarste of duurte van bepaalde

muntsorten of van zilver in het algemeen²³. Een enkele maal gaven Kamers dit zelfs expliciet op als reden voor het eigenmachtig afwijken van de toebedeling. Dit probleem komt voor wat betreft het bijeenbrengen van de benodigde contanten deels ook naar voren in de keuzemogelijkheden die Heren Zeventien soms uitdrukkelijk aan de Kamers boden. Tenslotte kan nog gewezen worden op het feit dat de aankopen van de Kamers bij de Amsterdamse Wisselbank soms gespreid werden over een aantal weken; dit zou erop kunnen wijzen dat men de vraag niet teveel onder druk wilde zetten om prijsstijgingen te vermijden²⁴.

Marsden en Meltzer maken duidelijk dat de lading van één schip niet representatief hoeft te zijn voor de toebedeling van een heel equipagejaar²⁵. Uit deze studie blijkt dat dit zelfs eerder regel dan uitzondering was. Bovendien kan gesteld worden, dat het onjuist is de lading van één schip te vergelijken met, of af te zetten tegen de toebedeling door Heren Zeventien vanwege de soms grote afwijkingen die de Kamers zich permitteerden.

23 Zie bijlage IV.

24 Bijvoorbeeld pilaren voor Kamer Zeeland door Ockers op 27 juni, 1-8-11-15-18 juli, 1-5-8-12-21-22 augustus 1732 (GAA, AWB 34 fol. 61); idem door Westerveen op 10 september, 24-31 oktober, 4-6-14-25 november, 4-9-12-23-30 december 1738 (GAA, AWB 39 fol. 62, 63, 64). Zie ook bijlage V.

25 Marsden (1978) 142; Meltzer (1984) 14.

II. MUNTEN EN BAREN

In het voorafgaande kwamen onder "soorten, eenheden, verpakkingen" de diverse verzonden geldsoorten al even aan de orde, maar er werd volstaan met de weinig specifieke uitleg van wat de boekhouders eronder verstonden. Men dient echter te bedenken, dat aan de tamelijk abstracte vermeldingen in de boeken, transacties met tastbare voorwerpen ten grondslag lagen en er niet zoals tegenwoordig vaak slechts (girale) overschrijvingen plaats vonden. Met dezelfde benaming aangeduide voorwerpen waren bepaald niet steeds hetzelfde van uiterlijk, ouderdom en herkomst. Boekhouders, kassiers en schippers interesseerden zich slechts voor de vraag of aantallen, gewichten en bedragen klopten; dat één muntsoort kon bestaan uit exemplaren met zeer uiteenlopende afbeeldingen en jaartallen erop, deerde hen in het geheel niet. Voor een beter begrip van het bijeenbrengen van de benodigde contanten, kan het echter nuttig zijn iets nader in te gaan op de numismatische aspecten van het naar Azië gezonden geld.

Voordat wordt overgegaan tot de beschrijving van de verschillende soorten, geef ik eerst een overzicht van de jaren waarin de door de VOC geëxporteerde munten in de verschillende provincies geslagen werden. Hieruit blijkt dat de produktie niet gelijkmatig over de hele periode en over alle munthuizen was

	dukaten	dukaten	VOC-dukaten	schellingen	dubbeljes	stuivers	VOC-duiten	
1720	H U	UGO		HZ	HZW			1720
21	H U	H G		HZW	HZW			21
22	H U	W		HZW	HZW			22
23	H U	UG		HZW	HZW			23
24	H U			HZW	HZW	H W		24
25	H WU			HZ	HZW			25
26	H U			HZW	HZW	H	HZ	26
27	H WU O	WU		HZW	HZW	HZ	Z	27
28	H WU		HZW	HZ	HZW	Z	Z	28
29	H WU		H	H W	HZW		ZW	29
1730	H WUG	WUG	H	HZW	HZW	H	HZW	1730
31	H WUG	WU	H	Z	HZW	Z	HZW G	31
32	H WU	WU O	H	H W	HZW		HZW G	32
33	H UGO	UGO	H	HZW	HZW	H	HZW	33
34	H WU	H GO		HZW G	HZW	H	HZW	34
35	H U	Z UGO		HZW	HZW		HZW	35
36	H W	UGO		H W	HZW	H	HZW	36
37	H W G	GO	ZW O	HZW	HZW	HZ	HZW	37
38	H GO	W GO	HZW GO	ZW	ZW	HZWUGOFS	Z	38
39	H U	U O	HZW G		W	HZWUGO	Z	39
1740	H UG	UGO	HZWUG			H		1740

Thans bekende munten van Holland, Zeeland, Westfriesland, Utrecht, Gelderland, Overijssel, Friesland, Stad & Lande (= Groningen)

(KPK, jaartallenlijst - Republiek)

verdeeld. In Holland en Utrecht werden vrijwel continu dukaten geslagen, die, zoals we nog zullen zien, maar voor een klein deel bestemd waren voor de VOC. In Westfriesland lijkt de aanmaak van dukaten voornamelijk plaats te hebben gehad in de jaren dat de VOC deze soort óók nodig had. De dukatonsaanmuntingen zijn vooral het werkterrein van de Westfrieze, Utrechtse, Gelderse en Overrijsselse munthuizen, behalve wanneer er VOC-dukats gemaakt worden, want dan blijken Holland en Zeeland ook actief te zijn. Schellingen, dubbeltjes en stuivers zijn nagenoeg volledig een zaak van de drie westelijke muntbedrijven, net als de VOC-duiten. De gewone duiten werden, behalve één maal een kleine partij in 1723, nooit door de VOC afgenomen; de in 1738-1740 geslagen stuivers waren evenmin voor de VOC bestemd, maar voor de circulatie hier te lande.

Dukaten

Met "dukaat" kan in de 18e eeuw niet anders bedoeld zijn dan de Nederlandse gouden dukaat, een goudstuk dat sinds 1586 door diverse provincies werd geslagen op basis van een Generaliteits-besluit. De beeldenaar was dan ook in principe overal gelijk, met dien verstande dat de (afgekorte) provincienaam van gewest tot gewest verschildte en de uitvoering van stempelsnijder tot stempelsnijder in details varieerde. Behalve geheel nieuwe of kort tevoren vervaardigde stukken, zouden ook 17e eeuwse dukaten geëxporteerd kunnen zijn. Deze zou men dan uit de Wisselbank hebben moeten halen, aangezien de dukaat in het begin van de 18e eeuw niet op enige schaal in omloop was. Tussen de munten, die in de 20e eeuw uit wrakken van VOC-schepen uit de periode 1720-1740 werden opgedoken, bevonden zich geen 17e eeuwse dukaten. Uit de Akerendam, vergaan in 1725, werden dukaten van 1710, 1715, 1716, 1717 en 1724 van diverse gewesten geborgen; het overgrote deel bestond

Holland, dukaat 1729; Utrecht, dubbele dukaat 1706

uit Utrechtse van 1724, juist vóór het vertrek geslagen²⁶. In de Vliegend Hert (vergaan in 1735) vond men alleen dukaten van 1729, deels Utrechtse en deels Hollandse²⁷. De Akerendam leverde overigens ook nog enige dubbele dukaten op. Deze denominatie is veel zeldzamer en zal dan ook wel in kleinere oplagen zijn vervaardigd, maar over de verhoudingen is niets bekend — muntmeesters en boekhouders van Wisselbanken en VOC maakten geen onderscheid tussen enkele en dubbele, behalve dan natuurlijk dat de laatste voor twee enkele werden geteld.

Dukaton

De term "dukaton" staat voor een ruime variatie aan types en leeftijden. De soort was in 1618 in de Zuidelijke Nederlanden ontstaan en sindsdien in diverse munthuizen daar geslagen²⁸. Een iets te hoge waardering door het publiek, zorgde ervoor dat deze dukatons al heel snel en in enorme aantallen doordrongen in de muntomloop in het Noorden. De dukaton verdreef de goede inheemse munten van de Republiek uit de circulatie en bedreigde zo ook de werkgelegenheid van de munthuizen hier te lande. In 1659 namen de Staten-Generaal een succesvolle tegenmaatregel, door het invoeren van een eigen dukaton. De beeldenaar werd daarbij uiteraard iets aangepast. De dukaton-aanmuntingen in het Zuiden werden hierna geleidelijk aan van minder betekenis. De aanmaak van dukatons duurde ook in het Noorden echter niet zeer lang, vanwege de te lage prijsstelling voor de inkoop van zilver door de muntmeesters. Ondanks diverse pogingen tot herstel, waarna de produktie soms ook inderdaad weer even op gang kwam, verdween de dukaton tegen het eind van de 17e eeuw definitief uit de Nederlandse omloop²⁹. Wel waren er inmiddels forse voorraden ontstaan bij de Amsterdamse Wisselbank³⁰ — deze voorraden bevatten zowel Zuid- als Noord-Nederlandse dukatons, van uiteenlopende data. Rond 1710 ontdekte de VOC echter dat de dukaton met veel voordeel uitgegeven kon worden in Azië. Gevolg was dat "hiervan gemaakt is een handel dewelke van het Nederlandse geld mogelijk tevoren nooit gepractiseert" is³¹. De intrinsieke waarde van de dukaton was inmiddels ruim boven de in de Republiek nog steeds geldende

26 Rønning (1973-74) 75.

27 Voorlopige vondstpublicatie: Gawronski/Kist (1984) 30.

28 Van Gelder (1965) 124-126.

29 Van Gelder (1949) 95 en 113.

30 Van Dillen (1964) 397; vgl. ook Van Dillen (1925) 885: in 1711 was er nog voor 2½ miljoen gulden aan dukatons aanwezig.

31 Van Dillen (1925) 366. Wellicht heeft de belangstelling voor dukatons ook te maken met een kennelijk tekort aan Spaans zilver in die tijd: zie Van Dillen (1964) 407.

nominale waarde van 63 stuivers gestegen, maar dat was geen probleem omdat daarmee buiten de Republiek geen rekening hoefde te worden gehouden en de VOC dus gerust in Azië een hogere koers kon berekenen. Men exporteerde naast oude dukatons uit de voorraden van de Wisselbank blijkbaar ook nieuwe, want in 1709 en volgende jaren werden voor het eerst sinds lang door diverse provincies weer dukatons aangemaakt³². De zeer gevarieerde samenstelling van de dukaton-zendingen, blijkt ook uit de ladingen van een aantal

Brabant, dukaton 1636

Zeeland, dukaton 1663

³² *Catalogus van de zilveren munten geslagen door de zeven provinciën der Verenigde Nederlanden, 1576-1795* (Amsterdam 1979) passim.

verongelukke schepen waaruit recentelijk munten geborgen werden³³. In het journaal van Kamer Enkhuizen is soms sprake van "bank-dukatons" en andere keren van "nieuwe dukatons"³⁴. Overigens kan nog worden opgemerkt dat zich onder de oude Zuid-Nederlandse dukatons ook wel Luikse exemplaren bevonden. Tenslotte moet het bestaan van halve dukatons — in veel geringere aantallen gemaakt — nog worden genoemd.

Het voordeel dat behaald kon worden door dukatons naar Azië te brengen, was ook voor anderen dan de VOC wel aantrekkelijk. De Compagnie wenste deze winst voor haarzelf te houden en verbood dan ook het vervoer van dukatons naar Azië, maar zij slaagde niet in haar opzet: er ontstond een bloeiende smokkel³⁵. Uit de aard van de zaak kan de omvang daarvan niet worden vastgesteld. Al sinds de 17e eeuw bood de VOC de mogelijkheid om geld over te maken van Azië naar patria door middel van wissels (assignaties)³⁶. Voor de tijd die verstreek tussen aankoop van de wissel en de uitbetaling ervan, vergoedde de VOC 4% rente. Deze handelwijze was voor de Compagnie ook voordelig, want zij hoefde zo minder contanten naar Azië te sturen en verkleinde daarmee eventuele verliezen door schipbreuk etcetera. Het overmaken van geld was aan bepaalde maxima gebonden. Compagniesdienaren mochten niet voor eigen rekening handel drijven, maar deden dat natuurlijk toch en iedereen wist dat ook wel — het was de enige

33 Meresteyn, 1702: Van der Wiel (1981)

Liefde, 1711: Van Gelder (1969/70)

Slot ter Hoge, 1724: Sténuit (1975), auctie Christie's 9 dec. 1982, p. 11.

Akerendam, 1725: Rønning (1973-74)

Hollandia, 1743: Marsden (1978)

Reygersdaal, 1747: Meltzer (1984)

34 ARA, VOC 14859 fol. 6, 44, 69, 145, 195, 216, 236, 264, 291 en VOC 14860 fol. 38, 52, 118, 184, 253.

35 "... door particuliere baetsugtige menschen van tijt tot tijt soo excessive quantiteit van ducatons ter sluijk na Indiën was overgebracht" (ARA, coll. Radermacher 455). Er zijn diverse concrete gevallen aan te wijzen, zoals bijvoorbeeld de 2 blikken met 600 dukatons bestemd voor Adriaan Willijns te Batavia, die in 1739 uit de kist van stuurman Willem Adolf Klemp vielen (ARA, VOC 7152 fol. 835) en de dukatons die de opvarenden van de gestrande Blijdorp onderling verdeelden: Camstrup (1735) 10. De per zelfgebouwde sloep van de Australische kust komende schepelingen van de Zeewijk, vergaan in 1727, werden bij aankomst te Batavia gevisiteerd, waarbij vrijwel iedereen dukatons bij zich bleek te hebben — verpakt in zakjes en "neusdoeken", verborgen in schoenen, jassen, hemden en gordels "die alle met ducatonen zijn benaaijt" (ARA, VOC 2082 fol. 354-358). De Hillegom verging in 1736 bij Texel; er waren geen contanten geladen (ARA, VOC 4996) maar toch werd er voor bijna f13.000 geborgen: ruim 4.000 dukatons in blikken dozen met de initialen of namen van de geadresseerden in Batavia (ARA, VOC 7151 fol. 1165).

36 Het verschijnsel wissel of assignatie is behandeld door diverse auteurs, waarvan de belangrijkste zijn: Van den Berg (1870) 44-49, Gaastra (1976) 256-260, De Korte (1984) 42-44, Bruijn/Gaastra/Schöffers (1979-1987) I, 184-187.

reden waarom men naar Indië ging, want de lonen die de VOC betaalde waren zo hoog niet. Het met de illegale handel verdiende geld wilde men bij terugkeer natuurlijk ook naar patria overbrengen. Daarom moest aangetoond worden hoe men aan het geld was gekomen; al te strak werd aan deze bepaling door Gouverneur-Generaal & Raden trouwens vaak niet vastgehouden³⁷. In 1726 besloten Heren Zeventien de dukaton tot "penning van wissel" te maken, d.w.z. dat alle bedragen op de wissels uitgedrukt moesten worden in dukatons. En om het smokkelcircuit uit te sluiten, zo bedachten zij, zouden de dukatons van een speciaal kenteken voorzien moeten worden³⁸. Alleen de VOC zou deze dan naar Indië brengen en ginds zou aankoop van wissels op patria uitsluitend met dergelijke speciale dukatons betaald mogen worden. Heren Zeventien wendden zich tot de Gecommitteerde Raden van het Zuiderkwartier (Holland), het Noorderkwartier (Westfriesland) en van Zeeland en vroegen en verkregen toestemming om de muntmeesters te Dordrecht, Hoorn en Middelburg dukatons te laten maken van een afwijkende tekening³⁹. Op de voorzijde was het omschrift aangepast door een verwijzing naar de VOC en het gebruik van de munt in Azië op te nemen; de keerzijde onderscheidde zich van die van de gewone dukaton doordat hier het provinciale wapen met devies de plaats had ingenomen van Generaliteitswapen en -spreuk, terwijl het monogram onderaan nogmaals de bestemming aangaf.

Dat de VOC zich tot de genoemde colleges wendde, was wel enigszins te begrijpen, want kort tevoren had zij van dezelfde overheden immers toestemming gekregen voor de aanmaak van duiten met VOC-monogram⁴⁰. Dat er dit keer toch iets scheef zat, zou men echter al spoedig bemerken. De produktie was in Dordrecht en Middelburg nog maar net begonnen of Raden & Generaal-Meesters van de Munt rapporteerden aan de Staten-Generaal, dat er werd afgeweken van de Generaliteitswetgeving van 1659 waarin het uiterlijk van de dukaton was vastgelegd⁴¹. Deze eigenmachtige afwijking van het besluit door twee van hun leden konden de Staten-Generaal natuurlijk niet

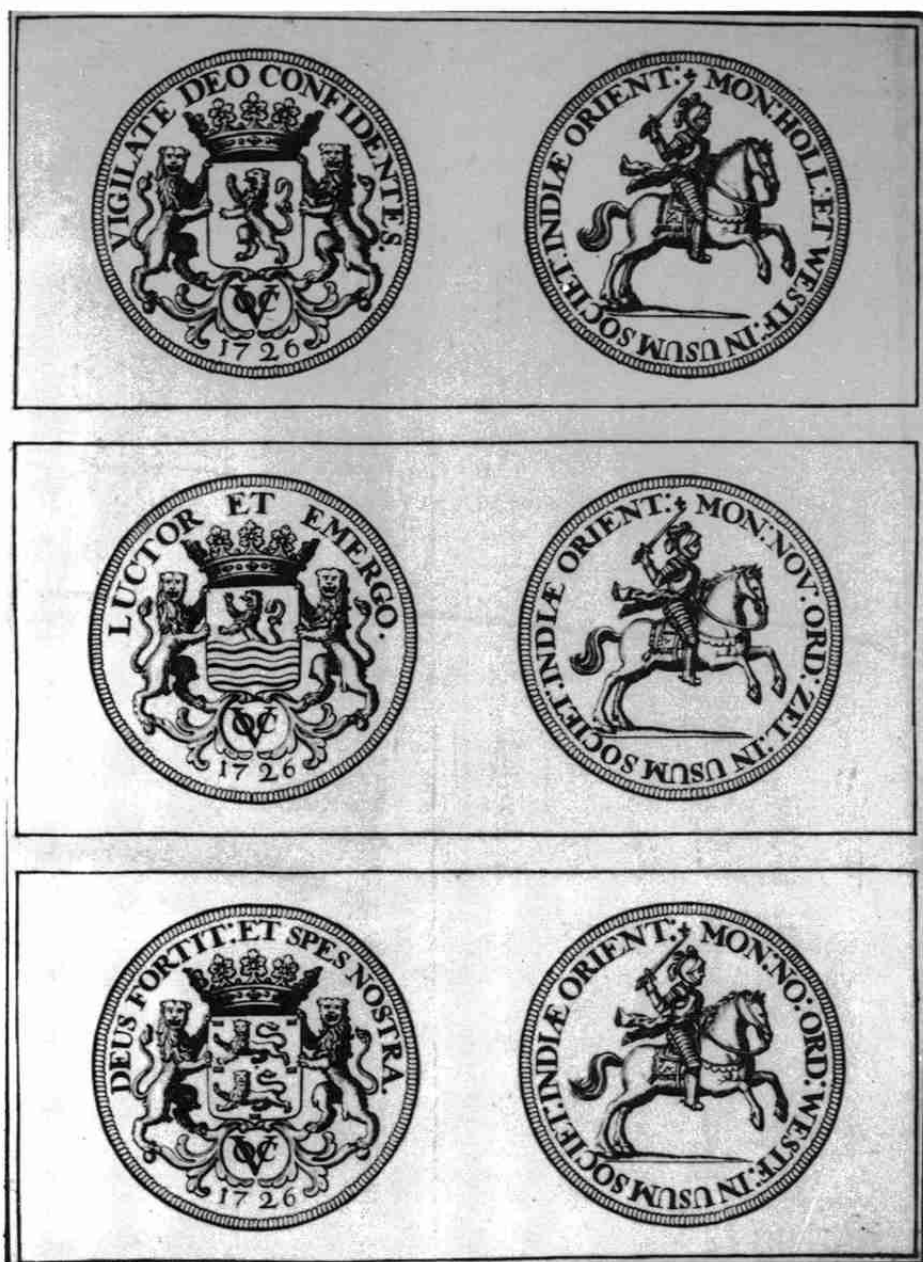
37 ARA, VOC 744 fol. 707-708: resolutie Gouverneur-Generaal & Raden 12 november 1728. Zie ook ARA, VOC 166: resolutie Heren Zeventien 12 november 1736.

38 Glamann (1958) 71.

39 ARA, coll. Radermacher 455 ("Wegens duijten en ducations met het marck van de Oostind. Comp. te munten beginnende A° 1726") en ARA, coll. Van der Heim 104. Laatstgenoemde verwijzing dank ik aan drs R. Liesker.

40 Zie hierna p. 99.

41 Op 31 mei, 15 juli en 17 juli 1726 (ARA, Staten-Generaal 5731, lias munt). In druk te vinden in *Resolutiën van de H. M. Heeren Staaten Generaal* 31 mei 1726 fol. 388, 15 juli 1726 fol. 511, 17 juli 1726 fol. 517 en in Van Loon (1734) 40-45. Anders dan de dukaton, viel de duit niet onder een Generaliteits-regeling en waren de gewesten daarin autonoom.

Ontwerp voor "provinciale" VOC-dukaton 1726 van Holland, Zeeland en Westfriesland;
 kopergravure
 (ARA, coll. Radermacher 455)

laten passeren en gevolg was dan ook dat de aan de VOC verleende toestemming weer werd ingetrokken⁴². Ondertussen had de bang geworden Hollandse muntmeester de gereedliggende dukatons versmolten en aan Kamer Amsterdam gevraagd om de al afgeleverde weer terug te mogen ontvangen, zodat ook die versmolten konden worden — hij had immers in strijd gehandeld met zijn instructie!⁴³ Heren Zeventien besloten hun oorspronkelijke plan niet op te geven en richtten zich in 1727 tot de Staten-Generaal⁴⁴. Dezen stemden toe in de aanmaak van een speciale VOC-dukaton, mits de gewone dukatons onverlet werden gelaten en de VOC haar eigen dukatons te allen tijde weer zou aannemen tegen de door haar vastgelegde koers van uitgifte. De muntmeesters moesten iedere keer beloven uitsluitend aan de VOC te zullen leveren en de VOC werd in overweging gegeven de aanmaak van dukatons te spreiden over alle munthuizen in de Republiek, zodat ieder muntbedrijf van de activiteiten van de Compagnie zou kunnen profiteren⁴⁵. De nieuwe versie van de VOC-dukaton vertoonde nu wél Generaliteitswapen en -wapspreuk op de keerzijde.

Ontwerp voor "generale" VOC-dukaton 1727 van Holland; kopergravure
(KPK, coll. Van Kerkwijk)

42 ARA, VOC 163: resolutie Heren Zeventien 20 juli 1726 naar aanleiding van een mededeling van de Dordrechtse muntmeester Isaac Westerveen, die bericht van de intrekking had ontvangen.

43 ARA, VOC 163: resolutie Heren Zeventien 10 september 1726 n.a.v. brief van Westerveen 3 september 1726.

44 ARA, VOC 164: 25 augustus 1727; gedrukt bij Van Loon (1734) 45-46.

45 *Resolutiën van de H.M. Heeren Staten Generaal* 7 oktober 1727 fol. 758-759; ook bij Van Loon (1734) 46-48.

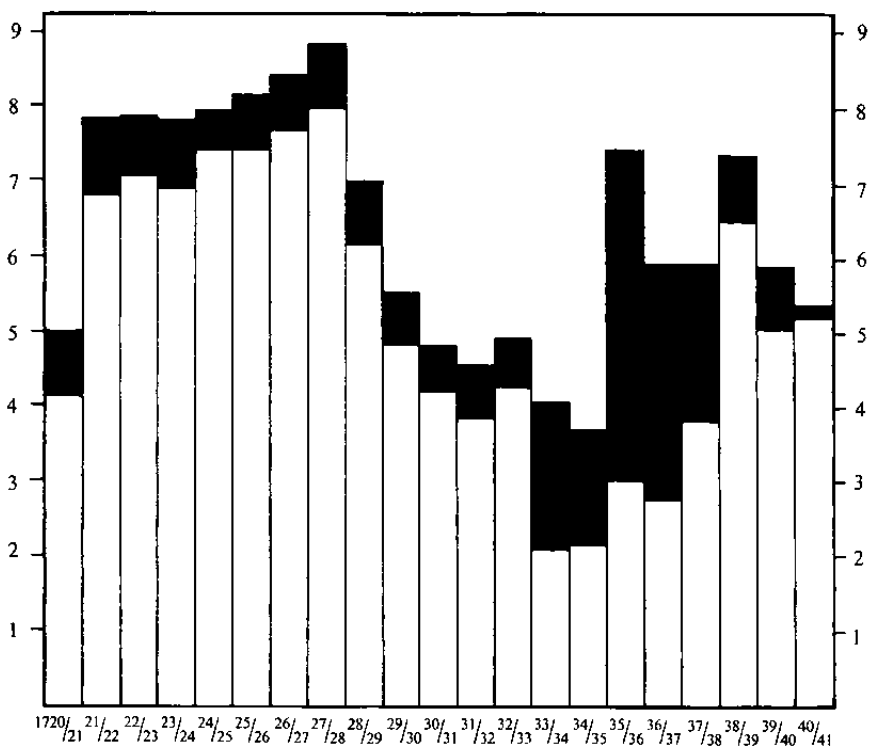
Holland, VOC-dukaton 1728

In Indië was de koers van de dukaton door Gouverneur-Generaal & Raden in 1700 vastgesteld op 78 stuiver zwaar ofwel $97\frac{1}{2}$ stuiver licht geld^{45a}. In 1719 was die koers verlaagd tot 66 resp. $82\frac{1}{2}$ stuiver, maar al snel bleek dit te laag te zijn en liep de koers weer op. Toen de eerste VOC-dukatonen in november 1728 in Batavia arriveerden, bevestigden Gouverneur-Generaal & Raden de oude koers van 78 resp. $97\frac{1}{2}$ stuiver voor deze nieuwe munten, maar bepaalden tevens dat de oude dukatonen voor 66 resp. $82\frac{1}{2}$ stuiver zouden mogen circuleren⁴⁶. De in Batavia opgestelde wissels op patria luiden in dukatonen van 78 stuiver (zwaar geld) en in patria werd eenzelfde aantal stuivers per dukaton uitbetaald. Dit was echter veel te veel, want in patria kostte de dukaton slechts ca. 65 stuiver — een verschil van zo'n 13 stuivers, waarbij de VOC nota bene ook nog 4% rentevergoeding gaf! Het duurde dan ook niet lang of het publiek onderkende de geweldige mogelijkheden die hier geboden werden. In de daaropvolgende jaren stegen de bedragen waarvoor Gouverneur-Generaal & Raden wissels verkochten tot grote hoogten⁴⁷. Was voordien niet meer dan één miljoen gulden jaarlijks gewoon, nu bereikte het totaal in 1735/36 maar liefst $4\frac{1}{2}$ miljoen gulden. Dit was o.a. mogelijk geworden, doordat al na korte tijd niet meer werd vastgehouden aan het voorschrift van

45a Voor een toelichting zie p. 141-142.

46 ARA, VOC 744 fol. 707-708: 12 november 1728. De Korte (1984) 42-43 dateert de koerswijziging op 1730; het is niet onmogelijk dat deze inderdaad toen pas is geëffectueerd, aangezien Gouverneur-Generaal & Raden bij resolutie van 12 april 1729 besloten de nieuwe dukatonen nog niet in omloop te brengen maar te wachten tot nader order uit patria werd ontvangen. De Kortes mededeling dat vanaf dat moment de dukaton te Batavia 78 stuiver licht geld deed, berust op een misvatting. Voor een overzicht van de koers van de dukaton in de loop van de tijd, kan verwezen worden naar Van Zuylen van Nyevelt (1847) 371-375, Van den Berg (1907) 30-33, Glamann (1958) 55-56 en 69-72.

47 Glamann (1958) 72, Gaastra (1976) 257.

Omvang van de verzonden contanten (wit) en de wissels (zwart), in miljoenen guldens
(berekend naar gegevens in: ARA, coll. Hope 8486)

Heren Zeventien om uitsluitend VOC-dukatonen in betaling voor wissels aan te nemen⁴⁸. De vraag naar wissels op patria was sterk toegenomen, doordat gelden die anders door middel van andere Compagniën hun weg naar Europa vonden, nu met veel méér profijt via Batavia gestuurd konden worden. De smokkel van dukatonen uit patria was dus niet alleen verantwoordelijk voor de stijging, al geeft het jaartallen-patroon wél een verrassend beeld te zien⁴⁹. De productie van VOC-dukatonen vond in het begin van de '30-er jaren alleen nog plaats in Holland, maar nam sterk in omvang af om in 1733 zelfs geheel stil te vallen. Ondertussen werd de gewone dukaton veelvuldig geslagen in vooral de Westfriese, Utrechtse, Gelderse en Overijsselse munthuizen. Tekenend is in dit verband ook de opmerking van Raden & Generaal-Meesters van de Munt in

48 ARA, VOC 166: 12 november 1736.

49 Zie de tabel op p. 86.

voorjaar 1732, dat van de sedert 1727 geslagen 12 miljoen gulden aan dukatons, maar de helft was afgenomen door de VOC en de rest dus voor particulieren en andere Compagniën was geslagen "en wel tot onlijdelijk nadeel van de Nederlandse Geoctroijeerde Compagnie"⁵⁰. Dat er in het midden van de jaren '30 geen VOC-dukatons meer geslagen werden, kwam doordat Heren Zeventien geen dukatons toebedeelden. Maar dit was dan wel een gevolg van het feit dat Batavia geen dukatons opnam in de Eis van Indië — men kreeg ginds immers grote hoeveelheden aangeleverd door kopers van wissels!⁵¹

Uiteindelijk drong tot Heren Zeventien door wat er gaande was. In 1736 beklagde men zich tegenover Gouverneur-Generaal & Raden dat de op wissels uit te betalen bedragen zo hoog opliepen. Dit kon zo niet langer en de bestaande voorschriften omtrent het gebruik van de VOC-dukaton voor de aankoop van wissels in Azië werden herhaald. Ook besloot men daarom de aanmaak en verzending van VOC-dukatons te hervatten⁵². De 4% rentevergoeding verviel in 1737; de wissel-dukatons werden gedurende de jaren 1737-1739 nog tegen 78 stuiver tegoed gedaan, daarna werd de koers omlaag gebracht tot 72 stuiver. In 1738 besloten Heren Zeventien naar Batavia te schrijven dat wissels in patria nog slechts uitbetaald zouden worden in dezelfde hoeveelheden van dezelfde specie waartegen ze in Azië gekocht waren⁵³.

Payement en duiten

Het payement dat de VOC in de 17e en 18e eeuw naar Azië stuurde, bestond overwegend uit schellingen en dubbeltjes en deze soorten werden dan ook doorlopend geproduceerd. De behoefte aan stuivers was in vergelijking zeer klein: in de 18e eeuw werden alleen in de jaren 1724-1737 stuivers voor de VOC geslagen. De Compagnie bekleedde onder de cliëntèle van de

50 Van Dillen (1925) 368.

51 In een toelichting op de Eis van Indië voor 1732/33, stelden Gouverneur-Generaal & Raden dat er een grote voorraad dukatons in Batavia aanwezig was, voldoende om een paar jaar niets uit patria te hoeven laten komen (ARA, VOC 748 fol. 65-67).

52 Een commissie uit Heren Zeventien was ingesteld om te onderzoeken welke maatregelen genomen moesten worden (ARA, VOC 166: 12 november 1736). Overigens kwam de productie van VOC-dukatons alweer snaf tot een definitief einde: Scholten (1951) 39-41 vermeldt nog aanmuntingen in een aantal gewesten in 1740-41, daarna werden er alleen in Westfriesland nog een keer wat VOC-dukatons geslagen rond 1750.

53 De Korte (1984) 43-44.

Nederlandse munthuizen een uitzonderingspositie, niet alleen vanwege de "eigen" dukatons en duiten, maar ook vanwege de payments-aanmuntingen. Wegens problemen op monetair gebied, veroorzaakt door de aanmaak van grote hoeveelheden daalders, florijnen en schellingen van slechte kwaliteit, hadden de Staten-Generaal in 1694 besloten de aanmunting van payment geheel te verbieden⁵⁴. De VOC had echter in de 18e eeuw een sterke en blijvende behoefte aan dubbeltjes en schellingen van goede kwaliteit, die niet op andere wijze te verkrijgen waren. Op dringend verzoek besloten de Staten-Generaal daarom in 1698 voor de gewesten de mogelijkheid te creëren om aan de muntmeesters ontheffing van het verbod te verlenen, mits de muntmeesters beloofden uitsluitend aan de VOC te leveren en de VOC beloofde alles uit te voeren⁵⁵. Aanvankelijk werden er overigens niet alleen nieuwe munten uitgevoerd, zoals blijkt uit de 16e en 17e eeuwse schellingen die uit het wrak van de Merestein (vergaan in 1702) werden opgedoken. Daaronder bevonden zich bijna alle bekende typen, namelijk snaphaanschellingen, roosschellingen, arendschellingen, ruiterschellingen en scheepjesschellingen⁵⁶. De al genoemde kwaliteitseis zal wel de reden geweest zijn dat Heren Zeventien in het begin van de 18e eeuw steeds de aanduiding "goede Hollandse of Zeeuwse" toevoegden aan de soortomschrijving "payments" in toebedeling⁵⁷. Overigens vermeldde men die toevoeging voor het laatst in september 1720. Met "goede Hollandse" zijn voorzover het schellingen betreft de sinds 1670 in Holland geslagen scheepjesschellingen bedoeld. Westfriesland, Utrecht en Gelderland volgden dit type in de eerste jaren van de 18e eeuw na. In Zeeland had men in 1672 een afwijkend type ingevoerd, hoedjesschelling

Westfriesland, schelling 1737: Zeeland, schelling 1725

⁵⁴ Van Gelder (1965) 138-147.

⁵⁵ Van der Wiel (1982) 47.

⁵⁶ Catalogus autie Glendining, Londen 1 oktober 1975 pp. 66-67; Marsden (1976) 218.

⁵⁷ Zie bijvoorbeeld Glamann (1958) 291 voor 1715/16; de aanduiding "half dubbeltjes en half schellingen" slaat niet op Westfriese muntstukken maar op de verhouding van de te verzenden hoeveelheden schellingen en dubbeltjes.

genaamd, waaraan tot 1738 werd vastgehouden; het type van de scheepjesschelling nam men pas in 1750 over.

Bij de dubbele stuivers onderscheidt men een Generaliteits-type en een provinciaal type. Het eerste werd in 1614 door alle gewesten en steden ingevoerd en de meeste bedienden zich daarvan tot ca. 1710; alleen Gelderland gebruikte het nog een keer in 1734. Het type met provinciaal wapen was een uit 1672 stammende Hollandse vinding, die later door de andere provincies werd nagevolgd: in Westfriesland vanaf 1711 en in Utrecht en Gelderland pas in de tweede helft van de 18e eeuw.

Gelderland, dubbele stuiver 1707; Holland, dubbele stuiver 1744

Net als bij de dubbeltjes het geval was, bestond er ook van de stuiver een Generaliteits-versie en een provinciale versie. De Generaliteits-stuiver vertoonde een pijlenbundel, terwijl op het andere type het gewestelijke wapen was weergegeven. In Zeeland permitteerde men zich een kleine variatie: de leeuw was niet in een schild geplaatst, maar zwom vrij rond. Zoals al werd opgemerkt, gold in de 18e eeuw een aanmuntingsverbod voor payment, waarvan alleen de VOC regelmatig dispensatie verkreeg. Hierop werd slechts enkele malen een uitzondering gemaakt wanneer er in de Nederlandse circulatie gebrek aan kleingeld ontstond, hetgeen voor het publiek grote ongemakken kon opleveren. Toen de Staten-Generaal in 1737 alle vreemde stuivers ongingbaar verklaarden, besloot men tegelijkertijd alle gewesten toe te staan een beperkt bedrag aan stuivers te laten maken⁵⁸. Deze aanmunting had plaats in 1738-1740 en werd in de eerste helft van de '60-er jaren en later nog eens herhaald. Men gebruikte hiervoor het oude, sinds 1664 niet meer geslagen Generaliteits-type; gezien het algemene karakter van deze emissies was dit natuurlijk ook niet zo vreemd. Het had echter ook als voordeel, dat een visueel onderscheid gemaakt kon worden tussen deze voor de Nederlandse omloop bestemde stukken en de in 1724-1737 voor de VOC geslagen stuivers ten behoeve van de export. Deze laatste waren namelijk steeds van het provinciale type, net als de dubbeltjes die de VOC in deze tijd liet slaan.

⁵⁸ Van Gelder (1952) 46.

Holland, stuiver 1738; Westfriesland, stuiver 1724; Zeeland, stuiver 1737

Duiten werden door de VOC voor het eerst naar Azië gebracht, toen daar in het begin van de '20-er jaren van de 18e eeuw een groot tekort aan koperen kleingeld ontstond⁵⁹. Heren Zeventien bepaalden, dat voor f3.000 aan duiten gestuurd zou worden; Gouverneur-Generaal & Raden stelden de koers vast op $\frac{1}{4}$ stuiver, 100% méér dan in patria⁶⁰. Dit nu was heel onvoorzichtig, want het zou onmiddellijk aanleiding geven tot een omvangrijke smokkel: de aangevoerde duiten waren namelijk van het gewone in Nederland circulerende type. Men besloot deze duiten weer in te trekken en terug te sturen en daarvoor in de plaats andere "van een gedistingeert stempel" te zenden⁶¹. Heren Zeventien hadden al de mogelijkheid laten onderzoeken om eigen duiten te laten slaan "met een merk van de Hollandse thuijn, 't wapen van Holland, een scheepje of iets anders"⁶². Het werd een VOC-monogram. Gecommitteerde Raden van Holland en van Zeeland verleenden hun toestemming in oktober 1725, respectievelijk maart 1726⁶³.

Zeeland, VOC-duit 1728

59 Van den Berg (1907) 41-43; Scholten (1951) 44.

60 Van der Chijs (1887) 176-178; een exemplaar van het gedrukte plakaat bevindt zich in ARA, VOC 2060 fol. 2078; overgekomen brieven en papieren 1728.

61 ARA, VOC 163: resolutie Heren Zeventien 13 september 1725. Kamer Amsterdam ontving in januari 1729 voor f1.800 aan duiten terug uit Batavia (ARA, VOC 7150 fol. 153).

62 ARA, VOC 163: 17 juli 1725.

63 Zie bijlage VI.

Het Amerikaanse zilver dat de VOC naar Azië overbracht, verliet de Republiek weer deels in dezelfde vorm als het binnenkwam, namelijk als muntstukken. De munten waren geslagen in Spanje, en — voor het merendeel — in verschillende Spaans-Amerikaanse munthuizen waarvan Mexico en Potosí de belangrijkste waren. Men sloeg overal in Spaans-Amerika dezelfde soort: *peso* of *real de a ocho* (hier bekend als mat, reaal of stuk van achten) met onderdelen van 4, 2 en 1 *real*⁶⁴. Men bediende zich in de 17e eeuw van twee verschillende types. Op het ene stond aan de voorzijde het wapenbeeld van Castilië-Leon in de hoeken van een kruis; de keerzijde vertoonde het symbool van de Zuilen van Hercules, in de golven staand, met daartussen het devies PLUS ULTRA. Dit type was gebruikelijk in Potosí en Lima. Het andere type had dezelfde voorzijde met de kastelen en leeuwen, maar de keerzijde liet het wapen van de Spaanse koning zien. Deze versie had een grotere verbreiding, want het werd in alle andere Amerikaanse munthuizen geslagen, evenals in Spanje zelf. In 1732 werd in Mexico en de meeste andere muntplaatsen een nieuw type ingevoerd. Hierop was het kruis met kastelen en leeuwen vervangen door een afbeelding van twee globes tussen de Zuilen van Hercules; in Potosí gebruikte men het oude type nog tot 1773 en in Lima tot 1749. Rond 1730 werd de muntproductie in Mexico gemechaniseerd en maakte men mooi ronde en gelijkmatig geslagen munten. Tot die tijd waren de munten veelal zeer ruw van vorm: bij de produktie werd er slechts op gelet of gewicht en gehalte wel aan de normen voldeden.

In de Republiek onderscheidde men de Spaans-Amerikaanse realen ook wel naar hun herkomst en afbeelding. Met "mexicanen" zijn de in Mexico geslagen stukken bedoeld, maar het is niet uitgesloten dat daar ook munten van hetzelfde type uit de andere plaatsen onder begrepen werden. De produktie was in Mexico in ieder geval veel omvangrijker en in scheepswrakken uit het begin van de 18e eeuw worden ook meest die uit Mexico aangetroffen⁶⁵. Overigens kwam blijkens muntvondsten het Spaanse zilvergeld al sinds het begin van de 17e eeuw niet meer in de Nederlandse muntomloop voor: het werd slechts in voorraad gehouden door de Wisselbank. De term "pilaren" moet gereserveerd geweest zijn voor de munten uit Potosí en Lima; het in 1732 ingevoerde type kreeg de aanduiding "nieuwe mexicanen" en kwam in 1734

⁶⁴ Yriarte/Lopez (1965).

⁶⁵ In de Akerendam waren overwegend stukken uit Mexico vertegenwoordigd, in de Vliegend Hert uitsluitend uit Mexico.

Spanje, 8 reales 1699 (Lima); Spanje, 8 reales 1608 (Mexico); Spanje, 8 reales 1740 (Mexico)

voor het eerst voor in de boeken van de Amsterdamse Wisselbank⁶⁶. De daar ook gebruikte benaming "mexicanen kleingeld" had natuurlijk betrekking op de onderdelen van de *real de a ocho*, waarschijnlijk vooral op stukken van 2 en

⁶⁶ Van Dillen (1925) 897: aanwezige specie per eind januari 1736. Zie ook hier bijlage V.

I reaal. De door de VOC in Azië veelvuldig gehanteerde aanduiding "mark-realen" sloeg ongetwijfeld op zakken (van 100 mark ieder) met realen van de slordige soort. In zo'n zak zouden volwichtige en te lichte exemplaren kunnen zitten, samen met onderdelen van de *real de a ocho* — het gehalte was steeds hetzelfde en de munten gingen niet per stuk maar per gewicht⁶⁷. Tenslotte moeten hier de "franse kronen" nog worden genoemd, want deze soort werd op het eind van de periode 1720-1740 door de Amsterdamse Wisselbank aan de VOC geleverd, samen met pilaren. Het betrof de Franse *écu*, die van hetzelfde gehalte was als de *real de a ocho* en dus verwisselbaar met die munt zolang er niet geteld maar gewogen werd⁶⁸.

Frankrijk, écu 1737

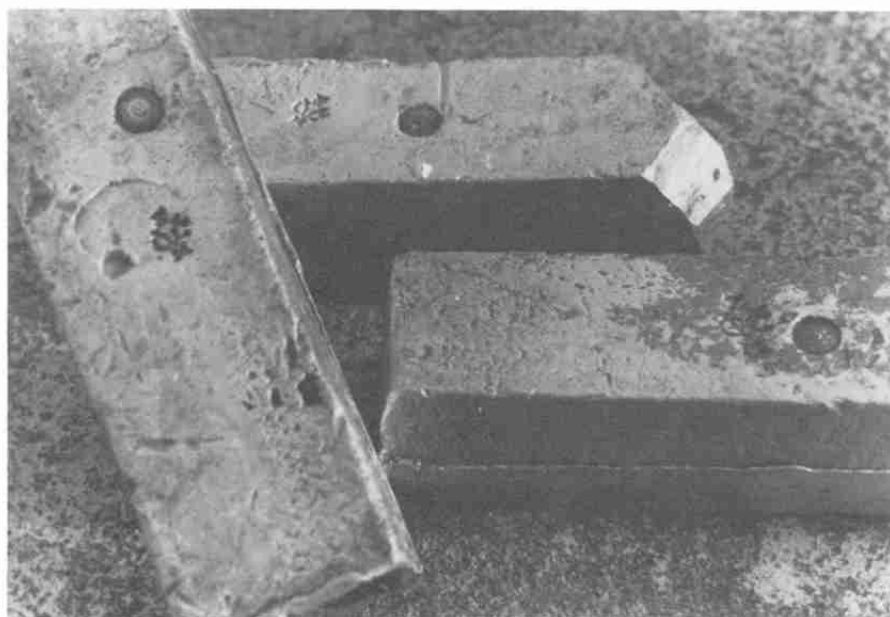
Baar zilver

Onder de naam "baar zilver" werden staven van 8 mark ieder naar Azië geëxporteerd⁶⁹. Omdat het gehalte van de Spaanse realen, de grondstof voor

⁶⁷ Soms werden partijen mark-realen uitgezocht: zie hierboven p. 73, noot 13.

⁶⁸ Gadoury/Droulers (1978) 211-257 en 442-491. Onder de vele "réformations" van rond 1700 waren er enkele die een gehaltewijziging inhielden, maar de Amsterdamse Wisselbank zal de stukken van afwijkende waarde per mark zeker niet geaccepteerd hebben voor dezelfde prijs. Overigens is het niet zeker of Franse kronen wel naar Indië gebracht zijn in deze periode, aangezien Heren Zeventien aan Kamer Zeeland opdracht gaven de door haar gekochte partij tot dukatons te laten vermunt (ARA, VOC 166: resoluties Heren Zeventien 1 september 1739).

⁶⁹ Naar aanleiding van de verliezen die in Bengalen geleden werden op de omzetting van staafzilver in roepias tijdens het smelten, stelde het Haags Besogne in 1723 voor om bij wijze van proef platen naar Azië te zenden in plaats van baren en zo de "diefachtigheid" van de Moorse munters te omzeilen (VOC 4468: 13 april 1723, Bengalen). Heren Zeventien stemden ermee in om "hier te lande in de munt op een pletmolen effen platen (...) laten maken en dat op de gehalte en nette dikte van een Bengaalse ropije" en machtigden Kamer Amsterdam twee kisten van dergelijke platen te verzenden (VOC 163: 16 juli 1723). Ook aan Gouverneur-Generaal &

Baren zilver uit de Slot ter Hoge (vergaan bij Madeira, 1724)
(cat. auctie Christie's, Amsterdam 16 maart 1983 p. 39)

deze staven, niet hoog genoeg was, moest het zilver eerst worden geraffineerd. Blijkens de toebedelingen door Heren Zeventien in de periode 1720-1740, moest het overgrote deel van het baar zilver (namelijk 98%) op een gehalte van 986‰ zijn — het restant van 942‰. De vorm van de baren is in principe steeds langwerpig met een min of meer vierkante dwarsdoorsnede⁷⁰. De afwerking is vrij ruw en de formaten lopen enigszins uiteen, beide gevolg van de vervaardigingswijze door gieten. Ook de gewichten zijn uiteenlopend geweest, maar dit is vóór aflevering hersteld door van te zware exemplaren iets af te snijden en te lichte van een plug te voorzien. De enige* tot dusverre

Raden deelden zij hun voornemens mee: "of men niet beter soude doen (...) dat in plaats van dikke staven gelijk tot nog toe is geschiet, voortaan geplette platen op de dikte van een ropje na Bengalen quam te senden, daar sonder omsmelting niet anders aan te doen soude sijn, als ronde stukken uyt te kappen en de Moorse stempel daar op te setten" (VOC 326: 21 juli 1723, Bengalen). Of het ook tot uitvoering van dit plan is gekomen is niet bekend, want mededelingen erover zoekt men vergeefs in de resoluties van kamer Amsterdam (VOC 251: tweede helft 1723), evenals in die van de thesauriers van die Kamer (VOC 7020). Van deze proefneming wordt ook van de zijde van Heren Zeventien verder niets meer vernomen.

⁷⁰ Voor afwijkende vormen, zie Marsden (1978) 141-142.

* Na het ter perse gaan van dit artikel, kwamen nog baren uit de in 1753 vergane Bredenhof tevoorschijn (auctie Christie's, Amsterdam 4 december 1986) met de merken van Kamer Zeeland en van de essayeurs François Engels en Gerrit van Driel: Pol(1987)

teruggevonden zilverbaren van de VOC zijn afkomstig uit het wrak van de in 1724 bij Madeira vergane Slot ter Hoge⁷¹. Alle exemplaren dragen het merk van de Kamer Zeeland en een merk 'rozet' dat waarschijnlijk door de vervaardiger is aangebracht. Bekend is, dat de Amsterdamse essayeur Johannes Grill meermalen staven goot voor Kamer Amsterdam, net als voor de Amsterdamse Wisselbank trouwens⁷². Naast essayeurs hielden ook muntmeesters zich bezig met de vervaardiging van staafzilver⁷³. Zo gaf de Hollandse Grafelijkheids-Rekenkamer aan haar muntmeester Isaac Westerveen toestemming om baren te maken voor de VOC⁷⁴. Een bepaalde Kamer werd daarbij niet genoemd, maar Amsterdam ligt natuurlijk voor de hand, ook al werd zijn naam niet aangetroffen in de bronnen van Kamer Amsterdam⁷⁵. De muntmeesters waren over de door hen vervaardigde baren zilver geen sleischat verschuldigd zodat er voor de muntheer geen aanleiding was de omvang van de produktie te registreren. Overigens was deze activiteit het muntpersoneel een doorn in het oog, want zij zag liever dat van het zilver munten geslagen werden: aan het gieten van baren verdiende alleen de muntmeester!

71 Catalogus auctie Christie's, Amsterdam 9 december 1982 (p. 12) en 16 maart 1983 (p. 39).

72 Zie bijlage VIII en Van Dillen (1925) passim; Johannes Grill was de auteur van *Generale goudtbalans* (1715), een werkje over het essayeren — hij volgde in 1721 zijn broer Anthoni op als essayeur van de Amsterdamse Wisselbank: Van Eeghen (1979) 55. Zie ook Van Dillen (1964) 408.

73 Behalve de hierna te noemen Westerveen (noot 74), zijn nog de volgende muntmeesters als gieters van baren voor de VOC vermeld:

— Jan Knol, Hoorn 1726 (RANH, Westfriesse Munt 1: 22 februari 1726)

— Theunis Kist, Medemblik 1748 (ARA, VOC 7020: 7 oktober 1748)

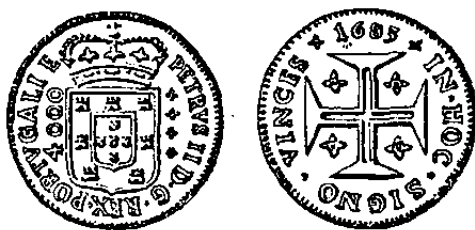
In een consideratie betreffende aanmuntingen voor de VOC uit ca. 1740, wordt voorgesteld dat alle muntmeesters een gelijk aandeel in de produktie van munten en "staefjes" krijgen (ARA, coll. Van der Heim 104). De Middelburgse muntmeester Martinus Holtzhey of zijn gelijknamige zoon en latere opvolger, werd in 1757 door Kamer Zeeland tot "smelter van alle speciën" benoemd als opvolger van Gerrit van Driel, die geen muntmeester was (ARA, VOC 13626: 24 november 1757).

74 RAZH, Grafelijkheids-Rekenkamer (registers) 422: apostille op rekest van Westerveen 8 februari 1721.

75 Noch in de resoluties van Kamer Zeeland, noch in die van Kamer Amsterdam werd een verwijzing naar Westerveen als maker van zilveren baren aangetroffen; ook de resoluties van de thesauriers van genoemde Kamers bevatten geen vermelding van zijn activiteit in deze.

Baar goud

Baar goud, zoals dat door de VOC geëxporteerd werd, is nog niet teruggevonden. Uit het cognossement van de in 1728 in Schotse wateren vergane Adelaar blijkt, dat de baren zozeer verschillend van gewicht en gehalte waren, dat er van enige standaardisering geen sprake was. Gebleken is voorts, dat er onder de noemer "baar goud" ook wel eens munten verstuurd zijn. In 1728 en 1729 ontving Batavia van Kamer Zeeland bijna 8.000 "crusaden", die men voor 6½ rijksdaalder in omloop bracht⁷⁶. Uit het erbij vermelde gewicht van de hele partij kan afgeleid worden dat dit Portugese munten waren ter waarde van ⅓ dobrão, in 1677-1722 geslagen uit Braziliaans goud.

Portugal, ⅓ dobrão 1683

76 ARA, BGB I1842 fol. 204.

III. HET BIJEENBRENGEN VAN DE BENODIGDE CONTANTEN

In Amsterdam had zich in de 17e eeuw een stapelmarkt voor edele metalen ontwikkeld⁷⁷. Het Spaans-Amerikaanse zilver dat naar Europa vloeide, kwam voor een aanzienlijk deel in de Republiek terecht als betaling voor geleverde goederen en diensten. De kooplieden op Spanje verkochten het aan collega's die zich specialiseerden in deze handel, en aan de Wisselbanken. Een deel ervan vond zo ook zijn weg naar de Nederlandse munthuizen. Uit deze bronnen werd het edele metaal aangekocht door de VOC en door handelaren op de Oostzee- en Middellandse Zee-landen. Ook buitenlandse handelaren en Compagniën betrokken contanten van Nederlandse speciehandelaren, muntthuizen en de Wisselbank.

Om zich een voorstelling te kunnen maken van het verband tussen de afwijkingen van de verzending ten opzichte van de toebedeling en de omstandigheden op de edelmetaalmarkt, is het nodig na te gaan vanwaar de VOC de benodigde contanten betrok. Voor de inkoop of omzetting van de ene soort in een andere, beschikten de diverse Kamers over agenten te Amsterdam; voor Kamer Amsterdam zelf was de kassier van die Kamer hiermee belast⁷⁸. Zo'n agent mocht uitsluitend voor de VOC werken en genoot daarvoor natuurlijk een zekere beloning. Hij diende een eigen rekening bij de Wisselbank aan te houden. Bankgeld, d.w.z. banktegoeden, moest hij "met de meeste menagie en profijte voor de Compagnie" omzetten in kasgeld (= contanten) en daarbij opletten of het geld goed geteld werd. In sommige gevallen ontving hij geen provisie over baar zilver en payement, omdat hij daarvan "de principaele behandeling niet sal gehad hebben": het werd immers pasklaar aangeleverd door essayeurs en muntmeesters. Wanneer dat nodig was, kon een agent van een andere Kamer vragen aan de bewindhebbers van Kamer Amsterdam om aan hen gelden in bewaring te mogen geven "op het Oosthuijs", het hoofdgebouw van Kamer Amsterdam. Tenslotte werd van de agent verwacht dat hij regelmatig een prijscourant van de gouden en zilveren speciën naar zijn opdrachtgevers stuurde.

Wisselbanken waren er in Amsterdam, Rotterdam en Middelburg⁷⁹. Beide

⁷⁷ Zie o.a. Attman (1983).

⁷⁸ Voor de hierna volgende "taakomschrijving" werden details ontleend aan diverse bronnen, zoals notulen en contracten: ARA, VOC 13626 (9 februari 1733), VOC 13627, VOC 13702, coll. Van Vredenburg 10 (nrs. 70, 73 en 75). Laatstgenoemde bron werd onder mijn aandacht gebracht door de vriendelijke verwijzing van mw. dr M.E. van Opstall.

⁷⁹ Van Dillen (1925) x. Tussen 1621 en 1635 was er ook een Wisselbank gevestigd te Delft. Over de Amsterdamse Wisselbank verschenen diverse publikaties van de hand van Van Dillen, voor

laatstgenoemden hadden echter een veel geringere betekenis, vooral voor de speciehandel. Bij de Amsterdamse Wisselbank kon namelijk specie beleend worden, d.w.z. worden afgegeven tegen een ontvangstbewijs, een receptis. Op een later tijdstip kon men de specie weer afhalen onder overlegging van het ontvangstbewijs. Deze receptis was verhandelbaar. Uit de administratie van de Amsterdamse Wisselbank blijkt hoeveel specie de VOC van de Wisselbank betrok door de aankoop van receptissen op de markt. Ook blijkt hieruit dat de VOC-agenten hun aankopen spreidden, waarschijnlijk om prijstechnische redenen (zie bijlage V en noot 24).

De speciehandel was een particulier bedrijf; hiervan zijn geen archivalia bewaard gebleven⁸⁰, zodat over de betekenis van de speciehandel voor de VOC-inkopen geen uitspraken gedaan kunnen worden. Dat die rol waarschijnlijk niet onbelangrijk is geweest, kan afgeleid worden van een voorbeeld uit het buitenland: het Amsterdamse handelshuis Andries Pels & Zonen leverde in het decennium 1720-1730 aan de Engelse Compagnie de helft van de benodigde contanten, een slordige 25 miljoen gulden⁸¹. Overigens blijkt uit het tresorierskasboek van Kamer Zeeland dat er ook veel kleine leveranciers waren⁸². In Middelburg waren transacties van enkele honderden tot enkele duizenden guldens eerder regel dan uitzondering — de grote leveranties kwamen dus waarschijnlijk uit Amsterdam.

Door de munthuizen kon men soorten die de gebruiker niet nodig had, laten omzetten in andere, wel gewenste munten die op de markt niet verkrijgbaar waren. In de 18e eeuw was er in vrijwel alle provincies een munthuis gevestigd. Ieder die — al dan niet in gemunte vorm — over edel metaal beschikte en daarvan Nederlandse munten wilde laten slaan, kon hiermee terecht bij de muntmeesters in Dordrecht, Middelburg, Hoorn/Enkhuizen/Medemblik⁸³,

de Rotterdamse kan verwezen worden naar Sneller (1938); over de Middelburgse Wisselbank bestaat geen afzonderlijke literatuur.

80 Het trefwoordenkaartsysteem van het Centraal Register Particuliere Archieven in Den Haag (ARA), bevat geen bruikbare verwijzingen. Een indruk van hoe de commerciële contacten verliepen, kan een heel klein beetje verkregen worden uit de correspondentie en andere stukken die bewaard bleven vanwege een in 1726-1727 lopend conflict tussen enkele Amsterdamse speciehandelaren en de Kamper muntmeester Van de Wetering (RAO, Staten van Overijssel 1910). Zie ook Van Dillen (1964) *passim*, Van Dillen (1970) 451-457 en Van de Laar (1978) 66-70.

81 Chaudhury (1978) 168,173; zie over Pels & Zonen ook Van Dillen (1970) 456-457 en Van Steenis (1980) 33-35.

82 ARA, VOC 13624-13625. Vóór hij in 1725 zijn schoonvader als muntmeester te Middelburg opvolgde, behoorde Pieter Kappeijne tot de vaste leveranciers. De in noot 80 genoemde speciehandelaren uit Amsterdam deelden hun Kamper relatie in december 1721 mee "een kleine leverantie voor de Compagnie van Zeeland aangenomen" te hebben.

83 Het Westfriesse muntbedrijf veranderde om de tien jaar van plaats: in deze periode was het achtereenvolgens gevestigd te Medemblik (1710-1720), Hoorn (1720-1731) en Enkhuizen (1731-1741), aldus Besier (1890) 49-50.

Geldzakken nagewogen, geboekt en in vaten verpakt. Dit portret van ontvanger-generaal Jan Uytenbogaert door Rembrandt (1639), zou ook een speciehandelaar of VOC-agent kunnen voorstellen; ets en drogenaald

(Museum 't Rembrandthuis, Amsterdam B281)

Utrecht, Harderwijk, Kampen en Leeuwarden. Zij waren particuliere ondernemers, die — bij de uitoefening van hun métier strikt gebonden aan de gestelde normen — de door de cliënt gewenste soorten maakten. De VOC was slechts één van de vele afnemers. Zoals in het voorafgaande hoofdstuk al gemeld werd, was voor sommige van de soorten die de VOC bestelde de speciale toestemming van de overheid vereist (zie bijlage VI). De productie werd door diverse functionarissen geregistreerd. De enige volledige serie gegevens is te vinden in de processen-verbaal van muntbusopening, samenvattingen die steeds enkele jaren bestrijken⁸⁴. Slechts in enkele gevallen biedt een meer

⁸⁴ Gegevens ontleend aan Besier (1890), gecorrigeerd naar A. van der Wiel (= bibliotheek Kon. Penningkabinet).

gedetailleerde bron een fragmentarische aanvulling (zie bijlage VII). In de grootboeken van Kamers Amsterdam, Hoorn en Enkhuizen tenslotte, komen de namen van de tussen 1720 en 1740 werkzame muntmeesters nooit voor⁸⁵.

Specievoorraad, muntslag en contantenverschepping

De cijfermatige gegevens in deze paragraaf zijn uit verschillende bronnen samengevat in periodes van een jaar om vergelijking met de verzending door de VOC mogelijk te maken. Deze indeling komt dan ook niet overeen met het kalenderjaar, maar loopt gelijk op met het equipagejaar, nl. van juni t/m mei. Inkoop en aanmunting gingen uiteraard aan de verzending vooraf, maar aangezien het vertrek van de eerste schepen in de meeste gevallen pas in het najaar viel, is genoemde indeling wel bruikbaar.

De consenten van de muntheer zijn gesteld in guldens. De busopeningsverbalen en het smidmeestersregister geven uitsluitend de verwerkte hoeveelheden goud en zilver op in marken; hieruit is het aantal geslagen munten berekend en vervolgens de omvang in guldens bij benadering vastgesteld. De cijfers van de Amsterdamse Wisselbank bestaan uit samentellingen van de leveranties aan Kamer en agent of kassier. De in de speciekamer-grootboeken vermelde bedragen zijn in bankgeld gesteld en hier omgerekend tot courant-geld. Vanwege de onvermijdelijke onzuiverheden in de berekeningen, zijn alle bedragen in deze vergelijkingen afgerond op f1.000.

Over leveranties aan en muntproductie voor de VOC, waren in de diverse bronnen alleen voor wat betreft de Kamers Amsterdam en Zeeland zoveel kwantitatieve gegevens te vinden, dat vergelijking daarvan met de verzending zinvol was. Bij de kleine Kamers was dat — zeker aangaande baar zilver, realen en duiten — in veel mindere mate het geval, zodat bij de Kamers Delft en Rotterdam zelfs van vergelijking is afgezien. Baar goud is bij volledig ontbreken van gegevens niet nader besproken.

Kamer Amsterdam dukaten.
Kamer Amsterdam betrok maar een zeer gering deel van de verzonden dukaten van de Amsterdamse Wisselbank — alleen in 1734/35 kocht zij daar een min of meer met de verzending overeenkomende hoeveelheid. Of de Kamer in de andere jaren het ontbrekende van speciehandelaren betrok

⁸⁵ De namen van deze functionarissen vindt men in Besier (1890) en — aangevuld — in Van Gelder (1967).

danwel in Dordrecht liet slaan. is niet na te gaan. Wel is duidelijk dat de omvang van de dukaten-aanmuntingen te Dordt vele malen groter was dan de behoefte van Kamer Amsterdam of zelfs van de hele VOC. Het leeuwendeel van de dukaten werd voor particulieren geslagen ten behoeve van de handel op de Oostzee-landen.

. dukatons.
Van de sinds 1723 door Kamer Amsterdam naar Azië gezonden dukatons werd in de '20-er jaren het merendeel geleverd door de Amsterdamse Wisselbank en de Hollandse munt te Dordrecht samen. Kort nadat de aanmaak van dukatons met het merk van de VOC was begonnen, kwamen de leveranties van de Amsterdamse Wisselbank aan Kamer Amsterdam geheel tot stilstand. Vanaf 1730/31 was de produktie in Dordrecht echter steeds geringer dan wat Kamer Amsterdam verzond. Voor wat betreft het jaar 1731/32 moet de verklaring hiervoor wel gezocht worden in een grote bestelling die de Kamer bij de Westfriese munt plaatste; in juni 1731 werd tenminste de levering aanbesteed van een hoeveelheid zilver ter waarde van f600.000 ten behoeve van de aanmaak van dukatons⁸⁶. Indien dit bedrag volledig vermunt werd, waarvoor de produktie in de muntbus-periode 1729-1731 in feite wel omvangrijk genoeg geweest is, had Kamer Amsterdam zelfs weer een overschot aan dukatons dat zij ook met de verzending van 1732/33 maar voor een deel gebruikte. Verondersteld mag daarom worden dat de beoogde zilverleverantie niet volledig heeft plaatsgehad, of dat althans niet alles in dukatons werd omgezet. Het in de rest van de '30-er jaren ontbrekende aan dukatons betrok Kamer Amsterdam waarschijnlijk van andere munthuizen dan het Dordtse, wellicht via speciehandelaren. In de jaren 1730-1737 werden er in Utrecht, Hoorn/Enkhuizen, Harderwijk en Kampen namelijk regelmatig dukatons geslagen zonder VOC-merk. Pas in november 1737 gaf Overijssel voor het eerst toestemming aan de muntmeester te Kampen voor de aanmaak van VOC-dukatons, bestemd voor Kamer Amsterdam⁸⁷. Overigens waren de in 1734 geslagen f90.000 in dukatons niet op het VOC-stempel gemunt en dus ook niet — althans niet rechtstreeks — bestemd voor Kamer Amsterdam, maar voor partikulieren. In 1739/40 sloeg Dordrecht ca. 20% méér dan Kamer Amsterdam verzond. Uit het smidmeestersregister blijkt dat de in de maanden september, oktober en november 1739 geproduceerde dukatons samen precies het door Kamer Amsterdam verzonden bedrag vertegenwoordigen.

86 Dat dit waarschijnlijk geen VOC-dukatons waren, leid ik af uit het feit dat er uit deze tijd geen Westfriese VOC-dukatons bekend zijn geworden: zie het overzicht op p. 86.

87 In het consent is geen bedrag genoemd: zie bijlage VI.

De in februari en maart 1740 geslagen *f*107.000 in dukatons — evenals de vorige partij voorzien van het VOC-merk — moeten dan ook voor een andere Kamer gemaakt zijn. Aangezien de Kamers Zeeland, Hoorn en Enkhuizen de dukatons bij hun "eigen" munthuizen lieten slaan, komen alleen de Kamers Rotterdam en Delft als potentiële opdrachtgevers in aanmerking. Vanuit de laatstgenoemde Kamer vertrok in april 1740 het Hof van Delft met o.a. *f*110.000 in dukatons aan boord.

..... realen.
Realen betrok Kamer Amsterdam voor het grootste deel van de Amsterdamse Wisselbank, zij het zelden volledig. Aangenomen moet dan ook worden, dat speciehandelaren de rest leverden; aanvoer vanuit andere Wisselbanken lijkt onwaarschijnlijk. Het is overigens niet uitgesloten, dat de Kamer van diverse kooplieden geld in de vorm van realen ontving als betaling voor aankopen op de veilingen. Dit gebeuren onttrekt zich echter door de afwezigheid van de kassiers-administratie geheel aan onze waarneming⁸⁸.

..... payment.
Wanneer men de payments-verzending en de payments-produktie vergelijkt, blijkt dat Dordrecht meestentijds meer payment sloeg dan Kamer Amsterdam verzond. Het "produktie-overschot" zou deels door de Kamers Delft en Rotterdam afgenomen kunnen zijn. Voor het totaal van het door die Kamers verzonden payment was het Dordtse "produktie-overschot" echter vaak onvoldoende, zodat genoemde Kamers ook payment van elders moeten hebben betrokken. De Amsterdamse Wisselbank voerde in de jaren 1720-1740 payment niet in haar assortiment⁸⁹. Gelderland gaf zijn muntmeester in 1734 toestemming *f*48.000 in payment te slaan voor een niet nader aangeduide Kamer — het zou Amsterdam geweest kunnen zijn, omdat die Kamer in 1734/35 veel meer verzond dan men in Dordrecht sloeg. Overijssel verleende toestemming voor paymentsaanmaak ten behoeve van Kamer Amsterdam in 1737/38; hierbij werd geen bedrag genoemd. In feite is er in Overijssel geen payment voor de VOC geslagen, want het proces-verbaal van muntbus-opening over de periode 1736-1742 spreekt alleen over ca. *f*32.000 aan

88 Ook in de resoluties van de thesauriers van Kamer Amsterdam komen nauwelijks verwijzingen naar de inkoop van realen voor: behalve de in bijlage VIII weergegeven leveranties door Grill, vindt men slechts 16.000 mark van Flores in november 1723 en 29.500 mark van Keyser in september/oktober 1731 (ARA, VOC 7020).

89 Van Dillen (1925) 884 noot: onder courant geld worden waarschijnlijk guldens, drieguldens en gouden ridders verstaan, maar geen payment, zoals afgeleid kan worden uit het naast elkaar voorkomen van deze termen in 1719 en 1720 (p. 889).

stuivers, die in 1738-1739 waren geslagen voor rekening van de provincie. Consenten van andere gewesten zijn niet bekend, evenmin als schellingen, dubbeltjes en stuivers zelf trouwens. Kamers Delft en Rotterdam zullen zich dus tot de Zeeuwse of Westfriesse munthuizen gewend hebben. Gezien het feit dat de VOC gewoon was payment slechts van de drie westelijke munthuizen te betrekken, ligt deze veronderstelling voor de hand. In Zeeland is echter eigenlijk geen ruimte te vinden tussen de paymentsaanmuntingen en -verzendingen door de Kamer ter plaatse. In Westfriesland is dit in de jaren 1720-1729 en 1736-1741 niet anders. Voor 1729-1731 is er ca. f85.000 en voor 1732-1736 ca. f240.000 méér geslagen dan verzonden, maar deze bedragen zijn bij lange na niet voldoende om samen met het Dordrechtse "produktie-overschot" de totale behoefte van Kamers Delft en Rotterdam te dekken. Een verklaring voor de omvang van die zendingen is dan ook niet te geven. Het Westfriesse "produktie-overschot" houdt mogelijk verband met de aanbesteding door Kamer Amsterdam aan Grill om ten behoeve van de payments-aanmuntingen voor f300.000 aan zilver te leveren⁹⁰, naar ik aanneem aan de Westfriesse muntmeester⁹¹. Het door Dordrecht "te weinig" geleverde is daarmee ook goeddeels verklaard.

. baar zilver.
Van dukatons, realen en payment, was het min of meer mogelijk aan te geven vanwaar Kamer Amsterdam deze soorten betrok en in welke mate. Voor baar zilver en duiten beschikken we niet over vergelijkbare series kwantitatieve gegevens, maar wel is iets te zeggen over de herkomst van deze artikelen. Baar zilver werd nooit betrokken van de Amsterdamse Wisselbank, zoals blijkt uit het speciekamer-grootboek. In de bronnen betreffende de Kamer Amsterdam komt men in dit verband wél de namen van partikuliere essayeurs tegen. Kamer Amsterdam maakte meermalen gebruik van de diensten van Johannes Grill, die trouwens ook als essayeur van de Amsterdamse Wisselbank optrad⁹². Behalve essayeurs hielden ook muntmeesters zich bezig met de vervaardiging van staaf-zilver, maar hun namen worden niet aangetroffen in de resoluties van het departement van ontvang van Kamer Amsterdam, noch in bronnen uit andere Kamers⁹³.

90 ARA, VOC 7020: 21 juni 1731. Letterlijk staat er "aanbesteet f300.000 pajementen a la pary te leveren".

91 Eerder in dezelfde maand had Grill op zich genomen om zilver voor dukatons te leveren aan de muntmeester van Westfriesland: zie bijlage VIII.

92 Zie noot 72.

93 Zie noten 73 en 74 en * op p. 103.

. duiten.
 Ten behoeve van Kamer Amsterdam werd de Dordtse muntmeester een enkele maal toestemming verleend om duiten te slaan voor een bepaald bedrag, vaker echter noemde men dat bedrag niet.⁹⁴ Ook vielen duiten buiten de controlerende werkzaamheden van Raden & Generaal-Meesters van de Munt, zodat ze evenmin vermeld zijn in de processen-verbaal van muntbus-opening. Over de aanmaak van f27.500 aan duiten ten behoeve van de VOC door de Gelderse munt zijn we slechts bij toeval ingelicht, omdat de muntmeester wegens wanbeheer van zijn functie werd ontheven en er om die reden méér van de administratie bewaard bleef dan gewoonlijk⁹⁵. In de rekening is een aantal malen sprake van verzending "na Amsterdam aan de Oostindische Comp.". De veronderstelling dat deze duiten dus voor Kamer Amsterdam bestemd waren, lijkt te worden bevestigd door de verzending van duiten in het jaar 1731/32. Voor het overige kan met betrekking tot de herkomst van de door Kamer Amsterdam verzonden duiten slechts worden gezegd dat zij waarschijnlijk meest in Dordrecht werden geslagen. Buiten de Zeeuwse en Westfriese en de al genoemde Gelderse, werden er namelijk geen VOC-duiten geslagen in de andere gewesten.

Kamer Zeeland dukaten.
 Over het bijeenbrengen van de benodigde dukaten zijn niet veel gegevens voorhanden. Kamer Zeeland verzond een enkele maal ongeveer net zoveel dukaten als zij betrok van de Amsterdamse Wisselbank (1728/29 en 1734/35)⁹⁶ of met consent van de Staten van Zeeland liet slaan op de Middelburgse munt (1730/31). In 1725 werd weliswaar een consent voor het maken van dukaten ten behoeve van de VOC — terwijl dukaten nota bene vrij aanmuntbaar waren! — aan de muntmeester verstrekt, maar het is allerm minst zeker of het ook tot het slaan van dukaten is gekomen. In ieder geval is duidelijk dat er in het midden van de '20-er jaren dukaten uit andere bronnen kwamen. Misschien nam de speciehandel dit voor haar rekening, maar tenminste een deel werd door de muntmeester te Dordrecht aangemaakt. Er is één geval aanwijsbaar, waarin Kamer Zeeland goud naar Dordt stuurde en een maand later eenzelfde bedrag in dukaten terugontving⁹⁷. Het gebeurde trouwens wel

94 Zie bijlage VI.

95 Martens van Sevenhoven (1925) 108. RAG, Rekenkamer 623: rekening inzake aanmunting van duiten voor de VOC in 1731/1732.

96 De herkomst van de in dat laatste jaar verzonden dukaten wordt niet weersproken door de uit het wrak van de Vliegend Hert tevoorschijn gekomen goudstukken: alle met het jaartal 1729.

97 ARA, VOC 7258: resolutie Kamer Zeeland 14 maart en 14 april 1735.

vaker dat Kamer Zeeland goud naar Dordrecht bracht, maar de dukaten dan later doorzond naar Amsterdam. In nog veel ruimere mate stuurde men goud rechtstreeks naar Amsterdam — alles bestemd voor de inkoop van specie, zilver dus⁹⁸.

. dukatons

De dukatons die Kamer Zeeland nodig had voor verzending naar Indië, betrok zij in de eerste helft van de jaren '20 allemaal van de Amsterdamse Wisselbank: het in 1720/21 tot 1724/25 gekochte komt precies overeen met de hoeveelheid die in 1722/23 tot 1724/25 verzonden werd. Rond 1727 is de situatie wat minder duidelijk. De Amsterdamse Wisselbank leverde in eerste instantie ook nog wel dukatons, maar hoeveel precies is niet bekend. De rol van de Bank was echter uitgespeeld op het moment dat het fenomeen VOC-dukaton zijn intrede deed. Voor 1726/27 werd een consent verleend, maar de eerste oplage werd afgekeurd en weer versmolten. Het tweede consent verleende men in december 1727. Aangenomen kan worden dat de aanmaak pas in 1728 begon, net als in Dordrecht. De daaropvolgende vijf jaar is ongeveer evenveel verzonden als het totaalbedrag van de aanmuntingsconsenten in dezelfde periode. De uit het verbaal van muntbus-opening berekende hoeveelheid geslagen dukatons was weliswaar iets geringer, maar misschien kan dat verklaard worden door een overschot uit de voorafgaande jaren te veronderstellen — door onze onbekendheid met de precieze Bank-leveranties is e.e.a. niet na te gaan. In de laatste drie equipagejaren verzond men opnieuw nagenoeg evenveel als het bedrag aan consenten omvatte. Voor 1735/36 hadden de Heren Zeventien in het geheel geen dukatons toebedeeld; provincie Zeeland verleende in oktober 1735 evenwel een consent voor f150.000 aan dukatons ten behoeve van de VOC. Deze munten zijn ook daadwerkelijk geslagen, zoals blijkt uit het voorkomen van Zeeuwse dukatons met het jaartal 1735 — het betreft hier alleen geen VOC-dukatons, maar gewone! Door Kamer Zeeland zijn deze dukatons niet verzonden in 1735/36 of het jaar daarop⁹⁹. Ook door andere Kamers zijn in genoemde jaren geen dukatons verstuurd. Uit het bovenstaande is duidelijk op te maken dat de in 1720-1740 te Middelburg gemaakte dukatons vrijwel alle voor Kamer Zeeland bestemd waren.

98 ARA, VOC 7256-7260: passim

99 De onvolledigheid van de verzendingsgegevens over 1735/36 heeft betrekking op de schepen Nieuwvliet en Westkapelle: het consent dateert van 6 oktober 1735, de resolutie betreffende de plaatsing van de contanten viel op 3 oktober 1735.

..... realen.
Tussen hetgeen Kamer Zeeland aan realen verzond en dat wat zij van de Amsterdamse Wisselbank betrok, zat doorlopend een fors verschil. In de eerste helft van de '20-er jaren en het midden van de '30-er jaren kocht men bij de Bank steeds minder in dan er nodig was — het ontbrekende werd misschien door de andere Wisselbanken of door de speciehandel geleverd. In vele andere jaren echter beliep de inkoop van realen te Amsterdam een veel groter bedrag dan er van die soort naar Azië verscheept werd. Het overschot aan realen zou als grondstof hebben kunnen dienen voor de aanmaak van baar zilver en dukatons. In feite is voor deze handelswijze wel een bewijs te vinden: in 1739 werd Kamer Zeeland door Heren Zeventien opgedragen om de ingekochte franse kronen, die qua gehalte verwisselbaar waren met de realen, te laten smelten en tot dukatons te laten vermunt¹⁰⁰. De bedragen die met de verzending van baar zilver en dukatons gemoeid waren, werden echter lang niet volledig door het realen-overschot gedekt. Slechts in één jaar, nl. 1729/30, kunnen wij thans een bijna-evenwicht constateren: uit Amsterdam en Rotterdam werd bijna net zoveel aan realen gehaald als voor de verzending van realen, baar zilver en dukatons nodig was. Uiteraard was een dergelijk evenwicht tussen inkoop en verzending steeds aanwezig, maar de beschikbare bronnen werpen daar geen enkel licht op.

..... payment.
Naar het zich laat aanzien, was de Middelburgse munt de grootste payment-leverancier van Kamer Zeeland. In de muntbus-periode 1728-1735 werd precies zoveel verzonden als waarvoor consenten waren afgegeven. De verzendingsgegevens uit de periode ervoor en erna zijn onvolledig, maar ik acht het heel goed mogelijk dat in die jaren hetzelfde gebeurde als in de ertussen gelegen muntbus-periode. Een vergelijking tussen consent en aanmuntning is voor de grootste helft van de '20-er jaren niet te maken, omdat de muntbusperiode al in 1717 aanving. In de jaren 1735-1738 werd vrijwel het gehele consenten-bedrag ook daadwerkelijk in Middelburg aangemunt, maar in de tussenliggende jaren 1728-1735 was dat maar liefst 25% minder. Ondertussen werd dit "aanmuntningstekort" wel verzonden, zodat geconcludeerd moet worden dat er payment van elders is betrokken. Bij Kamer Amsterdam zagen we al dat er in de Dordtse payments-aanmuntingen weliswaar een behoorlijk overschot bestond ten opzichte van de verzending van die Kamer, maar ook was duidelijk dat daarmee maar gedeeltelijk in de behoefte van de Kamers Delft en Rotterdam kon worden voorzien. Dat

¹⁰⁰ ARA, VOC 166: 1 september 1739

Zeeland payment uit Dordrecht zou hebben gehaald, ligt dus niet voor de hand. Het Westfriese munthuis komt evenmin in aanmerking als leverancier, omdat de "overschotten" daar vermoedelijk door Kamer Amsterdam zijn afgenomen. In de andere provincies werd — behalve één keer in Gelderland voor Kamer Amsterdam — in het geheel geen payment geslagen. Voor het feit dat de verzending door Kamer Zeeland in 1728-1735 omvangrijker was dan de aanmunting in Middelburg, heb ik dan ook geen verklaring kunnen vinden.

. duiten.
Vanaf 1726 verleenden de Staten en Gecommitteerden van Zeeland geregeld consenten aan de Middelburgse muntmeester om duiten voor de VOC te slaan. Dat de muntslag ook werkelijk regelmatig heeft plaatsgehad, bewijst de ononderbroken reeks jaartallen op Zeeuwse VOC-duiten tussen 1726 en 1739. Het laatste consent dateerde van april 1737, zodat de uitvoering daarvan over een paar jaar werd uitgesmeerd. Op zich is dat wellicht niets bijzonders, maar de laatste schepen van Kamer Zeeland met duiten aan boord vertrokken in juni 1738. Het na die datum geproduceerde is misschien pas na 1740 of helemaal nooit verstuurd. Overigens werden ook door de andere Kamers na 1737/38 geen duiten meer verzonden. Over de omvang van de produktie van VOC-duiten te Middelburg is niets bekend: duiten werden immers niet opgenomen in de processen-verbaal van muntbus-opening. Bij de andere hiervoor besproken soorten die Kamer Zeeland verzond, bleken er meermalen forse verschillen te bestaan tussen aanmuntingen en consenten, zodat deze consenten slechts met grote omzichtigheid als indicatie van de produktie-omvang gebruikt kunnen worden. Wanneer men het totaal van de consenten desondanks vergelijkt met het verzendings-totaal, dan blijkt slechts een ruime helft van wat er in Middelburg aan VOC-duiten geslagen kon worden, door Kamer Zeeland te zijn verzonden. Waarschijnlijk is de produktie veel beperkter geweest dan de consenten op het eerste gezicht doen vermoeden. Het is niet geheel uitgesloten dat de Kamers Delft en Rotterdam hun aandeel steeds in Middelburg hebben laten slaan, maar onwaarschijnlijk is dat wél. De Hollandse muntplaats Dordrecht lijkt daarvoor namelijk eerder in aanmerking te komen en bovendien zou dat het verschil tussen consenten en Zeeuwse verzendingen hooguit voor de helft kunnen verklaren.

Kamers Hoorn en Enkhuizen dukaten, dukatons, payment.
Voor wat betreft het bijeenbrengen van de verschillende soorten door de Kamers Delft en Rotterdam, beschikken we nauwelijks over enig kwantitatief gegeven; voor de Kamers Hoorn en Enkhuizen is die situatie al niet veel beter.

Leveranties door de Amsterdamse Wisselbank of agenten werden vrijwel niet gesignaleerd, ondanks dat de namen van deze laatsten deels wel bekend waren¹⁰¹. Het enige waardoor de Westfrieze Kamers van de VOC zich in gunstige zin onderscheidde van de kleine Zuidhollandse zusters, was de aanwezigheid van een muntbedrijf ter plaatse. Veel van de Nederlandse munten die men nodig had, liet men daar maken. Ik leid dit af uit de uitgebreide reeks jaartallen van Westfrieze schellingen, dubbeltjes en VOC-duit. De produktie-cijfers van de munt zijn ook hier weer ontleend aan processen-verbaal van muntbus-opening en beslaan dus zoals steeds een aantal jaren. Meer gedetailleerde gegevens betreffende de produktie zijn niet voorhanden en evenmin beschikken we over een reeks aanmuntingsconsenten. Zoals ook in de Hollandse munt te Dordrecht het geval was, werden er door het Westfrieze muntbedrijf veel meer dukaten gemaakt dan de Kamers Hoorn en Enkhuizen verzonden.

Dukatons sloeg men er tot 1728/29 minder dan de verzending van beide Kamers bedroeg, hetgeen overeenkomt met wat er in Dordrecht en Middelburg gebeurde: het meeste werd waarschijnlijk door banken en speciehandelaren geleverd. Rond 1730, na de introductie van de VOC-dukaton, was de aanmaak korte tijd relatief hoog. De Westfrieze Kamers verzonden ruim een kwart ervan en Kamer Amsterdam nam een groot deel van de rest voor haar rekening¹⁰². Overigens droegen deze dukatons niet het VOC-merk. Toen de Kamers Hoorn en Enkhuizen op het eind van de jaren '30 opnieuw dukatons begonnen te verzenden, ging men ook in Westfriesland weer het VOC-stempel gebruiken.

In de behoefte aan payment kon in de '20-er jaren nagenoeg volledig worden voorzien door de Westfrieze munt. Tussen 1729/30 en 1735/36 sloeg men veel méér dan de Kamers Hoorn en Enkhuizen verzonden, waarschijnlijk ten behoeve van Kamer Amsterdam¹⁰³. Tijdens de laatste muntbus-periode kwamen produktie en verzending weer met elkaar overeen.

Samenvatting

Voorzover de bronnen dit toelaten, kan geconstateerd worden dat de mate waarin de VOC de benodigde contanten van de diverse leveranciers betrok, per soort en soms ook per periode verschilde.

Dukatons werden soms door de Amsterdamse Wisselbank geleverd, maar

¹⁰¹ Zie de toelichting in bijlage V, pag. 181.

¹⁰² Zie p. 110.

¹⁰³ Zie p. 112 en noten 90-91.

waarschijnlijk vooral door de munthuizen van Dordrecht en Utrecht en wat minder ook door dat van Hoorn/Enkhuizen; de Middelburgse munt was op dat punt niet actief. In genoemde muntplaatsen werden veel meer dukaten geslagen dan de VOC nodig had, want de behoefte van de handel op de Oostzee-landen was namelijk vele malen groter.

Dukatons betrokken de Kamers in de '20-er jaren vooral van de Amsterdamse Wisselbank. Deze soort werd toen wel geslagen, maar de produktie viel in het niet bij de verschepingen. Met de introductie van de VOC-dukaton aan het eind van de jaren '20 was de rol van de "bank-ducaton" uitgespeeld. De aanmaak van VOC-dukatons nam al spoedig sterk af, maar tegelijkertijd werd de produktie van gewone dukatons veel omvangrijker dan zij in de '20-er jaren geweest was. Waren de VOC-dukatons alleen geslagen in Dordrecht, Middelburg en Hoorn, de gewone kwamen vooral uit Enkhuizen, Utrecht, Harderwijk en Kampen. In het midden van de '30-er jaren moeten ook deze gewone dukatons door de VOC verzonden zijn. Onder invloed van problemen met de wissels op patria, hervatte de VOC de verzending van VOC-dukatons op het eind van de jaren '30; de aanmaak van gewone dukatons ging onverminderd voort. Van alle dukatons die geslagen werden, was maar een deel besteld door de VOC en werd de rest door particulieren naar Azië gesmokkeld en door buitenlandse compagnieën gebruikt voor hun activiteiten in dat werelddeel.

De Spaanse realen kwamen merendeels in het bezit van de VOC door leveranties van de Amsterdamse Wisselbank. Bij Kamer Amsterdam was het geleverde steeds iets minder dan het verzondene. Kamer Zeeland kocht van de Amsterdamse Wisselbank soms meer en soms minder dan zij nodig had. De tekorten zullen wel aangevuld zijn vanuit de andere wisselbanken en de speciehandel. Voor wat betreft het teveel, kan verondersteld worden dat de realen als grondstof werden gebruikt voor de vervaardiging van baar zilver en/of dukatons, maar de overschotten waren onvoldoende om dit volledig te kunnen dekken.

Het payment betrok de VOC niet van de speciehandel, want goede exemplaren van deze soort waren daar niet in voldoende kwantiteit te verkrijgen. Ook de wisselbanken hadden geen payment in voorraad. Het benodigde moest daarom gemaakt worden in de munthuizen, waartoe de VOC nagenoeg uitsluitend die van Dordrecht, Middelburg en Hoorn/Enkhuizen employeerde, zeer tot ongenoegen van de muntmeesters in de andere gewesten. Regelmatig deden zij hierover hun beklag bij de Staten van hun eigen gewest, die dit dan vaak ter Generaliteit brachten. De Staten-Generaal verzochten vervolgens de VOC om de muntmeesters "klagteloos" te stellen. Soms werd hen daarop een opdracht gegund, vaker echter wees men dit af met de mededeling dat "de

Chinesen, seer nauwkeurigh siende op de payementen" alleen schellingen en dubbeltjes uit Dordrecht en Middelburg wilden accepteren¹⁰⁴. Overigens was, naar het zich laat aanzien, de gezamenlijke produktie onvoldoende om de totale verzendingen door de VOC te dekken. Met name op de vraag vanwaar Kamers Delft en Rotterdam het payment betrokken, is geen bevredigend antwoord te geven. Misschien moet hieruit worden geconcludeerd dat er behalve de goede nieuwe schellingen en dubbeltjes ook oude schellingen uit de omloop zijn verzonden. Deze veronderstelling is nog niet door vondsten uit scheepswrakken bevestigd.

Duiten werden — behalve een eerste kleine zending in 1723/24 — altijd in de vorm van VOC-duiten gestuurd. De Kamers bestelden deze munten net als het payment vrijwel altijd bij de munthuizen in hun eigen regio. De omvang van de aanmuntingen kan wegens gebrek aan goede bronnen eigenlijk alleen maar worden afgeleid uit de zendingen door de VOC.

Baar zilver betrokken de Kamers nooit van de Amsterdamse Wisselbank. Voor Kamer Amsterdam werden de staven gegoten door Johannes Grill, die ook essayeur was van de Wisselbank ter plaatse. Wél is bekend dat ook diverse muntmeesters zilveren baren maakten voor de VOC. Over baar goud valt geen enkele bijzonderheid aangaande de herkomst te melden.

Naar aanleiding van een in 1740 door Heren Zeventien genomen resolutie, merkt Gaastra op dat er een zekere specialisatie van de Kamers te bespeuren valt voor wat betreft de geëxporteerde soorten en de herkomst daarvan¹⁰⁵. Hij baseert zich daarbij voornamelijk op de toebedelingen door Heren Zeventien uit het midden van de 18e eeuw. Uit de toebedelingen in het tijdvak 1720-1740 is op te maken, dat de kleine Kamers vrijwel nooit realen stuurden, maar verder is van een "werkverdeling" weinig te merken. De bedoelde specialisatie komt niet duidelijk naar voren uit de gegevens van de Amsterdamse Wisselbank en de oplagecijfers van de munthuizen over de jaren 1720-1740. De meeste Kamers — het inkoopbeleid van Delft en Rotterdam blijft in dit opzicht een terra incognita — betrokken contanten van speciehandel, wisselbank en munthuis. Dat alle munthuizen een proportioneel aandeel in de produktie gegeven zou moeten worden, was zeker de wens van Raden & Generaal-Meesters van de Munt en van de provinciale muntmeesters van Utrecht, Gelderland, Overijssel en Friesland en misschien ook van Heren Zeventien — uit de praktijk blijkt echter dat de Kamers zich daar niet om

¹⁰⁴ ARA, Staten-Generaal 3407 fol. 372-373; resolutie 9 november 1722.

¹⁰⁵ Gaastra (1983) 454; voor het relevante deel van genoemde resolutie van november 1740 zie bijlage IV.

bekommerden en het merendeel van wat zij lieten slaan bestelden in Holland, Zeeland en Westfriesland.

Marsden is onbekend met het feit dat de dukaton wegens de te lage nominale waarde in verhouding tot de intrinsieke, na 1680 uit de Nederlandse omloop verdween en tussen 1680 en 1710 ook nauwelijks meer werd aangemunt¹⁰⁶. Hij verklaart een aantal verschijnselen door op zichzelf wel min of meer juiste veronderstellingen, maar de daarvoor gehanteerde argumentatie is ondeugdelijk vanwege de genoemde lacune in zijn kennis van het Nederlandse muntwezen. Het gevolg is, dat een onjuist beeld wordt geschetst van de "collecting policy" van de VOC. De Compagnie zou steeds zeer veel haast hebben gemaakt met het bijeenbrengen en verzenden der contanten. Ook zou de behoefte aan zilver zo groot zijn geweest dat zij niet alleen Spaanse munten en baar zilver verstuurde, maar ook nieuwe, regelrecht van de munt ontvangen dukatons en zelfs oude uit de voorraad van de wisselbanken had moeten betrekken. Een gebrek aan dukatons in de circulatie zou daarvan het gevolg zijn geweest, een teken van grote zilverschaarste. Marsden gaat hier voorbij aan het feit dat nieuwe dukatons gemaakt moesten worden uit zilver dat afkomstig was van Spaanse munten. Evenzeer vergeet hij dat er voor de Nederlandse en Oost-Europese circulatie ook groot zilvergeld geslagen werd. Het punt is dan ook niet zozeer, welke soorten er verzonden werden, want dat werd goeddeels ingegeven door de behoefte van Batavia voor de diverse handelsgebieden. Ook de hoeveelheden werden niet in de eerste plaats bepaald door de aanvoer vanuit Spanje, want er was geen "silver famine" in de Republiek. Zilver bleef in voldoende mate naar Europa en dus ook naar Nederland vloeien; de VOC kon jaar na jaar grote hoeveelheden uitvoeren¹⁰⁷. Veel meer bepalend voor de verhoudingen waarin de hoeveelheden van iedere soort naar Azië werden gezonden, waren naar mijn mening de prijzen van de verschillende munten en muntmaterialen. Het prijsverschil tussen bankdukatons en nieuwe dukatons kon een Kamer doen besluiten af te wijken van de voorschriften van Heren Zeventien; hetzelfde gold ook voor baar zilver en realen en voor baar goud en dukaten. In de keuzemogelijkheid die de Kamers soms gelaten werd, verwezen Heren Zeventien vaak uitdrukkelijk naar de prijs als het motief daarvoor.

¹⁰⁶ Marsden (1978).

¹⁰⁷ Tepaske (1983) 428 en Van Dillen (1964) 407-409.

CONCLUSIE

Uit de resoluties van Heren Zeventien kan een overzicht samengesteld worden van de door de VOC in twee eeuwen naar Azië geëxporteerde contanten. Men dient zich echter steeds te realiseren, dat een dergelijk overzicht slechts de besluiten weerspiegelt — omtrent de mate waarin de diverse Kamers de opdrachten van Heren Zeventien uitvoerden, blijft men in het ongewisse. Sommige auteurs hebben gewezen op de mogelijkheid om de cijfers in de resoluties te vergelijken met de boekhoudkundige gegevens¹⁰⁸. De boekhoudingen zowel in patria als in Azië, zijn maar zeer gedeeltelijk bewaard. Het is evenwel mogelijk om over de periode 1720-1740 een vollediger overzicht van de feitelijke verzendingen te construeren, dan Glamann aangeeft¹⁰⁹. Voor genoemde periode beschikken we over alle gegevens betreffende de in Cabo en China gearriveerde contanten, over nagenoeg alle naar Batavia gezonden gelden en over het merendeel van de voor Ceylon bestemde contanten. Waar gegevens in de Aziatische boeken ontbraken, bijvoorbeeld door het onderweg vergaan van schepen, kon de omvang en samenstelling der verzonden contanten vaak worden afgeleid uit andere bronnen of gereconstrueerd.

Uit de vergelijkingen, die in het eerste hoofdstuk gemaakt werden tussen de toebedelingen van Heren Zeventien en de feitelijke verzendingen door de Kamers, blijkt dat het totaal der toebedeling door iedere Kamer volledig werd voldaan, althans over 20 jaar tezamen. Per jaar kwamen echter grotere en kleinere afwijkingen van het totaal wel voor. Qua soort werd er, over 20 jaar gerekend, in nog ruimere mate afgeweken van de toebedeling. Binnen één jaar verzond men vrijwel nooit geheel conform de toebedeling; in alle Kamers kwamen regelmatig forse tot zeer forse verschillen met de toebedeelde soorten voor. De resoluties van Heren Zeventien zijn dus zeker bruikbaar voor wat betreft de totaalbedragen van alle Kamers samen wanneer het tenminste om een wat grotere periode gaat, maar per jaar genomen wordt de betrouwbaarheid snel minder. Ook ten aanzien van de diverse soorten munten en muntmaterialen kan — alweer op langere termijn — nog wel van enige betrouwbaarheid gesproken worden. Het is daarentegen bepaald onverstandig zich voor de

108 Glamann (1958) 287-288; Gaastra (1976) 252.

109 Glamann (1958) 288 merkt terecht op dat de Aziatische boekhouding onvolledig bewaard is, maar voor zijn vergelijking over de jaren 1713/14 tot 1726/27 op p. 291 maakt hij slechts gebruik van de generaal-journalen en laat de negotie-journalen en -grootboeken van Batavia onbenut.

verdeling naar soort in één jaar alleen op de resoluties van Heren Zeventien te verlaten.

Wanneer men dit alles positiever bekijkt en meer de overeenkomsten benadrukt dan op de verschillen wijst, dan kan gezegd worden dat de Kamers over het algemeen een heel redelijke prestatie leverden door per jaar of per soort meestal niet meer dan zo'n 10% af te wijken van de toebedeling. Zij deden kennelijk hun best om zoveel mogelijk aan hun verplichtingen te voldoen. Gerelateerd aan de verschillen die er bestaan tussen hetgeen Batavia vroeg¹¹⁰ en hetgeen Heren Zeventien besloten dat er verzonden moest worden, zijn de verschillen tussen toebedeling en verzending van tamelijk geringe betekenis — aan de indruk dat laatstgenoemde verschillen voor Batavia onbelangrijk waren, valt haast niet te ontkomen.

Voor het bijeenbrengen van de benodigde contanten, konden de Kamers uit verschillende bronnen putten. Het relatieve belang hiervan verschilde per soort en soms ook per periode. Dukaten betrof men vrijwel steeds van de munthuizen te Dordrecht en Utrecht en in mindere mate van Hoorn/Enkhuizen. Dukatonen werden tot de introductie van de VOC-dukaton in 1728 vooral geleverd door de Amsterdamse Wisselbank, daarna niet meer. De VOC-dukaton sloeg men vooral tegen 1730 en op het eind van de '30-er jaren. De produktie van gewone dukatonen nam in de tussentijd een grote vlucht. Dit was o.a. het gevolg van een te hoge waardering van de dukaton en navenant hoge uitbetaling in patria op de in Batavia gekochte wissels. Realen kochten de Kamers goeddeels van de Amsterdamse Wisselbank. Soms werd er meer ingekocht dan verscheept en dan liet men van het overschot waarschijnlijk dukatonen of payment slaan, ofwel baren gieten. Van baar zilver weten we slechts dat de VOC dit nooit van de Amsterdamse Wisselbank betrok, maar van particuliere essayeurs en van muntmeesters. Helemaal onbekend is de herkomst van de baren goud die de VOC soms verscheepte. Payment en VOC-duiten werden uitsluitend aan de VOC geleverd door de munthuizen. Eigenlijk waren het alleen de bedrijven in Dordrecht, Middelburg en Hoorn/Enkhuizen die hiervoor opdrachten kregen.

Aanwijzingen voor een verband tussen de afwijkingen van de toebedeling en de omstandigheden op de edelmetaalmarkt, zijn in het hier gepresenteerde cijfermateriaal niet gevonden. Dat een zeker verband met die markt er wel degelijk geweest is, komt naar voren uit diverse verwijzingen naar de prijzen van verschillende geldsoorten. Het is naar mijn mening dan ook niet uitgesloten, dat door een fijnmaziger onderzoek het genoemde verband wel cijfermatig

¹¹⁰ Zie noot 3.

kan worden aangetoond en onderbouwd. Hiervoor zou dan bij voorkeur een groep jaren met forse afwijkingen genomen moeten worden; vanwege het feit dat Kamer Amsterdam goed gedocumenteerd is en de meeste contanten en schepen uitzond, ligt het voor de hand dat de keuze op die Kamer zal vallen. Bij zo'n onderzoek zou een gedetailleerde kennis van de prijzen natuurlijk zeer verhelderend zijn voor ons inzicht in het aankoopbeleid van de VOC¹¹¹. Een belangrijke aanwijzing daarvoor zou gevonden kunnen worden in (bijvoorbeeld wekelijkse) overzichten van de voorraden van iedere soort in de Amsterdamse Wisselbank¹¹²; dergelijke overzichten kunnen berekend worden uit de mutaties in het speciekamer grootboek.

Dit overzicht van door de VOC tussen 1720 en 1740 verzonden contanten, de afwijkingen van de resoluties der Heren Zeventien die de Kamers zichzelf toestonden en de wijze waarop men de benodigde contanten bijeenbracht, besluit ik met een stuk dat het relatieve belang van de VOC voor de muntproductie in Nederland illustreert. In een berekening over de 60 jaren tussen 1690 en 1750 werd gememoreerd dat door alle munthuizen in de Republiek samen van alle muntsoorten in totaal voor 450 miljoen gulden was geslagen; ongeveer een tiende deel daarvan was bestemd voor de VOC¹¹³. Hieruit blijkt dat de VOC weliswaar slechts één van de vele afnemers was van de Nederlandse munthuizen, maar wel een cliënt van formaat. Het muntbedrijf in de Republiek kan met recht een veredelende export-industrie worden genoemd, temeer daar zij ook actief was ten behoeve van de handel op de Baltische en Levantijnse kusten¹¹⁴. De omvang van de muntproductie voor die gebieden was waarschijnlijk zelfs groter, maar een en ander is niet kwantificeerbaar omdat een centrale organisatie met bijbehorende administratie zoals de VOC die voerde, voor die gebieden niet bestond.

111 Vergelijk Glamann (1958) 292; zijn opvatting dat zwaar geld/licht geld problemen zou geven, bestrijd ik — zie p. 142.

112 Het overzicht dat Van Dillen (1964) 408-409 geeft op basis van de jaarlijkse inventarissen van de speciekamer, is zeker te grof van opzet.

113 KPK, coll. Van Kerkwijk — map "Ned. Indië": 20e eeuws afschrift van een stuk zonder aanduiding van datum of herkomst.

114 Van Gelder (1965) 109.

AFKORTINGEN

ARA	Algemeen Rijksarchief, Den Haag
AWB	Amsterdamse Wisselbank
Ba	Batavia
BGB	Boekhouder-Generaal te Batavia (Alg. Rijksarchief)
Ca	Cabo de Goede Hoop
Ce	Ceylon
Ch	China
DAS	Dutch-Asiatic Shipping (zie lit.: Bruijn/Gaastra/Schöffer)
GAA	Gemeente-archief, Amsterdam
KPK	Rijksmuseum Het Koninklijk Penningkabinet, Leiden
Rad	collectie Radermacher (Alg. Rijksarchief)
RAG	Rijksarchief in Gelderland, Arnhem
RANH	Rijksarchief in Noord-Holland, Haarlem
RAO	Rijksarchief in Overijssel, Zwolle
RAU	Rijksarchief in Utrecht, Utrecht
RAZ	Rijksarchief in Zeeland, Middelburg
RAZH	Rijksarchief in Zuid-Holland, Den Haag (= ARA, 3e afd)
SRO (AC)	Scottish Record Office (Admiralty Court), Edinburgh
VOC	Verenigde Oostindische Compagnie

GERAADPLEEGDE ARCHIVALIA

Algemeen Rijksarchief

Staten-Generaal 3407: resoluties Staten-Generaal

5731: liassen munt

5742-5744: liassen Oostindische Compagnie

VOC 162-167: resoluties Heren Zeventien

250-256: resoluties Kamer Amsterdam

307: idem index

736-748: resoluties Gouverneur-Generaal & Raden

1950-2393: overgekomen brieven en papieren

4468-4496: verbalen Haags Besogne

4996: notities betr. vergaan van Hillegom, Loosdrecht en Meermond, 1736

7017: extract-resol. Heren Zeventien tbv. tresoriers Kamer Amsterdam 1712-37

7020: resoluties tresoriers Kamer Amsterdam

7023: kasboek tresoriers Kamer Amsterdam

7147-7153: journaal opperboekhouder Kamer Amsterdam

7174-7180: grootboek opperboekhouder Kamer Amsterdam

7256-7260: resoluties Kamer Zeeland

13624-13625: kasboek tresoriers Kamer Zeeland

13626: notulen tresoriers Kamer Zeeland

13627: instructie voor Nolthenius als agent te Amsterdam, 1747

13665: memorie kassier Kamer Zeeland betr. geredde contanten, 1722

13701: contract met Drappentier voor maken van dukaton-stempels, 1726
 13702: overeenkomst met Westerveen als agent, 1733-1739
 13703 en 13706: overeenkomst met wed. Nolthenius & Zoon als agent, 1744-1768
 13763: verantwoording ontvangsten en uitgaven tesoriers Kamer Zeeland
 14541: balansen van de kas, Kamer Hoorn
 14558-14564: journaal opperboekhouder Kamer Hoorn
 14586-14599: grootboek opperboekhouder Kamer Hoorn
 14859-14860: journaal opperboekhouder Kamer Enkhuizen
 14881-14884: grootboek opperboekhouder Kamer Enkhuizen
BGB 10762-10772: generaal-journaal
 10816-10828: negotie-grootboek Batavia
 11839-11853: negotie-journaal Batavia
 microfiches dagregister Batavia
 coll. Van Ghesel 181: contract met Drappentier voor maken van dukaton-stempels
 coll. Van der Heim 104: aanmunting dukatons en duiten voor VOC, 1726-1740
 coll. Hope 8485-8486: munten en speciën in Indiën
 coll. Radermacher 216: door Kamer Zeeland te verzenden specie 1730-1741
 247: vergane schepen van Kamer Zeeland 1721-1779
 455: aanmunting van duiten en dukatons met VOC-merk, 1726
 495: handel en vaart op China, 1726-1759
 coll. Van Vredenburg 10: aantekeningen en stukken betr. VOC

Rijksarchief in Zuid-Holland (= ARA, 3e afd)

Staten van Holland 3070-3090: resoluties Gecommitteerde Raden, 1720-1740
 Grafelijkheids-Rekenkamer (registers) 689: diversen munt
 422-423: rekwesten en adviezen

Munt te Dordrecht 4: resoluties Serment
 196: smidmeestersregister

Rijksarchief in Zeeland

Staten van Zeeland 163-170: resoluties Staten
 374 + 385: indices idem
 542-549: resoluties Gecommitteerde Raden
 786-788: index marginalen der resoluties Gecommitteerde Raden
 1923: resoluties Serment van de munt en extract-resoluties Staten
 en Gecommitteerde Raden

Rijksarchief in Noord-Holland

Westfriese Munt I: resoluties Gedeputeerden der drie steden

Rijksarchief in Utrecht

Staten van Utrecht 232-264: resoluties Staten en Gedeputeerden, indices

Rijksarchief in Gelderland

Hof van Gelderland 429-430: missiven en resoluties van Hof en Rekenkamer in munt-
 zaken, 1720-1739
 2338: dispensatiën voor paymentsaanmuntingen voor VOC,
 1704-1772

Rekenkamer 623: beheer muntmeester De Vos, 1729-1732

Rijksarchief in Overijssel

Staten van Overijssel: 418-438: resoluties Gedeputeerden, 1718-1793
1910: Overijsselse Munt

Gemeentearchief Amsterdam

Amsterdamse Wisselbank 24-42: speciekamer-grootboek

Rijksmuseum Het Koninklijk Penningkabinet

coll. Van Kerkwijk: map "Ned. Indië"

Scottish Record Office

Admiralty Court 9/1203/74: cognossement Adelaar, 1728

LITERATUUR

A. Attman, *The bullion flow between Europe and the East 1000-1750* (Göteborg 1981) Acta Regiae Societatis Scientiarum et Litterarum Gothoburgensis, Humaniora 20

A. Attman, *Dutch enterprise in the world bullion trade, 1550-1800* (Göteborg 1983) Acta Regiae Societatis Scientiarum et Litterarum Gothoburgensis, Humaniora 23

N.P. van den Berg, *De Batavische Bank-courant en Bank van Leening 1746-1794. Een bijdrage tot de geschiedenis van het bank- en financiewezen van Nederlandsch-Indië* (Amsterdam 1870)

N.P. van den Berg, *Munt-, crediet- en bankwezen, handel en scheepvaart in Nederlandsch-Indië. Historisch-statistische bijdragen* ('s-Gravenhage 1907)

L.W.A. Besier, *De muntmeesters en hun muntslag* (Utrecht 1890)

G.A. van Borssum Buisman, *Pijl- of sluitgewichten Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 39 (1952) 64-82

C.R. Boxer, *Treasure from the sea: shipwrecks of Dutch East-Indiamen, 1629-1749* *History Today* 23 (1973) 766-775

C.P. Briët/A. Snethlage, *Het geslacht Hartjens De Nederlandsche Leeuw* 99 (1982) 378-389

J.R. Bruijn/F.S. Gaastra/I. Schöffer, *Dutch-Asiatic shipping in the 17th and 18th centuries* (The Hague 1979-1987) Rijks Geschiedkundige Publicatiën 165-167

N.J. Camstrup, *Rampspoedige reysbeschrijving ofte journaal van 's Ed. Oostindische Compagnies-schip Blijdorp, zijnde gestrand en verongelukt op de Guineese ofte Moorse kust in Afrika ...* (Amsterdam 1735)

K.N. Chaudhuri, *The Trading World of Asia and the English East India Company, 1660-1760* (Cambridge 1978)

J.A. van der Chijs, *Inventaris van 's lands archief te Batavia* (Batavia 1882)

J.A. van der Chijs, *Nederlandsch-Indisch Plakaatboek, 1602-1811, IV: 1709-1743* (Batavia/'s Hage 1887)

J.G. van Dillen (ed.), *Bronnen tot de geschiedenis der Wisselbanken: Amsterdam, Middelburg, Delft, Rotterdam* ('s-Gravenhage 1925) Rijks Geschiedkundige Publicatiën 59-60

- J.G. van Dillen, Bloeitijd der Amsterdamse Wisselbank, 1687-1781 *Mensen en achtergronden. Studies uitgegeven ter gelegenheid van de tachtigste jaardag van de schrijver* (Groningen 1964: Historische Studies 19) 385-415
- J.G. van Dillen, *Van rijkdom en regenten. Handboek tot de economische en sociale geschiedenis van Nederland tijdens de Republiek* ('s-Gravenhage 1970)
- J.H. van Eeghen, Het Grill's Hofje *Jaarboek Amstelodamum* 62 (1970) 49-86
- F.S. Gaastra, De Verenigde Oost-Indische Compagnie in de zeventiende en achttiende eeuw: de groei van een bedrijf. Geld tegen goederen. Een structurele verandering in het Nederlands-Aziatisch handelsverkeer. *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* 91 (1976) 249-272
- F.S. Gaastra, The exports of precious metal from Europe to Asia by the Dutch East India Company, 1602-1795. *Precious metals in the later medieval and early modern world* (Durham 1983: J.F. Richards ed.) 447-475
- V. Gadoury/F. Droulers, *Les monnaies royales françaises de Louis XIII à Louis XVI, 1610-1792* (Monte Carlo 1978)
- J. Gawronski/B. Kist, 't *Vliegend Hart Rapport, 1982-1983* (Amsterdam 1984)
- H.E. van Gelder, De muntbus. Het toezicht op de muntvervaardiging in de tweede helft van de 17e eeuw. *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 33/34 (1946/1947) 8-33
- H.E. van Gelder, *Munthervorming tijdens de Republiek 1659-1694* (Amsterdam 1949: diss. Utrecht)
- H.E. van Gelder, *Geschiedenis van de stuiver Muntverslag* (1952) 41-47
- H.E. van Gelder, *De Nederlandse munten* (Utrecht/Antwerpen 1965) Aula 213
- H.E. van Gelder, Muntmeesters en stempelsnijders *De Geuzenpenning* (1967) 29-32
- H.E. van Gelder, De munten van "De Liefde" *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 56-57 (1969-1970) 63-74
- H.E. van Gelder, De lading: munten *Prijs der zee. Vondsten uit wrakken van Oost-Indiëvaarders* (Amsterdam 1980: J.B. Kist/J.H.G. Gawronski ed.) 24-26
- K. Glamann, *Dutch-Asiatic trade, 1620-1740* (Copenhagen/The Hague 1958)
- G.M.M. Houben, *2000 years of nested cup-weights* (Zwolle 1984)
- J.P. de Korte, *De jaarlijkse financiële verantwoording in de Verenigde Oostindische Compagnie* (Leiden 1984) Werken Vereeniging Nederlandsch Economisch-Historisch Archief te Amsterdam 17
- H.J.M. van de Laar, *Opperbankier en wetenschapsman, Willem Cornelis Mees 1813-1884* (Den Haag 1978)
- G. van Loon, *Hedendaagsche penningkunde ...* ('s-Gravenhage 1734)
- P. Marsden, The Meresteyn, wrecked in 1702, near Cape Town, South Africa *International Journal of Nautical Archaeology and Underwater Exploration* 5 (1976) 201-219
- P. Marsden, A reconstruction of the treasure of the Amsterdam and the Hollandia, and their significance *International Journal of Nautical Archaeology and Underwater Exploration* 7 (1978) 133-148
- A.H. Martens van Sevenhoven, *Het archief der Geldersche Rekenkamer 1559-1795 en van de Commissarissen belast met het beheer van de Geldersche domeinen 1543-1559* ('s-Gravenhage 1925)
- L. Meltzer, The treasure from the shipwreck, Reygersdaal 1747 *Bulletin of the South African Cultural History Museum* (no. 5: 1984) 5-19
- P.E. Playford, The wreck of the Zuytdorp on the Western Australian coast in 1712 *Journal and Proceedings of the Western Australian Historical Society* 5 (1959) 5-41

- A. Pol, Baren voor Bengalen: de fabricage van staafzilver ten behoeve van de VOC *De Beeldenaar* 11 (1987)
- B.R. Rønning, Et funn av mynter blant vrakrestene etter den hollandske ostindiafareren Akerendam, forlist ved Runde i 1725 *Nordisk Numismatisk Årsskrift* (1973/1974) 68-115
- I. Schöffer/F.S. Gaastra, The import of bullion and coin into Asia by the Dutch East India Company in the seventeenth and eighteenth centuries *Dutch capitalism and world capitalism. Capitalisme hollandais et capitalisme mondial* (Cambridge/Paris 1982: H. Aymard ed.: Studies in modern capitalism. Études sur le capitalisme moderne) 215-233
- C. Scholten, *De munten van de Nederlandsche gebiedsdeelen overzee, 1601-1948* (Amsterdam 1951)
- Z.W. Sneller, De Rotterdamsche Wisselbank, 1635-1812 *De Economist* 87 (1938) 685-716, 818-840 en 882-902
- J. van Steenis, *De macht van het familiekapitaal en wat ertegen te doen* (Amsterdam 1980)
- R. Sténuit, Early relics of the VOC trade from Shetland. The wreck of the flute Lastdrager lost off Yell, 1653 *International Journal of Nautical Archaeology and Underwater Exploration* 3 (1974) 213-256
- R. Sténuit, The treasure of Porto Santo *National Geographic* 148 (1975) 260-275
- J.J. Tepaske, New World silver, Castile and the Philippines 1590-1800 *Precious metals in the later medieval and early modern worlds* (Durham 1983: J.F. Richards ed.) 425-445
- H.J. van der Wiel, De zilveren ridders van de "Meresteyn", vergaan in 1702 *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 68 (1981) 47-55
- H.J. van der Wiel, De scheepjesschellingen van Zeeland *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 69 (1982) 47-68
- J. de Yriarte Oliva/L. Lopez-Chaves Sanchez, *Catalogo de los reales de a ocho españoles* (Madrid 1965)
- K.M.C. Zevenboom/D.A. Wittop Koning, *Nederlandse gewichten. Stelsels, ijkwezen, vormen, makers en merken* (Leiden 1953) Mededelingen uit Rijksmuseum voor de Geschiedenis der Natuurwetenschappen 86
- J.P.P. van Zuylen van Nyevelt, Bijdrage tot de geschiedenis van het muntwezen in Nederlands Oost-Indische bezittingen *Bijdragen tot de Kennis der Nederlandsche en Vreemde Koloniën, bijzonder betrekkelijk de vrijlating der slaven* (1847) 361-419
- Catalogus van de zilveren munten geslagen door de zeven provinciën der Verenigde Nederlanden, 1576-1795* (Amsterdam 1979)
- catalogus auctie Christie's, Amsterdam 9 december 1982
- idem 16 maart 1983
- catalogus auctie Glendining, Londen 1 oktober 1975
- Resolutiën van de Hoog Mog. Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlandsche Provinciën*

BIJLAGEN

I Vergane schepen en geborgen contanten	130
II Toebedeling der te verzenden contanten door Heren Zeventien	131
III Verzending door de Kamers	140
IV Aanwijzingen van diverse aard betreffende de schaarste van bepaalde muntsoorten of van zilver in het algemeen	179
V Leveranties door de Amsterdamse Wisselbank aan de Kamers Amsterdam en Zeeland	181
VI Consenten voor aanmuntingen ten behoeve van de VOC	186
VII Produktie van de Munt te Dordrecht	189
VIII Essayeur Grill levert/wordt verzocht te leveren aan Kamer Amsterdam	193

BIJLAGE I: VERGANE SCHEPEN EN GEBORGEN CONTANTEN, 1720-1740
(voor de genoemde bedragen zie bijlage III, passim)

Kamer	jaar	schip	plaats	(afgerond op f1.000)		%
				gelden	geborgen	
Z	1721	Zandenburg	ten W. van Scilly Eilanden	± 200.000	± 150.000	75
E	1722	Lakenman	Cabo de Goede Hoop	± 95.000	± 95.000	100?
Z	1721	Aagtekerke	Plymouth	198.000	alles	100
E	1721	Raadhuis van Enkhuizen	Texel	niets	niets	—
D	1722	Zoetigheid	Cabo de Goede Hoop	100.000	niets	0
Z	1722	Schotse Lorrendraaier	Cabo de Goede Hoop	niets	niets	—
Z	1722	Rotterdam	Cabo de Goede Hoop	± 200.000	4.000/47.000	2/25?
Z	1722	Standvastigheid	Cabo de Goede Hoop	± 200.000	54.000	± 25
A	1723	Meteren	Zuid-Afrika	niets	niets	—
A	1724	Fortuin	tussen Cabo en Batavia	202.000	niets	0
A	1724	Barneveld	Duinkerken	250.000	220.000	88
Z	1724	Slot ter Hoge	Madeira	359.000	273.000	76
A	1725	Akerendam,	Noorwegen	231.000	19.000	8
Z	1726	Aagtekerke	tussen Cabo en Batavia	143.000	niets	0
Z	1726	Ravestein	Maladiven	210.000	alles	100
A	1725	Astrea	Plymouth	301.000	273.000	91
Z	1727	Zeewijk	West-Australië	253.000	alles	100
A	1727	Luchtenburg	Nieuwpoort	347.000	310.000	89
Z	1728	Stabroek	Cabo de Goede Hoop	268.000	alles	100
A	1728	Haarlem	Cabo de Goede Hoop	149.000	alles	100
A	1728	Middenrak	Cabo de Goede Hoop	111.000	niets	0
Z	1728	Adelaar	Hebriden	281.000	± 250.000?	90?
A	1729	Buren	Texel	251.000	niets	0
Z	1732	Slot ter Hoge	Kaap-Verdische Eilanden	54.000	alles	100
A	1733	Blijdorp	Cabo Verde	153.000	beroofd	0
Z	1735	Anna Catharina	Viissingen	66.000	fractie	0
Z	1735	Vliegend Hert	Viissingen	67.000	fractie	0
A	1736	Hillegom	Texel	niets	(13.000)	—
A	1736	Loosdrecht	Dover	169.000	alles	100
A	1736	Meermond	Dover	niets	niets	—
A	1740	Rooswijk	Dover	300.000	niets	0
A	1740	Vis	Cabo de Goede Hoop	199.000	alles	100

Van 760 uitgaande schepen gingen 32 door schipbreuk verloren, d.w.z. ruim 4%. De contanten werden in veel gevallen onmiddellijk of na korte tijd geborgen — over de gehele periode ca. 50% gemiddeld.

BIJLAGE II: TOEBEDELING DER TE VERZENDEN CONTANTEN DOOR HEREN ZEVENTIEN, IN GULDENS

Aan het begin van het equipagejaar, in de maanden september/oktober, stelden Heren Zeventien de toebedeling der te verzenden contanten vast. Halverwege het equipagejaar (februari/maart) werd gezien of het mogelijk en wenselijk was de eerdere resolutie op de eis nog aan te vullen. De gegevens zijn steeds weergegeven in tabelvorm (zie de illustratie op p. 68), behalve soms die betreffende de duiten en de contanten voor China welke op een iets eerdere of latere datum vermeld werden in de lopende resolutie-tekst. Voor de periode 1712-1737 zijn alle gegevens ook te vinden in een band extract-resoluties der Heren Zeventien, afgeschreven ten behoeve van de heren van de ontvang van Kamer Amsterdam (ARA, VOC 7017); deze band bevat alleen "financiële" resoluties.

(ARA, VOC 162-166: resoluties Heren Zeventien 1720-1739)

equipage	inv. nr.	data der resoluties
1720/21	162	23 sept. 1720
21/22	162	9 okt. 1721, 3 mrt. 1722
22/23	162/163	18 sept. 1722, 6 okt. 1722, 1 mrt. 1723
23/24	163	14 sept. 1723, 26 febr. 1724
24/25	163	16 okt. 1724, 1 mrt. 1725
25/26	163	24 sept. 1725, 2 mrt. 1726
26/27	163/164	18 juli 1726, 12 sept. 1726, 19 febr. 1727
27/28	164	23 aug. 1727, 29 okt. 1727, 9 mrt. 1728
28/29	164	10 aug. 1728, 5 okt. 1728, 17 mrt. 1729
29/30	164	23 aug. 1729, 25 okt. 1729, 18 febr. 1730
1730/31	164/165	21 aug. 1730, 15 sept. 1730, 19 en 21 okt. 1730, 31 mrt. 1731
31/32	165	17 aug. 1731, 4 en 14 sept. 1731, 16 nov. 1731, 28 febr. 1732
32/33	165	19 aug. 1732, 13 en 14 okt. 1732, 2 mrt. 1733
33/34	165	2 en 8 sept. 1733, 27 okt. 1733, 12 mrt. 1734
34/35	165	30 aug. 1734
35/36	165	23 aug. 1735, 25 okt. 1735, 20 mrt. 1736
36/37	166	3 sept. 1736, 12 nov. 1736
37/38	166	5 sept. 1737, 7 nov. 1737
38/39	166	12 aug. 1738, 7 nov. 1738, 12 nov. 1738
39/40	166	1 sept. 1739, 3 nov. 1739

Toebedeling der te verzenden contanten door Heren Zeventien

	baar goud	baar goud dukaten	dukaten	baar zilver 11:20	baar zilver 11:7½	dukaten	realen	mexicanen
1720/21				2.000.000		200.000		1.000.000
21/22				3.700.000	100.000		900.000	700.000
22/23			125.000	3.700.000	100.000	433.333	900.000	700.000
23/24			125.000	3.800.000	100.000		900.000	700.000
24/25			675.000	3.455.000	80.000	1.053.500		925.000
25/26	500.000		790.000	3.600.000	80.000	580.000		900.000
26/27	800.000		800.000	2.900.000		1.400.000		600.000
27/28	800.000		800.000	3.100.000	100.000	1.500.000		500.000
28/29*	50.000	900.000	175.000	1.450.000	100.000	1.137.500*		450.000*
29/30*	80.000	100.000		1.495.000	100.000	1.300.000*		375.000*
1730/31			250.000	850.000		1.200.000		780.000
31/32				975.000		962.500		500.000
32/33				1.887.500		600.000		750.000
33/34						[30.000]		600.000
34/35			502.500					960.000
35/36			265.758	1.400.000				400.000
36/37			450.000	1.200.000				400.000
37/38				1.600.000		1.200.000		275.000
38/39			52.500	3.000.000		2.200.000		800.000
39/40				2.500.000		1.600.000		300.000

* hierin zijn niet opgenomen de in 1728/29 en 1729/30 door Kamer Amsterdam

Toebedeling der contanten aan Kamer Amsterdam

	baar goud	baar goud dukaten	dukaten	baar zilver 11:20	baar zilver 11:7½	dukaten	realen	mexicanen
1720/21				1.000.000				600.000
21/22				1.500.000	100.000		750.000	350.000
22/23			62.500	1.705.500	100.000	189.834	650.000	325.000
23/24			125.000	1.637.494	100.000		600.000	350.000
24/25			217.500	1.915.000	80.000	400.000		475.000
25/26	120.000		470.000	1.440.000	80.000	300.000		640.000
26/27	480.000		250.000	1.670.000		650.000		300.000
27/28	400.000		300.000	1.268.000	100.000	900.000		300.000
28/29*		500.000	62.500	700.000	100.000	600.000		350.000
29/30*		100.000		420.000	100.000	700.000		325.000
1730/31			125.000	300.000		550.000		600.000
31/32				400.000		725.000		
32/33				800.000		200.000		600.000
33/34								300.000
34/35			201.250					547.000
35/36			265.758	650.000				300.000
36/37			325.000	475.000				300.000
37/38				800.000		550.000		100.000
38/39			26.375	1.550.000		850.000		600.000
39/40				1.100.000		668.000		300.000

* hierin zijn niet opgenomen de in 1728/29 en 1729/30 door Kamer Amsterdam

** dukaten, mexicanen, franse kronen, baar zilver en andere speciën.

pilaren	baar zilver mexicanen dukaten	payement	schellingen	dubbeltjes	stuivers	duiten	baar zilver payement
		125.000	266.667	533.333			1720/21
		125.000	433.333	866.667			21/22
		250.000	433.333	433.333			22/23
		62.500	399.000	798.000	3.000	3.000	23/24
	437.500	153.000	160.000	480.000			24/25
		150.000	200.000	600.000	12.500		25/26
			333.333	829.166	12.500	6.000	26/27
		162.500	333.333	666.667		6.000	27/28
		68.750	120.833	241.667	6.250	8.500	28/29
	300.000	125.000	200.000	400.000		50.000	29/30
850.000	350.000		112.500	532.500	25.000	100.000	grove z. specie 1730/31
	442.500	607.500					1.275.000 31/32
(660.000)		625.000	87.500	175.000		125.000	32/33
900.000		725.000				150.000	pilaren mexicanen 33/34
		525.000				175.000	34/35
			129.167	195.833		20.000	600.000 35/36
300.000		75.000	66.667	133.333		125.000	36/37
		325.000					400.000 37/38
400.000							38/39
							600.000 39/40

naar China gezonden contanten (zie bijlage III)

pilaren	baar zilver mexicanen dukaten	payement	schellingen	dubbeltjes	stuivers	duiten	grove zilveren specie**
		62.500	112.500	225.000			1720/21
		125.000	195.834	391.666			21/22
		125.000	189.834	189.834			22/23
		62.500	188.917	377.834	2.000	3.000	23/24
	250.000	72.000	75.000	225.000			24/25
		150.000	100.000	300.000	12.500		25/26
			125.000	325.000	6.250	4.000	26/27
		162.500	133.334	266.666			27/28
		37.500	50.000	100.000		5.250	28/29
	151.875	125.000	91.667	183.333		25.000	29/30
550.000			56.250	406.250	12.500	50.000	1730/31
		462.500					975.000 31/32
(440.000)		362.500	33.333	66.667		62.500	32/33
(600.000)		425.000				137.500	33/34
		262.500				72.500	pilaren mexicanen 34/35
			79.167	95.833		15.000	450.000 35/36
100.000		25.000	33.333	66.667		50.000	36/37
		150.000					300.000 37/38
300.000							38/39
							432.000 39/40

naar China gezonden contanten (zie bijlage III).

Toebedeling der contanten aan Kamer Zeeland

	baar goud	baar goud dukaten	dukatens	baar zilver 11:20	baar zilver 11:7½	dukatens	realen	mexicanen
1720/21				500.000				400.000
21/22				950.000			150.000	350.000
22/23			62.500	643.500		123.000	250.000	375.000
23/24				756.250			300.000	350.000
24/25			177.750	640.000		250.000		450.000
25/26	180.000		120.000	940.000		250.000		260.000
26/27	220.000		250.000	630.000		350.000		300.000
27/28	200.000		100.000	1.016.000		300.000		200.000
28/29	50.000	362.500	62.500	412.500		425.000		100.000
29/30	80.000			350.000		400.000		50.000
1730/31			125.000	300.000		400.000		180.000
31/32				200.000				500.000
32/33				350.000		250.000		150.000
33/34								150.000
34/35			181.250					157.000
35/36				350.000				100.000
36/37			125.000	250.000				100.000
37/38				350.000		250.000		175.000
38/39			26.375	825.000		475.000		200.000
39/40				750.000		332.000		

** dukatens, mexicanen, franse kronen en diversen

Toebedeling der contanten aan Kamer Delft

	baar goud	baar goud dukaten	dukatens	baar zilver 11:20	baar zilver 11:7½	dukatens	realen	mexicanen
1720/21				125.000		50.000		
21/22				312.500				
22/23				337.750		30.125		
23/24				351.564				
24/25			82.437	200.000		100.000		
25/26	50.000		50.000	305.000		7.500		
26/27	25.000		75.000	150.000		100.000		
27/28	50.000		100.000	204.000		75.000		
28/29		37.500		100.000		75.000		
29/30				112.500		100.000		
1730/31				125.000		100.000		
31/32						100.000		
32/33				200.000		50.000		
33/34								37.500
34/35			30.000					64.000
35/36				100.000				
36/37				118.750				
37/38				175.000		62.500		
38/39				156.250		218.750		
39/40				162.500		150.000		

pilaren	baar zilver dukaten mexicanen	payment	schellingen	dubbeltjes	stuivers	duiten	baar zilver payment
		62.500	43.750	87.500			1720/21
			85.417	170.833			21/22
		125.000	123.000	123.000			22/23
			105.208	210.417			23/24
	125.000	72.000	35.000	105.000			24/25
			50.000	150.000			25/26
			33.333	154.167	6.250	2.000	26/27
			66.667	133.334			27/28
		31.250	8.333	16.667	6.250	3.250	125.000 28/29
	88.750		50.000	100.000		12.500	29/30
300.000			56.250	76.250	12.500	25.000	grove z. specie** 1730/31
	180.000	145.000					300.000 31/32
(220.000)		212.500	33.333	66.667		37.500	32/33
150.000		150.000				6.250	pilaren mexicanen 33/34
		142.500				62.500	34/35
			16.667	33.333		5.000	150.000 35/36
200.000		50.000				75.000	36/37
		75.000					100.000 37/38
100.000							38/39
							168.000 39/40

pilaren	baar zilver dukaten mexicanen	payment	schellingen	dubbeltjes	stuivers	duiten	baar zilver payment
			27.604	55.208			1720/21
			38.021	76.041			21/22
			30.125	30.125			22/23
			26.302	52.604			23/24
	31.250		12.500	37.500			24/25
			12.500	37.500			25/26
			43.750	87.500			26/27
			33.333	66.667			27/28
			8.333	16.667			125.000 28/29
	26.562		12.500	25.000		6.250	29/30
						6.250	1730/31
	137.500						31/32
						6.250	32/33
37.500		37.500				1.562	33/34
		30.000				10.000	34/35
			8.333	16.667			35/36
			8.333	16.667			36/37
							37/38
							38/39
							39/40

Toebedeling der contanten aan Kamer Rotterdam

	baar goud	baar goud dukaten	dukaten	baar zilver 11:20	baar zilver 11:7½	dukatoens	realen	mexicanen
1720/21				125.000		50.000		
21/22				312.500				
22/23				337.750		30.125		
23/24				351.564				
24/25			82.437	200.000		100.000		
25/26	50.000		50.000	305.000		7.500		
26/27	25.000		75.000	150.000		100.000		
27/28	50.000		100.000	204.000		75.000		
28/29				137.500				
29/30				162.500		100.000		
1730/31				125.000		100.000		
31/32				100.000		62.500		
32/33				250.000				
33/34								37.500
34/35			30.000					64.000
35/36				100.000				
36/37				118.750				
37/38				237.500				
38/39				156.250		218.750		
39/40				162.500		150.000		

Toebedeling der contanten aan Kamer Hoorn

	baar goud	baar goud dukaten	dukaten	baar zilver 11:20	baar zilver 11:7½	dukatoens	realen	mexicanen
1720/21				125.000		50.000		
21/22				312.500				
22/23				337.750		30.125		
23/24				351.564				
24/25			32.437	300.000		76.750		
25/26	50.000		50.000	305.000		7.500		
26/27	25.000		75.000	150.000		100.000		
27/28	50.000		100.000	204.000		75.000		
28/29			25.000	50.000		18.750		
29/30				250.000				
1730/31						50.000		
31/32				100.000		75.000		
32/33				175.000		50.000		
33/34								37.500
34/35			30.000					64.000
35/36				100.000				
36/37				118.750				
37/38						212.500		
38/39				156.250		218.750		
39/40				162.500		150.000		

pilaren	baar zilver dukaton mexicanen	payment	schellingen	dubbeltjes	stuivers	duiten	baar zilver payment
			27.604	55.208			1720/21
			38.021	76.041			21/22
			30.125	30.125			22/23
			26.302	52.604			23/24
	31.250		12.500	37.500			24/25
			12.500	37.500			25/26
			43.750	87.500			26/27
			33.333	66.667			27/28
			8.333	16.667			28/29
	32.812		12.500	25.000		6.250	29/30
						6.250	1730/31
							31/32
						6.250	32/33
37.500		37.500				1.562	33/34
		30.000				10.000	34/35
			8.333	16.667			35/36
			8.333	16.667			36/37
							37/38
							38/39
							39/40

pilaren	baar zilver dukaton mexicanen	payment	schellingen	dubbeltjes	stuivers	duiten	baar zilver payment
			27.604	55.208			1720/21
			38.021	76.041			21/22
			30.125	30.125			22/23
			25.969	51.937	1.000		23/24
		4.500	12.500	37.500			24/25
			12.500	37.500			25/26
			43.750	87.500			26/27
			33.333	66.667		6.000	27/28
			22.917	45.833			28/29
			16.667	33.333			29/30
	175.000					6.250	1730/31
	62.500						31/32
		25.000				6.250	32/33
37.500		37.500				1.562	33/34
		30.000				10.000	34/35
			8.333	16.667			35/36
			8.333	16.667			36/37
		25.000					37/38
							38/39
							39/40

Toebedeling der contanten aan Kamer Enkhuizen

	baar goud	baar goud dukaten	dukaten	baar zilver 11:20	baar zilver 11:7½	dukaten	realen	mexicanen
1720/21				125.000		50.000		
21/22				312.500				
22/23				336.750		30.125		
23/24				351.564				
24/25			82.437	200.000		126.750		
25/26	50.000		50.000	305.000		7.500		
26/27	25.000		75.000	150.000		100.000		
27/28	50.000		100.000	204.000		75.000		
28/29			25.000	50.000		18.750		
29/30				200.000				
1730/31								
31/32				175.000				
32/33				112.500		50.000		
33/34								37.500
34/35			30.000					64.000
35/36				100.000				
36/37				118.750				
37/38				37.500		125.000		
38/39				156.250		218.750		
39/40				162.500		150.000		

pilaren	baar zilver dukatoen mexicaan	payement	schellingen	dubbeltjes	stuivers	duiten	baar zilver payement
			27.604	55.208			1720/21
			38.021	76.041			21/22
			30.125	30.125			22/23
			26.302	52.604			23/24
		4.500	12.500	37.500			24/25
			12.500	37.500			25/26
			43.750	87.500			26/27
			33.333	66.667			27/28
			22.917	45.833			28/29
			16.667	33.333		200.000	29/30
	175.000			50.000		6.250	1730/31
	62.500						31/32
		25.000	20.833	41.667		6.250	32/33
37.500		37.500				1.562	33/34
		30.000				10.000	34/35
			8.333	16.667			35/36
			8.333	16.667			36/37
		75.000					37/38
							38/39
							39/40

BIJLAGE III: VERZENDING DOOR DE KAMERS, IN GULDENS

De VOC had in patria geen centrale boekhouding. De verschillende departementen en functionarissen van iedere Kamer voerden hun eigen administraties; de gegevens uit deze subalterne boeken werden later samengebracht in die van de opperboekhouder van de Kamer. De journalen en grootboeken van de opperboekhouder zijn niet van alle Kamers beschikbaar. Voor wat betreft de transacties van Kamer Zeeland, waarvan de 18e eeuwse hoofdboekhouding volledig ontbreekt, zijn we toch enigszins geïnformeerd doordat de notities van de bewindhebber Radermacher veel gegevens over geldzendingen in de jaren '30 bevatten en doordat uit de subalterne administratie een tweetal tresoriers-kasboeken en een "Verantwoording van ontvangsten en uitgaven", een soort balansboek, zijn bewaard (ARA, coll. Radermacher 216, 247, 495 en ARA, VOC 13624-13625, 13763).

De boeken bestrijken steeds vier jaren. Het boekhoudkundige jaar liep gewoonlijk van juni tot en met mei — de opgaven verschillen per auteur enigszins: Glamann (1958) 287, De Korte (1984) 45 en Meltzer (1984) noot 23. In de grootboeken zijn de posten gerangschikt naar onderwerp. Al naar gelang van de in een bepaalde Kamer gebruikelijke en soms wisselende terminologie, treft men onder het hoofd "contanten", "contante penningen", "contanten gesonden nae India", "spetiën voor Indiën" of "cargasoengeld" een samenvatting van het in vier jaar verzondene (debet-zijde) en het wegens berging terugontvangene (credit-zijde) aan op één blad. Voor de directe vaart op China werd een aparte rekening aangehouden, genaamd "voyagie na China" of "...e voyagie na China". Overigens werden onder het hoofd "De Kamer van ..." soms contanten vermeld die voor rekening van de daar genoemde andere Kamer verzonden werden.

In de journalen zijn de posten min of meer chronologisch gerangschikt, d.w.z. per maand en daarbinnen naar onderwerp — de journalen van de opperboekhouder der Kamers zijn immers maandelijks samenvattingen van andere, dagelijks bijgehouden journalen uit de subalterne administraties. In de maand van handeling vindt men onder hetzelfde hoofd als genoemd in het grootboek de verzonden contanten, nu per schip: "geteld aan ..., schipper op het schip de ..., ... kisten met contanten om over te geven aan de Gouverneur-Generaal of zijn gecommiteerde volgens cognossement ..., f ... " (zie de illustratie op p. 71). Soms is de bestemming vermeld, soms ook de herkomst ingeval van geborgen en bij de Kamer teruggekeerde contanten. In het journaal is het totaalbedrag van ieder schip afzonderlijk vermeld, maar over de geldsoorten blijft men in het ongewisse. Op dat punt wordt men wel ingelicht door de boekhoudingen in Azië.

Batavia zowel als de andere kantoren in Azië voerden ieder een eigen boekhouding: De Korte (1984) 28. Te Batavia was in de 18e eeuw ook de boekhouder-generaal gevestigd en deze vervaardigde uit de gegevens van de diverse kantoren een generaal-journaal en generaal-grootboek. In het "archief van boekhouder-generaal te Batavia" (in 1862-1863 uit Batavia overgebracht naar Nederland: Van der Chijs (1882) iv en vi) zijn voor wat betreft de periode 1720-1740 alleen generaal-journalen bewaard, naast negotie-journalen en negotie-grootboeken van kantoor Batavia. De series vertonen veel lacunes en zijn bovendien deels in zeer slechte conditie en daardoor niet raadpleegbaar. Doordat het drie parallelle series betreft met goeddeels dezelfde gegevens, is het mogelijk een nagenoeg volledig overzicht te verkrijgen, althans van de in Batavia ontvangen contanten. Over hetgeen er vanuit Europa rechtstreeks naar andere kanto-

ren (nl. Cabo de Goede Hoop en Ceylon) werd gezonden, blijft men in het duister tasten, zij het dat vaak wel de totaalbedragen per schip bekend zijn uit de boekhoudingen der Kamers in patria. Overigens werden door de boekhouder-generaal niet de contanten opgenomen welke patria uitzond met de schepen in de directe vaart op China, die immers geheel buiten Batavia omging. Tenslotte moet er nog opgemerkt worden, dat uit het dagregister van Kasteel Batavia gegevens betreffende de geldzendingen geput kunnen worden ingeval ook de negotie-boeken van Kantoor Batavia ontbreken. Het dagregister is echter evenmin compleet bewaard gebleven. De jaren 1727, 1733, 1734 en 1736 bijvoorbeeld, ontbraken in de vorige eeuw al: Van der Chijs (1882) 45-46. Ook zijn de mededelingen in het dagregister vaak niet gedetailleerd genoeg.

In het generaal-journaal zijn alle transacties van de VOC in heel Azië samengevat, met uitzondering van de al genoemde directe vaart op China. Omdat dit journaal later werd samengesteld uit de boeken van de diverse kantoren, is het niet strikt chronologisch ingedeeld. Per kantoor werden alle handelingen vermeld, te beginnen met de ontvangsten uit patria. Per Kamer noteerde men vervolgens wat er met ieder schip aangevoerd werd en de contanten noemde men hierbij steeds als eerste. Voor het onderhavige onderzoek waren alleen de kantoren Batavia, Ceylon en Cabo de Goede Hoop van belang. Onder dit laatste kantoor kon steeds worden nagegaan of er contanten naar Batavia waren gezonden die geborgen waren uit aan Cabo de Goede Hoop vergane schepen. Diverse gegevens daaromtrent konden ook worden ontleend aan de Kaapse overgekomen brieven en papieren (de verwijzingen daarnaar dank ik aan de heer P. Potters). Het boekjaar liep in Azië van 1 september tot en met 31 augustus: Glamann (1958) 288, De Korte (1984) 45. Alle transacties te Batavia werden verder geboekt in datumvolgorde, zodat de aangevoerde contanten door het hele journaal verspreid genoteerd staan.

In het negotie-grootboek van kantoor Batavia werden eveneens alle transacties vermeld, nu uiteraard per artikel. De contanten zijn steeds op de eerste 20 pagina's te vinden.

De ontvangen contanten noteerde men in Azië in guldens zwaar geld of guldens licht geld. In het eerste geval was dat hetzelfde aantal guldens als in patria, in het tweede 25% méér. In de 17e eeuw had men een waardeverhoging van het geld doorgevoerd, die was ingegeven door de gedachte dat het zilver in Azië zeer sterk in trek was en daardoor een hogere waarde had dan in Europa. De grote zilverstukken kregen dus een hogere koers, maar deze koers werd als voren uitgedrukt in stuivers, kleine zilverstukken. De intrinsieke waarde van de stuiver werd niet verminderd maar bleef gelijk, met als gevolg dat de nominale waarde ervan ook opgetrokken moest worden met 25% om in de pas te blijven met de grote zilveren munten. Vanaf dat moment bestonden er twee soorten stuivers naast elkaar: een niet-tastbare rekenmunt ter waarde van 1 stuiver en een tastbaar muntstuk van een stuiver ter waarde van $1\frac{1}{4}$ stuiver. Op de details van deze fictieve waardevermeerdering van het geld bij aankomst in Batavia hoeft hier niet nader te worden ingegaan: zie daarvoor Van Zuylen van Nyevelt (1847) 365-370 en 377-381, Van den Berg (1907) 16-29, Glamann (1958) 54-55, De Korte (1984) 32-33. Belangrijk is slechts dat voor het gebruik van de cijfers vastgesteld moet worden of deze in zwaar danwel in licht geld gesteld zijn. In de praktijk komen noteringen in licht geld het meest frequent voor; soms wordt een vermelding aangetroffen in zwaar geld, waarachter men de omzetting in licht geld onmiddellijk heeft laten volgen (ARA, BGB

11839 passim). Overigens is het ook wel gebeurd dat de boekhouders zich domweg vergisten. Van de 38 schepen die in het boekjaar 1725/26 met contanten te Batavia arriveerden, werd in twee gevallen het aangevoerde bedrag aangeduid als zijnde gesteld in licht geld en in de overige in zwaar geld. Bij deze laatste groep bevonden zich echter ook twee schepen waarbij het ondanks de aanduiding "swaer geld" in feite om licht geld ging, zoals bleek uit de verhoudingen tussen hoeveelheden en bedrag (ARA, BGB 10764 fol. 8: Susanna en Klarabeek). Die vermelding van hoeveelheid samen met bedrag maakt controle steeds mogelijk, want de prijzen zijn wel zo stabiel, dat een waardeverschil van 25% zonder enig probleem geconstateerd kan worden. In het hierboven aangehaalde voorbeeld van de Wolphaartsdijk (p. 72) zijn de bedragen in licht geld gesteld, immers $10.000 \text{ dukatons voor } f40.156 = \text{ruim } 4 \text{ guldens per stuk}$. De dukaton was in patria echter niet meer dan ruim 3 gulden waard, maar verhoogt men dit bedrag met 25%, dan is de uitkomst conform de notering in deze boeken. Zo is 8.125 rijksdaalder in payment gelijk aan $f19.500$; 25% méér maakt $f24.375$. Op eenzelfde wijze kunnen dergelijke berekeningen voor de andere soorten worden uitgevoerd, omdat bekend is dat een mark realen in patria ruim 23 (en niet ca. 29) gulden en een mark baar zilver ruim 25 (en niet ca. 32) gulden kost, dat er 160 duiten in de gulden gaan en de gouden dukaat ruim 5 gulden doet en niet $6\frac{1}{2}$ (de koers van de duit lag in Azië 100% hoger dan in patria, maar de uit Europa ontvangen duiten werden in eerste instantie geboekt voor de in patria gangbare waarde — pas op het moment dat zij uitgegeven werden verscheen hun hogere waarde in de boeken).

De nu volgende kwantitatieve gegevens zijn gegroepeerd per Kamer, in periodes van een jaar, teweten het tijdvak tussen 1 juni en 31 mei, ongeveer parallel lopend aan het equipage- of boekjaar in patria. Het Aziatische boekjaar begon op 1 september, wat — samen met de per schip nogal uiteenlopende reisduur — tot gevolg had dat schepen uit hetzelfde equipagejaar vaak in twee verschillende boekjaren aankwamen. Omdat ik voornamelijk gebruik maakte van gegevens uit de Aziatische boeken, moest eerst worden vastgesteld tot welk equipagejaar ieder schip behoorde. Voor wat betreft de schepen van kamers Amsterdam en Hoorn was dat relatief eenvoudig door de aanwezigheid van de boekhoudingen van die Kamers. Als criterium werd de daarin gevolgde indeling genomen; incidenteel week ik daar van af, omdat dit qua voldoening van de toedeling beter paste. Voor indeling van de schepen der overige Kamers bood de vertrekdatum een redelijk houvast, mits soepel gehanteerd. Teneinde de verschillen niet onnodig groter te laten lijken dan zij in werkelijkheid misschien geweest zijn, is namelijk soms een in september of oktober vertrekkend schip nog bij het vorige equipagejaar gerekend, als dat voor het totaal van de te verzenden contanten in de betrokken jaren goed paste. Overigens geeft de Amsterdamse boekhouding talloze voorbeelden te zien van het vertrek van schepen, pas maanden nadat de contanten aan de schipper waren overhandigd. Waarschijnlijk was ongunstige wind daarvan de oorzaak.

Van een aantal schepen was in de bronnen geen specificatie te vinden van de contanten, van andere ook zelfs geen totaalbedrag. De samenstelling van de lading kon soms worden afgeleid van die van een schip van dezelfde Kamer dat wel in de Aziatische boeken figureerde: wanneer de contanten tegelijkertijd aan de schippers waren uitgereikt en de totaalbedragen blijkens de boeken in patria tot op de stuiver nauwkeurig overeenkwamen, nam ik aan dat beide schepen precies dezelfde soorten en hoeveelheden vervoerden. Deze aanname is verantwoord, omdat dergelijke overeenkomsten

meermalen bij wél in Batavia gearriveerde schepen geconstateerd kunnen worden. Ingeval van vergane schepen was de samenstelling vaak af te leiden uit andere gegevens, bijv. doordat de contanten geheel of gedeeltelijk geborgen en opnieuw verzonden of doorgezonden waren en zo toch in de Aziatische boeken terecht kwamen, soms ook doordat losse notities aangaande de lading bewaard bleven in aparte dossiers betreffende vergane schepen. Hervervingen werden door mij niet opgenomen in de tabellen om dubbeltelling — en dus schijnbare overschrijding van de toebedeling — te voorkomen. Soms was dubbeltelling echter niet te vermijden, omdat de hervervingen niet duidelijk aanwijsbaar waren, zoals het geval was bij Kamer Zeeland. Als het door die Kamer in de jaren 1721-1735 teveel verzondene wordt verminderd met hetgeen zij wegens berging in diezelfde periode terugontving en waarschijnlijk opnieuw verzond, is het verschil tussen totaal-toebedeeld en totaal-verzonden net zo als bij de andere Kamers. Behalve door dit probleem waren onzuiverheden in de tabellen ook niet te vermijden, wanneer omvang en samenstelling van de contantenlading niet bekend en evenmin reconstrueerbaar bleken. In die gevallen werden de bedragen van de schepen waarvan de lading wél bekend is, samengeteld en voorzien van het symbool $\geq$. Deze bedragen zijn dus de minimum-waarden, hetgeen inhoudt dat de vermelde overschotten op de toebedeling groter en de tekorten kleiner geweest (kunnen) zijn.

De vermelding van de diverse soorten contanten vond in de Aziatische boeken op iets andere wijze plaats dan in de resoluties van Heren Zeventien, zodat de gevonden cijfers niet zonder meer vergeleken kunnen worden. Realen, mexicanen en pilaren werden in Azië steevast genoteerd als mark-realen, baar zilver van 11 penningen 20 grein en 11 penningen $7\frac{1}{2}$ grein onderscheidde men niet en schellingen, dubbeltjes en stuivers werden zonder uitzondering onder de noemer payment verantwoord. Daarbij komt nog, dat in de resoluties der Heren Zeventien soms de mogelijkheid werd opengelaten voor de Kamers om de ene of de andere soort te verzenden. Dergelijke toebedelingen werden dan door mij zo verstaan, dat de verschillen niet onnodig groot werden. Indien de opdracht van Heren Zeventien luidde om f200.000 in baar zilver of dukatons te verzenden en de Kamer f202.000 in baar zilver voldeed, gaf ik de verschillen aan als "baar zilver = + 2.000" en "dukatons = 0". In het omgekeerde geval werd dit uiteraard "baar zilver = 0" en "dukatons = + 2.000". Bij gemengde verzending werd voor iedere soort een evenredig deel genomen, bijvoorbeeld: f60.000 te verzenden in baar goud of dukaten, waarvan slechts f40.000 verzonden (f10.000 in baar goud en f30.000 in dukaten), heb ik geïnterpreteerd als "baar goud = - 5.000" en "dukatons = - 15.000". De eerste schepen in de directe vaart op China (1728/29 en 1729/30) waren door Heren Zeventien niet opgenomen in hun resoluties, zodat zij ook hier niet zijn meegeteld.

Ingeval een schip niet naar Batavia ging, maar naar Cabo de Goede Hoop, Ceylon of China, is dat achter de naam van het schip aangegeven (Ca, Ce, Ch); een † geeft aan dat het schip vergaan is.

door Kamer Amsterdam verzonden, 1720/21

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukaten	realen	payment	duien	onbekend	bron
Gouda	Ca								VOC 7148: 25
Kaap	Ca								VOC 7148: 25
Doornik			199.351						BGB 11840: 38
Hopvogel			132.900			18.000			BGB 11840: 38
Margareta			132.900			18.000			BGB 11840: 113
Midloo			199.351						BGB 11840: 33
Amsteivoen					97.199	120.000			BGB 11840: 34
Amsterdam			94.929		87.479				BGB 11840: 81
Hogenes			85.436		97.199				BGB 11839: 615
Koning Karel III			85.436		97.199				BGB 11840: 40
Strijkebolle			66.450			66.000			BGB 11840: 113
Vrieswijk	Ce					62.500			a)
Wendela	Ce								VOC 7148: 93
Westerdijkshorn					97.199	120.000			BGB 11840: 79
Hillegonda									BGB 11840: 255
Haarlem					67.141				BGB 11840: 260
Heesburg					55.332				BGB 11840: 258
verzonden			996.753		598.747	404.500			= 2.000.000
toebedeeld			1.000.000		600.000	400.000			= 2.000.000
verschil			- 3.247		- 1.253	+ 4.500			= 0

a) geladen 10 kist contanten = f62.500 (VOC 7148: 91), toebedeling f62.500 payment; toebedeling precies voldaan qua totaalbedrag → naar aangenomen ook qua soort

door Kamer Amsterdam verzonden, 1721/22

Vis									VOC 7148: 237
Stadwijk									BGB 11840: 405
Theodora									BGB 11840: 427
Johanna			47.256			54.000			BGB 11840: 515
Loenderveen			47.256			54.000			BGB 11840: 557
Noordbeek			94.513			60.000			BGB 11840: 520
Kommerrust			94.513		57.252	48.000			BGB 11840: 515
Schonenberg			94.513		57.252	48.000			BGB 11840: 516
Barnveld			142.393		85.772				BGB 11840: 563
Jacoba					200.134				BGB 10762: 3
Prattenburg			142.393		85.772				BGB 11840: 516
Susanna	Ce					65.000			a)
Elisabeth			94.929		142.953				BGB 11840: 503
Stad Leiden					170.753	66.000			BGB 11840: 504
Luchtenburg			189.858			12.000			BGB 11840: 513
Meerhuizen	Ce					60.000			b)
Apollonia			189.858			36.000			BGB 10762: 4
Haaksburg			142.393		47.543				BGB 10762: 5
Oostrust			104.437		66.560	78.000			BGB 10762: 3
Ter Horst			123.408		47.543	18.000			BGB 10762: 5
Sleewijk			47.464		135.317	6.000			BGB 10762: 5
Mijnden			47.464			108.000			BGB 10762: 6
verzonden			1.602.648		1.096.851	713.000			= 3.412.499
toebedeeld			1.600.000		1.100.000	712.500			= 3.412.500
verschil			+ 2.648		- 3.149	+ 500			= - 1

a) geladen 11 kist contanten = f65.000 (VOC 7148: 320)

b) geladen 10 kist contanten = f60.000 (VOC 7148: 320) } toebedeling f125.000 payment;

toebedeling precies voldaan qua totaalbedrag → naar aangenomen ook qua soort.

door Kamer Amsterdam verzonden, 1722/23

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukaten	reuten	payment	duiten	onbekend	bron
Huis ten Donk			75.943			24.000			BGB 10762: 5
Purmerlust			75.943			24.000			BGB 10762: 8
Amsterdam					114.442	36.000			BGB 10762: 10
Huis te Assenburg			132.900			18.000			BGB 10762: 10
Castricum			189.858		66.767	18.000			BGB 10762: 7
Koning Karel III Ce		62.500				75.000			BGB 10762: 187
Ouwkerk			104.437		114.432	6.000			BGB 10762: 12
Schoteroog	{ Ca					50.000			} a)
	Ba					30.000			
Stabroek				25.521	219.346	6.000			BGB 10762: 11
Wendela				102.085					BGB 10762: 6
Westerbeek			94.929		123.978	6.000			BGB 10762: 11
Westerdijkshorn			189.858		66.753	18.000			BGB 10762: 8
Margareta			189.858			18.000			BGB 10763: 3
Opperdoes			189.858			18.000			BGB 10763: 3
Goudriaan	b)				133.016	12.000			BGB 10763: 4
Meteren	†								VOC 7148: 228
Windhond				35.061		30.000			BGB 10763: 3
Voorburg			94.929		76.009	54.000			BGB 10763: 3
Berbes			189.858		57.007	54.000			BGB 10763: 5
verzonden		62.500	1.528.371	162.667	971.765	497.000			= 3.222.303
toebedeeld		62.500	1.805.500	189.834	975.000	504.668			= 3.537.502
verschil		0	-277.129	-27.167	-3.235	-7.668			= -315.199

a) f80.000 payment te Cabo gearriveerd (BGB 10763: 424), waarvan f30.000 doorgezonden naar Batavia (BGB 10762: 57)

b) vervoerde ook contanten voor rekening van Kamer Rotterdam

door Kamer Amsterdam verzonden, 1723/24

Fortuin	†						201.760	VOC 7148: 715
's-Graveland		94.513	18.934	37.740				BGB 10763: 6
Hogenes		94.513		103.784				BGB 10763: 6
Stadwijk		94.513		150.958		6.000	1.000	BGB 10763: 6
Bentveld		189.026				12.000	1.000	BGB 10818: 11, 13, 14
Kommerrust		189.026				12.000	1.000	BGB 10818: 11, 13, 14
Barneveld	† a)	104.437		121.707		24.000		VOC 252: 5 mei 1724
Stad Leiden		94.929		131.127		24.000		BGB 10818: 10, 11, 13
Theodora	Ce	} 125.000				} 62.500		b)
Jacoba	Ce							c)
Prattenburg		237.322				12.000		BGB 10818: 11, 13
Berkenrode		237.322				12.000		BGB 10818: 11, 13
Suksenburg				121.815		30.000		BGB 10818: 10, 11
Karsenhof	d)	189.858				12.000		BGB 10818: 11, 13
Wapen van Hoorn		113.915		56.250		30.000		BGB 10818: 10, 11, 13
Baanman		94.929				55.000		BGB 10818: 11, 13
Meerhuizen		94.929				55.000		BGB 10818: 11, 13

a) het geborgene opnieuw verzonden per Boekenrode; door schepelingen van de Barneveld is een deel van de contanten gestolen, w.o. "nieuw gestempelde Hollandsche dubbeltjes van het jaar 1723" (VOC 7257: 24 februari 1724); in mei 1725 werd nog een gering bedrag aan nagekomen contanten uit de Barneveld geboekt (VOC 7149: 233)

b) geladen 6 kist contanten = f 85.250 (VOC 7148: 761)

c) geladen 5 kist contanten = f 102.250 (VOC 7148: 761)

toebedeeld voor Ceylon was f 187.500, te weten f 125.000 dukaten en f 62.500 payment; toebeding precies voldaan qua totaalbedrag → naar aangenomen ook qua soorten.

d) vervoerde ook contanten voor rekening van Kamer Rotterdam.

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukaten	realen	payment	duiten	onbekend	bron
Uno									BGB 10818:8-14
Boekenrode e)			104.437		102.983	12.000			BGB 10818:10.11,13
Hogersmilde					93.751	108.000			BGB 10818:10.11
verzonden		125.000	≥ 1.829.232	≥ 18.934	≥ 817.131	≥ 454.500	3.000	201.760	= ≥ 3.449.557
toebedeeld		125.000	1.737.494		950.000	631.251	3.000		= 3.446.745
verschil		0	≥ +91.738	≥ +18.934	≥ -132.869	≥ -176.751	0	+201.760	= ≥ +2.812

e) vervoerde uitsluitend de uit de Barneveld geborgen contanten: niet opnieuw meegeteld.

door Kamer Amsterdam verzonden, 1724/25

Castricum		474.644		28.024					BGB 10818:10.13
Geertruid				135.449	176.946				BGB 10818:10.11
Mijnden		332.251		168.143					BGB 10818:10.13
Oostrust		332.251		168.143					BGB 10818:10.13
Pallas Ce									VOC 7149:51
Wendela		284.787		9.341					BGB 10818:10.13
Amsterdam		104.892	89.523		36.000				BGB 10818:9.11,13
Elisabeth		276.500							BGB 10764:3
Midloo Ce	137.491				72.008				BGB 10764:156
Akerendam †a)	42.521		67.782	107.424	13.440		-316		
Gaasperdam	37.206		204.624		36.000				BGB 10764:5
Kockengen		190.690	38.367						BGB 10764:4
Stabroek Ce									BGB 10764:158
Steenhoven					162.000				BGB 10764:8
verzonden	± 217.218	± 1.996.015	± 400.296	± 616.524	± 496.394		-316		= 3.726.131
toebedeeld	217.500	1.995.000	400.000	725.000	372.000				= 3.709.500
verschil	± -282	± +1.015	± +296	± -108.476	± +124.394		-316		= +16.631

a) f18.606 realen geborgen (VOC 7149:632) en opnieuw verzonden per Reigersbroek, 1726/27

b) geladen 19 kist contanten = f230.851 (VOC 7149:106); de hier gegeven bedragen zijn een globale reconstructie van de lading, die niet wordt weersproken door het geborgene — dit laatste is het enige deel van de lading waarvan de samenstelling vaststaat: zie de Reigersbroek 1726/27 en Renning (1973-1974) 75

door Kamer Amsterdam verzonden, 1725/26

Beekvliet			127.436		36.000				BGB 10764:9
Klarabeek				118.837	13.490				BGB 10764:8
Westfriesland									BGB 10764:7
Astrea †a)		152.090		149.261					b)
Heesburg		152.090		149.261					BGB 10764:5
Linschoten		152.090		149.261					BGB 10764:6
Susanna	42.400	152.090	51.174						BGB 10764:8
Velserbeek		152.090	76.734	18.658					BGB 10764:7
Westerdijkshorn		263.018		139.937					BGB 10764:6
Berkenrode	26.469	174.252							BGB 10764:11
Doornik Ce	105.937				102.000				BGB 10764:158
's Graveland c)		132.930		139.932					BGB 10764:12

a) f272.862 geborgen en teruggelangen (VOC 7149:374), opnieuw verzonden per 's Graveland

b) geladen 31 kist contanten = f301.350 (VOC 7149:299): hetzelfde bedrag en op dezelfde datum als de Heesburg → identieke samenstelling aangenomen.

c) vervoerde uitsluitend de uit de Astrea geborgen contanten: niet opnieuw meegeteld.

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukaten	realen	payment	duiten	onbekend	bron
Haarlem	Ce	144.553				60.010			BGB 10764:160
Landskroon		63.300				78.000			BGB 10764:9
Stad Leiden		31.650		166.896					BGB 10764:10
Stadwijk		58.119	82.001			60.000			BGB 10764:7
Wickenburg	d)					59.400			VOC 7149:425
Berbices		58.212	102.945			18.000			BGB 10765:4
Jacoba		47.700	102.945						BGB 10765:4
Kommerrust		68.981			57.471	24.000			BGB 10765:3
Windhond									VOC 7149:468
Meerlust		37.144			67.049	15.313			BGB 10765:4
verzonden		684.465	1.485.611	422.240	849.735	466.213			= 3.908.264
toebedeeld	120.000	470.000	1.520.000	300.000	640.000	562.500			= 3.612.500
verschil	- 120.000	+ 214.465	- 34.389	+ 122.240	+ 209.735	- 96.287			= + 295.764

d) uitgerust door Kamer Zeeland, ook contanten van die Kamer vervoerend (VOC 13624:jan. 1726)

door Kamer Amsterdam verzonden, 1726/27

Huis te Assenburg	27.694		205.914		66.627				BGB 10765:5
Boekenrode	55.050		205.446	38.841					BGB 10820:9-13
Karsenhof	68.777		205.750			24.150			BGB 10765:8
Ketel	47.173		205.446			48.300	1.000		BGB 10765:6
Oudenaarde	40.801			77.683	180.843		1.000		BGB 10765:5
Petronella Alida	22.779			77.683	57.108	42.262			BGB 10765:8
Prattenburg	28.460		205.914			66.412	1.000		BGB 10765:7
Uno									VOC 7149:637
Castricum	17.764		153.771			30.187			BGB 10765:6
Reigersbroek	a) 71.350				18.606	66.412			BGB 10765:9
Adrichem	17.770	7.931	102.514			36.225			BGB 10820:8-13
Hogersmilde	Cc	152.237				79.012			BGB 10765:151
Mijnden		47.587	153.420						BGB 10765:9
Oostrust		47.587	153.420						BGB 10820:8,13
Amsterdam	17.158		152.774						BGB 10820:12,13
Elisabeth			152.760	50.636					BGB 10820:9,13
Kockengen	17.260		142.356			6.019			BGB 10820:11-13
Noorderkwartier	34.337					96.300			BGB 10820:11,12
verzonden	466.373	255.342	2.039.485	244.844	304.578	495.279	3.000		= 3.808.901
toebedeeld	480.000	250.000	1.670.000	650.000	300.000	456.250	4.000		= 3.810.250
verschil	- 13.627	+ 5.342	+ 369.485	- 405.156	+ 4.578	+ 39.029	- 1.000		= - 1.349

a) vervoerde o.a. de uit de Akerendam geborgen f18.606 realen: niet opnieuw meegeteld

door Kamer Amsterdam verzonden, 1727/28

Haften	51.384		201.925			48.000			BGB 10820:11,12,13
Slot ter Hoge	a)						4.200		VOC 7149:982
Landskroon	17.085			218.037	113.843				BGB 10820:9,10,12
Luchtenburg	† ??		??					37.146	b) zie ook g)

a) uitgerust door Kamer Zeeland, ook contanten van die Kamer vervoerend (VOC 13625: okt 1727)

b) geladen 30 kist contanten = f347.157 (VOC 7149:877); geborgen f309.592 (VOC 7149:1027) waaronder tenminste f217.675 baar zilver (VOC 13625: april 1728) (VOC 7150:221, berekend uit bergloos); het geborgene zeer waarschijnlijk opnieuw verzonden per Stadwijk → inclusief goud, aangezien 30 kist baar zilver slechts f300.000 maakt.

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukaten	realen	payment	duiten	onbekend	bron
Saksenburg	89.072		100.728			108.000		BGB 10820:11,12,13	
Westerbeek	51.289		201.925			48.000		BGB 10820:11,12,13	
Westerdijkshorn	50.947		302.888		47.434			BGB 10820:10,12,13	
Berkenrode	38.163				141.764			BGB 10766:12	
Cornelia	34.119	55.387				60.000		BGB 10820:8,11,12	
Castor & Pollux								BGB 10766:3	
Gaasperdam	39.011				141.764			BGB 10820:10,12	
Linschoten Ce		} 300.000				} 162.500		c)	
Knapenburg Ce								d)	
Haarlem f e)	52.412		18.462				78.000	BGB 10766:6-7	
Middenrak f f)								VOC 7149:920	110.980
Heesburg				116.518				BGB 10766:6	
Wapen van Hoorn				116.518				BGB 10766:5	
Rijksdorp				116.518				BGB 10766:11	
Stadwijk g)	44.269		265.741					BGB 10766:3	
Slot Aldegonde			101.172					BGB 10766:12	
Stad Leiden				149.477		1		BGB 10766:10	
verzonden	± 467.751	± 373.849	± 1.174.379	± 717.058	± 444.805	± 504.501	4.200	148.126	= 3.834.679
toebedeeld	400.000	300.000	1.368.000	900.000	300.000	562.500			= 3.830.500
verschil	± + 67.751	± + 73.849	± - 193.621	± - 182.932	± + 144.805	± - 57.999	+ 4.200	+ 148.126	= + 4.179

c) geladen 14 kist contanten = f231.775 (VOC 7149:906)

d) geladen 13 kist contanten = f230.725 (VOC 7149:906)

toebedeeld voor Ceylon was f462.500, t.w. 300.000 dukaten en f162.500 payment; toebedeling precies voldaan qua totaalbedrag → naar aangenomen ook qua soort

e) geladen 13 kist contanten = f148.875 (VOC 7149:920): stemt volledig overeen met het totaal uit de Haarlem via Cabo te Batavia ontvangene

f) te Batavia werden geen contanten uit de Middenrak ontvangen (BGB 10766:10)

g) vervoerde zeer waarschijnlijk uitsluitend de uit de Luchtenburg geborgen contanten → het totaalbedrag stemt daarmee nagenoeg geheel overeen, na verdiscontering van dit (dubbel gezonden) bedrag klopt het verzondene nagenoeg met de toebedeling en de hoeveelheid per Stadwijk verzonden baar zilver is geen rond aantal van 1.000 mark zoals bij alle andere Amsterdamse schepen in dit equipagejaar wel het geval is; van de contanten aan boord van de Luchtenburg blijft de samenstelling van de niet-geborgen f37.146 onbekend.

door Kamer Amsterdam verzonden, 1728/29

Casticum		96.475	103.343		BGB 10766:13
Huis de Vlotter		96.475	103.343		BGB 10766:18
Pallas		96.475	103.343		BGB 10766:19
Susanna		96.475	103.343		BGB 10766:17
Coxhoorn a) Ch			196.134	103.815	b) VOC 7150:116
Buren c) Ch			186.756	113.294	d)
Karsenhof		10.429	90.425		BGB 10766:18
Mijnden		96.475	103.343		BGB 10766:14
Huis Assenburg Ce		62.500		37.500	e)

a) niet opgenomen in resoluties Heren Zeventien → niet meegeteld

b) aantal en bedrag der dukaten elders op andere wijze weergegeven; vergelijk ook (Rad. 495) en (VOC 4374)

c) niet opgenomen in resoluties Heren Zeventien → niet meegeteld

d) wegens slechte weersomstandigheden werd het vertrek eerst uitgesteld en later afgelast; de geladen contanten (VOC 7150:116) werden weer ingenomen (VOC 7150:235)

e) geladen 6 kist contanten = f100.000 (VOC 7150:126), toebedeeld f62.500 dukaten en f37.500 payment; toebedeling precies voldaan qua totaalbedrag → naar aangenomen ook qua soort

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukats	realen	payment	duiten	onbekend	bron
Jacoba					215.806	84.000			BGB 11842:126
Oostrust			306.175		18.766	24.000			BGB 11842:104
Prattenburg		6.391	306.175			36.000			BGB 11842:106
Johanna			71.131						BGB 11842:244
Kommerrust					84.857				BGB 11842:211
Meerlust			47.148		28.438	38			BGB 11842:249
Midloo			71.131						BGB 11842:250
verzonden		561.695	801.760	607.140	347.867	181.538		=	2.500.000
toebedeeld		562.500	800.000	600.000	350.000	187.500	5.250	=	2.505.250
verschil		-805	+1.760	+7.140	-2.133	-5.962	-5.250	=	-5.250

door Kamer Amsterdam verzonden, 1729/30

Buren	f a)			90.862	159.928			b)
Duijfe	C h c)			91.637	157.572	1		VOC 7150:334
Gaasperdam		151.425	116.518					BGB 11843:524
Papenburg		100.950	129.465					BGB 11843:491
Schonnauwen			180.810					BGB 11843:586
Westerbeek			180.810					BGB 11843:565
Westerdijkshorn		151.425	116.518					BGB 11843:527
Beekvliet		41.700			140.431			BGB 11843:563
Elisabeth		15.637	101.999		46.810	19.200		BGB 11843:513
Hogersmilde		41.700			140.431			BGB 11843:517
Knapenburg	C c					60.000		d)
Landskroon	C c					65.000		e)
Blijdorp				64.732		36.000		BGB 10821:12,14
Reigersbroek				98.393		69		BGB 10821:12,14
Ridderkerk								BGB 10821:8-18
Ter Horst	f)			64.732		36.000		g)
Purmerlust	h)			51.786		45.000		i)
verzonden		99.037	505.799	1.003.769	327.672	261.269		= 2.197.546
toebedeeld		100.000	520.000	851.875	325.000	400.000	25.000	= 2.221.875
verschil		- 963	- 14.201	+ 151.894	+ 2.672	- 138.731	- 25.000	= - 24.329

- a) bestemd voor China; niet opgenomen in resoluties Heren Zeventien → niet meegeteld
- b) geladen 24 kist contanten met 28.000 dukats, 3.200 mk pilaren en 3.600 mk mexicanen = f250.790 (VOC 7150:334) → de prijzen per soort naar analogie van die van Duijfe; enige goederen opgeëist maar geen contanten (VOC 7150:525,779,1100)
- c) niet opgenomen in resoluties Heren Zeventien → niet meegeteld
- d) geladen 10 kist contanten = f60.000 (VOC 7150:370)
- e) geladen 11 kist contanten = f65.000 (VOC 7150:370) } toebedeeld f125.000 payment;
toebedeling precies voldaan qua totaalbedrag → naar aangenomen ook qua soort
- f) gekaapt, contanten verloren gegaan (VOC 7150:153)
- g) geladen 11 kist contanten = f100.732 (VOC 7150:465); hetzelfde bedrag en aantal kisten, op dezelfde datum als de Blijdorp → identieke samenstelling aangenomen.
- h) gekaapt, contanten terugontvangen (VOC 7150:153)
- i) geladen 11 kist contanten = f96.786 (VOC 7150:465); na terugkeer geplaatst op Ter Horst en Purmerlust → samenstelling gedurende eerste reis afgeleid van die gedurende de tweede. 1730/31 (BGB 10821:12,14)

door Kamer Amsterdam verzonden, 1730/31

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukaten	realen	payment	duiten	onbekend	bron
Castricum				128.992		120.000	2.000		BGB 10821:12,14,18
Spieringsboek									VOC 7150:583
Zorgwijk			151.425			24.000	1.000		BGB 10821:14,15,18
Coxhoorn	Ch				249.996				VOC 7150:616
Flora				193.512		30.000	1.500		BGB 10821:12,14,18
Ter Horst	a)			25.893		19.300			BGB 10821:12,14
Leiduin					300.003				VOC 7150:616
Purmerlust	a)			25.893		25.500			BGB 10821:12,14
Stad Leiden					200.390		1.500		BGB 10821:13,18
Prattenburg					200.390		1.500		BGB 10821:13,18
Berkenrode					172.429	27.270	1.000		BGB 10821:13,14,18
Huis ten Donk			151.425				6.600		BGB 10821:15,18
Meermond	Ce	124.658				125.341	1.250		BGB 10767:104
Jacoba									BGB 10768:111
Oostrust				51.597		30.000			BGB 10768:3
Rijksdorp				51.597		30.000			BGB 10768:4
Huis de Vlotter				53.532		24.000			BGB 10768:4
Huis te Marquette									BGB 10768:4
Pallas				41.842		36.000			BGB 10768:4
Stadwijk				51.597		30.000	3.135		BGB 10768:3
verzonden		124.658	302.850	572.669	1.123.208	476.611	22.485		= 2.622.482
toebedeeld		125.000	300.000	550.000	1.150.000	475.000	50.000		= 2.650.000
verschil		- 342	+ 2.850	+ 22.669	- 26.791	+ 1.611	- 27.515		= - 27.518

a) vervoerde uitsluitend een deel van de na kaping terugontvangen contanten uit de Purmerlust, 1729/30 → niet meegeteld

door Kamer Amsterdam verzonden, 1731/32

Duijfe			102.973		48.000			BGB 10768:4
Herstelling		101.283	90.074		6.000	2.100		a)
Loosdrecht		101.283	77.206		24.000			BGB 10768:6
Castor & Pollux			149.909					BGB 10768:5
Iepenrode	Ch			299.953				VOC 7150:933
Knappenhof	Ch			299.953				VOC 7150:933
Adrichem		100.728			48.000	5.190		BGB 10768:5
Beekvliet				112.347	36.000	4.200		BGB 10768:5
Gaasperdam				140.434	24.000	4.200		BGB 10768:5
Westerdijkshorn				140.434	24.000	4.200		BGB 10768:6
Kommerrust		100.728			48.000			BGB 11846:60-61
Huis den Eult	Ce				31.200			b)
Elisabeth			128.835		48.000	7.000		BGB 10822:13,15,19
Karsenhof	Ce				31.300			c)
Loenderveen	Ce							VOC 7150:1049
Bethlehem			128.772		21.500			BGB 11846:265
Susanna			73.491		24.001	7.700		BGB 11846:263
verzonden		404.022	751.260	993.121	414.001	38.090		= 2.600.494
toebedeeld		400.000	725.000	975.000	642.500			= 2.562.500
verschil		+ 4.022	+ 26.260	+ 18.121	- 48.499	+ 38.090		= + 37.994

a) geladen 18 kist contanten en 3 vat duiten = f199.457 (VOC 7150:878); aan Cabo ditzelfde totaalbedrag uit de Herstelling in diverse schepen overgeladen en zo naar Batavia gebracht, volgens specificatie als boven aangegeven (BGB 10768:6)

b) geladen 5 kist contanten = f31.200 (VOC 7150:1047) } toebedeeld f62.500 payment;

c) geladen 5 kist contanten = f31.300 (VOC 7150:1047) } toebedefing precies voldaan qua totaalbedrag → naar aangenomen ook qua soort.

door Kamer Amsterdam verzonden, 1732/33

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukaten	realen	payment	duiten	onbekend	bron
Berkenrode			102.058			96.000	5.875		BGB 10822:15,16,19
Coxhoorn				101.655					BGB 10822:13
Elsbroek					93.517	6.000			BGB 10822:14,15
Flora				102.816	46.758		5.600		BGB 10822:13,14,19
Paddenburg			102.058		46.758		5.600		BGB 10822:14,16,19
Prattenburg						102.000	5.600		BGB 10822:15,19
Leiduin	Ch				219.872				VOC 7151:100
Voorduin	a)Ch				219.872				VOC 7151:100
Hogersmilde					102.868	12.120			BGB 10823:14,15
Stad Leiden					102.868	48.480	9.800		BGB 10823:14,15,19
Duinbeek	Ce					62.500	12.500		b)
Papenburg	Ce								c)
Spiering			101.837			15.150			BGB 10822:15,16
Groot			101.837			15.150	4.900		BGB 10823:15,16,19
Delfland			101.372			18.000			BGB 10823:15,16
Noordwijkerhout									VOC 7151:261
Van Alsem			101.372			18.000	3.500		BGB 10823:15,16,19
Blijdorp	f)d)		101.372			48.000	3.500		e)
Haften			101.372			18.000	3.500		BGB 10823:15,16,19
Castricum				643	191.709	206	4.500		BGB 10823:13-19
verzonden			813.278	205.114	1.024.222	459.606	64.875		= 2.567.095
toebeedeeld			800.000	200.000	1.040.000	462.500	62.500		= 2.565.000
verschil			+ 13.278	+ 5.114	- 15.778	- 2.894	+ 2.375		= + 2.095

- a) DAS 2896: door Kamer Zeeland overgenomen, omgedoopt tot Zorgwijk (DAS 2920) en uitgerust met bestemming Ceylon — de voor rekening van Kamer Amsterdam verzonden contanten overgeladen in de Voorduin (DAS 2903) met bestemming China.
- b) geladen 5 kist contanten en 9 vat duiten = f37.389 (VOC 7151:111)
- c) geladen 5 kist contanten en 9 vat duiten = f37.611 (VOC 7151:111)
toebeedeeld voor Ceylon was totaal f75.000, te weten f62.500 payment en f12.500 duiten; toebedelng precies voldaan qua totaalbedrag → naar aangenomen ook qua soorten.
- d) contanten geborgen, geroofd door autochtonen (CAMSTRUP 1735): niets geretourneerd of doorgezonden
- e) geladen 18 kist contanten = f149.372 (VOC 7151:259) en 5 vat duiten = f3.500 (VOC 7151:310);
aan de schippers van Delfland, Van Alsem en Haften werd tegelijkertijd o.a. f101.372-5-0 baar zilver geteld (VOC 7151:259) — de laatste cijfers van dit bedrag komen geheel overeen met die van het totaalbedrag van het tezelfdertijd aan de schipper van de Blijdorp getelde, waaruit de samenstelling der Blijdorp-lading is gereconstrueerd.

door Kamer Amsterdam verzonden, 1733/34

Beekvliet					125.000				BGB 10823:15
Hillegom				113.423	36.000	4.200			BGB 10823:14,15,19
Loosdrecht					126.000	4.200			BGB 10823:15,19
Iepenrode				93.288	6.000				BGB 10823:14,15
Noordwolfsbergen Ch				299.587					VOC 7151:396
Purmerlust				93.288	6.000				BGB 10823:14,15
Kerkwijk									VOC 7151:414
Meermond	Ce				61.100				BGB 10769:150
Stadwijk	Ce				63.900				BGB 10769:149
Gaasperdam							4.900		BGB 10823:19
Knappenhof									BGB 10769:3
Slot Kronenburg									VOC 7151:414
Alblasserdam				148.961		3.500			BGB 10769:3
Schonaauwen				151.039		3.520			BGB 10769:3
Hof n.a. Winter							9.100		BGB 10769:4
verzonden					899.586	425.000	29.420		= 1.354.006
toebeedeeld					900.000	425.000	137.500		= 1.462.500
verschil					- 414	0	- 108.080		= - 108.494

door Kamer Amsterdam verzonden, 1734/35

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukaten	realen	payment	duiten	onbekend	bron
Landskroon							3.400		BGB 10769:4
Oostrust									BGB 10769:6
Goidschalxoord						150.000			BGB 10769:6
Huis te Spijk		10.568			140.102				BGB 10769:5
Venenburg		26.420			129.147				BGB 10769:6
Hartenlust		15.852			92.698	51.200			BGB 10769:5
Middenrak									BGB 10769:5
Spiering		15.852			185.162				BGB 10769:5
Leiduin							10.000		VOC 7151:700
Paddenburg a) Ce		125.447				68.302	63.000		b) BGB 10769:151
Voorduin									VOC 7151:703
Berkenrode c)							28.700		VOC 7151:721,741
Bethlehem									VOC 7151:724
Proostwijk									VOC 7171:724
verzonden		194.139			547.109	269.502	105.100		= 1.115.850
toebedeeld		201.250			547.000	262.500	72.500		= 1.083.250
verschil		- 7.111			+ 109	+ 7.002	+ 32.600		= + 32.600

a) in generaal-journaal abusievelijk Papenburg genoemd (BGB 10769: 151-152)

b) nog 237 dukaten = f1.252 "buyten factuur aangebragt" (BGB 10769:152); deze zijn niet begrepen in hetgen het journaal van Kamer Amsterdam (VOC 7151:700) opvoert → hier niet meegeteld

c) duiten bestemd voor Ceylon (VOC 7151:721,741)

door Kamer Amsterdam verzonden, 1735/36

Hillegonda a)							18.900		VOC 7151:832
Hogersmilde a)							14.400		VOC 7151:832
Abbekerk									VOC 7151:876
Beukestein a)							11.900		VOC 7151:874
Karsenhof									VOC 7151:876
Ridderkerk									VOC 7151:876
Hilversbeek		304.708							b)
Noordwolfsbergen				150.021					c)
Scheybeek		305.182							d)
Kerkzicht				150.568	12.060	15.000			BGB 10825:13,15,20
Loosdrecht †				168.731					e) zie ook h)
Vis		40.864		139.807					BGB 10825:13,17
Vreeland			4.182	139.807	34.069				BGB 10825:13,14,15
Van Alsem Cc		132.879				62.500	11.900		f)

a) duiten bestemd voor Ceylon (VOC 7151:832, 874, 1026)

b) geladen 30 kist contanten = f304.708 (VOC 7151:944) } samenstelling niet vermeld; zonder de contanten van deze drie schepen

c) geladen 16 kist contanten = f150.021 (VOC 7151:944) } zou ca. f600.000 baar zilver en ca. f150.000 realen tekort zijn voldaan

d) geladen 30 kist contanten = f305.182 (VOC 7151:944) } op toebedeling → samenstelling aangenomen als boven aangegeven.

e) geladen 18 kist contanten = f168.731 (VOC 7151:964), alles geborgen (VOC 7151:1114) en zeer waarschijnlijk opnieuw verzonden per Goudriaan, die f168.731 realen vervoerde (BGB 10825:13) → dezelfde samenstelling aangenomen voor Loosdrecht: zie ook h)

f) geladen 10 kist contanten en 17 vat duiten = f207.279 (VOC 7151:1026); toebedeeld was voor Ceylon f265.758 dukaten en f125.000 payment — het totaalbedrag per schip verminderd met 17 vat à f700 = f11.900 duiten, blijft over f195.379: met de twee schepen is de toebedeling qua totaalbedrag precies voldaan → naar aangenomen ook qua soort

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukaten	realen	payment	duiten	onbekend	bron
Castricum a)							4.200		BGB 10825:20
Huis te Foreest									VOC 7151:1031
Hillegom †g)									VOC 7151:1031
Huis te Marquette Ce		132.879				62.500	11.900		f)
Meermond †									VOC 7151:1031
Noordwaddinxveen									VOC 7151:1031
Goudriaan h)					168.731				BGB 10825:13
Duinbeek									BGB 10825:9-20
Westerwijk									BGB 10825:9-20
Beekvlhet									BGB 10825:9-20
verzonden		265.758	650.754	4.182	748.934	171.130	88.200		= 1.928.958
toebedeeld		265.758	650.000		750.000	175.000	15.000		= 1.855.758
verschil		0	+ 754	+ 4.182	- 1.066	- 3.870	+ 73.200		= + 73.200

g) vervoerde geen contanten; aan "bestelgelden" werd f12.854 dukaten geborgen (VOC 7151:1165)

h) vervoerde zeer waarschijnlijk uitsluitend de uit de Loosdrecht geborgen contanten — het totaalbedrag stemt daarmee vrijwel geheel overeen en na verdiscontering van dit (dubbel gezonden) bedrag klopt het verzondene geheel met de toebeding behoudens het overschot aan duiten → niet opnieuw meegeteld.

door Kamer Amsterdam verzonden, 1736/37

Diemermeer		163.142			18.000			BGB 10770:4
Gaasperdam		3.874			148.296	48.000		BGB 10770:4
Goidschalxoord		21.000	101.964			18.000		BGB 10770:5
Gunterstijn			163.142			18.000		BGB 10770:4
Hartenlust		68.250			100.000			BGB 10770:6
Pallas		34.125			74.148	0		BGB 10770:6
Streefkerk		55.125	40.786		74.148			BGB 10770:5
Keiel Ce		150.001				24.999	18.600	BGB 10770:110
Meerlust								BGB 10770:3
Nieuwland								BGB 10770:3
Oostrust								BGB 10770:5
Ridderkerk								VOC : 7152:110
Venenburg								BGB 10770:3
Watervliet								BGB 10770:5
Zorgwijk								BGB 10770:3
Duijfe								BGB 11849:226
Schonauwen								BGB 10770:7
Buvegnies a)							15.400	BGB 10770:6
Hogersmilde a)							15.400	BGB 10770:6
verzonden		332.375	469.034		396.592	126.999	49.400	= 1.374.400
toebedeeld		325.000	475.000		400.000	125.000	50.000	= 1.375.000
verschil		+ 7.375	- 5.966		- 3.408	+ 1.999	- 600	= - 600

a) duiten bestemd voor Ceylon (VOC 7152:308)

door Kamer Amsterdam verzonden, 1737/38

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukaten	realen	payment	duiten	onbekend	bron
Landskroon									BGB 10770:6
Batavier									BGB 10770:7
Berkenrode a)					150.697				BGB 10770:7
Kerkwijk a)					101.953				BGB 10770:7
Kasteel van Tilburg a)					149.303				BGB 10770:7
Langewijk			61.178						b) BGB 10826:16
Rooswijk			71.375						BGB 10771:3
Velsen									VOC 7152:355
Van Alsem Ce							12.000		BGB 10770:110
Karsenhof c) Ce							11.200		BGB 10771:64
Beukestein			101.845	76.923		42.600			BGB 10771:2
Scheybeek			30.589	192.780			2.300		d) BGB 10771:3
Vreeland			122.357			54.000			b) BGB 10826:15,16
Kerkzicht			40.786	102.564		36.000			BGB 10771:3
Polanen			101.964	76.923					BGB 10771:2
Hilversbeek			122.357	102.816					BGB 10771:3
Proostwijk			142.473			16.217			BGB 10771:5
Huis te Spijk									BGB 10771:4
Voorduin									VOC 7152:514
Westerbeek									BGB 10771:4
Huis den Eult									BGB 10771:4
Papenburg									BGB 10771:4
Ter Meyen Ca									BGB 10771:199
verzonden			794.924	552.006	401.953	148.817	25.500		= 1.923.200
toebedeeld			800.000	550.000	400.000	150.000			= 1.900.000
verschil			-5.076	+2.006	+1.953	-1.183	+25.500		= +23.200

a) realen bestemd voor China (VOC 7152:330)

b) in generaal-journaal baar zilver abusievelijk realen genoemd (BGB 10770:7)

c) in generaal-journaal abusievelijk Knapenhof genoemd (vgl. VOC 7152:400)

d) in generaal-journaal abusievelijk "30.589:3:0 mk baar zilver = f38.236-8-8 [licht]" — in plaats van "1.183:4:0", de hoeveelheid fijn zilver, is de prijs in zwaar geld neergeschreven

door Kamer Amsterdam verzonden, 1738/39

Ananas		295.123		55.299					BGB 10771:5
Diemermeer			154.318	46.082					BGB 10771:5
Lis			64.299	184.330					BGB 10771:6
Nieuwland		213.710		138.247					BGB 10771:5
Parel			180.038	66.821					BGB 10771:6
Reigersdaal		295.123		55.299					BGB 10771:5
Strijen		295.123		55.299					BGB 10771:6
Goidschalxoord Ce									VOC 7152:682
Gunterstijn		296.721							BGB 10828:15
Middenrak			103.572						BGB 10828:13
Watervliet			200.671						BGB 10828:13
Gaasperdam Ce		26.375							a)
Nieuwerkerk				300.000					BGB 10828:12
Oostrust b)		102.358							c)

a) geladen 1 kist contanten = f26.375 (VOC 7152:678), toebedeeld voor Ceylon was f26.375 dukaten; toebedeling precies voldaan qua totaalbedrag → naar aangenomen ook qua soort — er is zeker goud verzonden, aangezien een kist maximaal f10.000 à f15.000 aan zilver kan bevatten

b) te Cabo opgelegd, contanten doorgezonden naar Batavia

c) geladen 10 kist contanten = f102.358 (VOC 7152:678) — hetzelfde bedrag te Batavia ontvangen in baar zilver (BGB 11853:774).

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukaten	realen	payment	duiten	onbekend	bron
Westhoven			51.179	146.386		0			BGB 10828:13,14,15
Adrichem									BGB 10828:8-19
Bethlehem									BGB 10828:8-19
Huis te Marquette									BGB 10828:8-19
verzonden	26.375	1.549.337	849.284	901.377		0		=	3.326.373
toebedeeld	26.375	1.550.000	850.000	900.000				=	3.326.375
verschil		0	-663	-716	+1.377	0		=	-2

door Kamer Amsterdam verzonden, 1739/40

Horstendaal		143.577							BGB 11853:663
Maarseveen		143.577							BGB 11853:665
Beekvliet			77.868						BGB 11853:661
Scheybeek		20.511	116.802						BGB 11853:564
Horssen		20.551	78.057						BGB 11853:642
Phoenix		20.551	78.057						BGB 11853:573-574
Vreeland		41.101	65.047						BGB 11853:561
Berkenrode	Ce								VOC 7152:964
Beukestein			156.114	141.866					BGB 11853:707
Rooswijk	† a)	205.506		94.577					b)
Vis	†	104.922		94.577					c)
Buwegnies		104.922		198.612					BGB 10772:4
Enkhuizen		209.844	91.352						BGB 10772:3
Hogersmilde		83.938		208.070					BGB 10772:6
verzonden		1.099.000	663.297	737.702				=	2.499.999
toebedeeld		1.100.000	668.000	732.000				=	2.500.000
verschil		-1.000	-4.703	+5.702				=	-1

- a) geen contanten geborgen; schip en lading te vervangen door Kasteel van Woerden, 1740/41 (VOC 167: 1 april 1740)
- b) geladen 30 kist staven zilver en mexicanen = f300.083 (VOC 7152:960); Kasteel van Woerden 1740/41 vervoerde 8.000 mk baar zilver en 4.000 mk realen in 30 kisten (BGB 10772:3) (VOC 7153:14);
8.000 mk baar zilver à f25.688882 [prijs als bij Vreeland] = f205.506
4.000 mk realen à f23.64429 [prijs als bij Beukestein] ... = f 94.577 } f300.083
- c) geladen 20 kist staven zilver en mexicanen = f199.499 (VOC 7152:960) — alles geborgen want ditzelfde bedrag te Batavia per Nieuwerkerk uit de Vis ontvangen (BGB 10829:13,16)

door Kamer Zeeland verzonden, 1720/21

Meyenburg		40.983		173.520					BGB 11840:212
Nieuwvliet		122.652							BGB 11840:42
Ravestein		163.537							BGB 11840:34
Samson		143.026							BGB 11840:82
Uno									VOC 7256:—
Zandenburg	† a)	143.026		58.320					b)

- a) geborgen ca. f150.000 (VOC 7256: 25 augustus 1721); opnieuw verzonden??
- b) over de omvang van de contanten-lading bestaan twee uiteenlopende mededelingen:
— geladen £34.604 = f207.627 (VOC 13665 en VOC 13763)
— geladen 700 staven zilver = f140.000 plus 2400 mk mexicanen = f59.970 samen f199.970 (VOC 7256: 25 augustus 1721)
bij herberekening van deze laatste bedragen naar analogie van de prijzen bij Samson en Oudenaarde, komt het totaalbedrag op f201.345, nagenoeg het gemiddelde van f207.627 en f199.970 — die herberkende bedragen per soort opgenomen in de specificatie hierboven

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukatoens	realen	payment	duiten	onbekend	bron
Spiering Ce						62.500		c)	
Raadhuis v. Vlissingen					9.680	49.800			BGB 11840:366
Heinkenszand			29.308		63.570	75.000			BGB 11840:407
verzonden			642.532		305.090	187.300			= 1.134.922
toebedeeld			500.000		400.000	193.750			= 1.093.750
verschil			+ 142.532		- 94.910	- 6.450			= + 41.172

c) thesauriers Kamer Zeeland gemachtigd f62.000 à f63.000 aan boord van Spiering te laten brengen (VOC 7256: 5 mei 1721); toebedeeld was voor Ceylon f62.500 payment, dus toebedeling waarschijnlijk qua totaalbedrag voldaan → naar aangenomen ook qua soort

door Kamer Zeeland verzonden, 1721/22

Aagtekerke †		61.326		130.410	6.000			a) Rad 247
Samaritaan				153.720				BGB 10762:13
Steenhoven				202.230				BGB 11840:500
Valkenisse		256.389						BGB 11840:518
Schotse Lorrendraaier †								VOC 7256/7: —
Rotterdam †		??	??				± 200.000	b)
Standvastigheid		??					± 200.000	c)
Herstelde Leeuw d)		122.652		130.410	33.330			BGB 10762:15
Middelwoud		143.440		100.770	6.300			BGB 10762:16
Slot Aldegonde		98.808			54.000			BGB 10762:14
Klarabeek				59.812	98.172			BGB 10762:13
verzonden		≥ 682.614		777.352	197.802		± 400.000	= ± 2.057.769
toebedeeld		950.000		500.000	256.250			= 1.706.250
verschil		≥ - 267.385		+ 277.352	- 58.448		± + 400.000	= ± + 351.519

a) alles geborgen en terugontvangen (VOC 13665); mogelijk zijn deze contanten opnieuw verzonden per Herstelde Leeuw en per Zoetelingskerke 1722/23, maar dit is geenszins zeker.

b) thesauriers gemachtigd f200.000 per Rotterdam te verzenden (VOC 7257:26 januari 1722); zeker 20 staven zilver gemerkt VOC-ZM uit de Rotterdam (VOC 2106:178-184) en mogelijk nog 180 staven zilver plus 2209 dukatoens (VOC 2106:178-184) geborgen en naar Batavia gezonden — eerstgenoemde partij vertegenwoordigde een waarde van ca. f4.000, de tweede een van ca. f43.000, hetgeen overeenstemt met het totaal per Lage Polder in Batavia ontvangene (BGB 10820:9,13)

c) thesauriers gemachtigd f200.000 per Standvastigheid te verzenden (VOC 7257: 12 januari 1722); f52.566 baar zilver geborgen en per Ketel, Apollonia en Haaksburg doorgezonden naar Batavia (VOC 4080:191-192) (BGB 10762:56)

d) vervoerde mogelijk de uit de Aagtekerke geborgen f130.410 realen.

door Kamer Zeeland verzonden, 1722/23

Castor & Pollux				28.860				BGB 10762:17
Magdalena		144.958			27.000			BGB 10762:17
Nederhoven		60.392	49.126	28.635	18.000			BGB 10763:10
Vaderland Getrouw		124.250			99.000			BGB 10763:7
Zoetelingskerke Ca/Ba a)		61.326	57.487	128.857	50.173			b)
Hoedekenskerke				101.010	90.000			BGB 10763:8
Zeepest Ca								BGB 10762:425
Hof n.a. Zomer				129.870				BGB 10763:8
Raadhuis v. Vlissingen		51.492		81.600				BGB 10763:12

a) vervoerde mogelijk de uit de Aagtekerke 1721/22 geborgen f61.326 baar zilver

b) payment voor Cabo (BGB 10762: 424, 436) en baar zilver, dukatoens, realen voor Batavia (BGB 10763:8)

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukatsens	realen	payment	duiten	onbekend	bron
Wolphaartsdijk			61.178		57.480	18.000			BGB 10763:11
Adelaar			121.521		82.940	15.600			BGB 10763:10
Borsselle	Ce	62.746				74.097			BGB 10763:180
verzonden		62.746	625.117	106.613	639.252	391.870			= 1.825.598
toebedeeld		62.500	643.500	123.000	625.000	371.000			= 1.825.000
verschil		+ 246	- 18.383	- 16.387	+ 14.252	+ 20.870			= + 598

door Kamer Zeeland verzonden, 1723/24

Anna Maria		102.148			42.570				BGB 10763:13
Doornik		102.148			99.570				BGB 10763:14
Heinkenszand		163.234			85.050	18.000			BGB 10818:10,11,13
Valkenisse		163.234			85.050	18.000			BGB 10818:10,11,13
Barbestein		20.393	22.291		142.500	72.000			BGB 10818:9-13
Samaritaan									BGB 10818:8-14
Wickenburg				22.291	99.570	92.100			BGB 10818:9,10,11
Meyenburg		122.002			56.820	36.000			BGB 10818:10,11,13
Hof n.a. Winter		81.334			42.750	36.000			BGB 10818:10,11,13
verzonden		754.493	44.582		654.060	272.100			= 1.725.235
toebedeeld		756.250			650.000	315.625			= 1.721.875
verschil		- 1.757	+ 44.582		+ 4.060	- 43.525			= + 3.360

door Kamer Zeeland verzonden, 1724/25

Slot Aldegonde		203.829			56.625				BGB 10818:10,13
Slot ter Hoge	†	± 307.000			± 42.575	9.000			a)
Everswaard			126.514		84.780	63.315			BGB 10818:9,10,11
Zoetelingskerke			134.137		84.780	54.270			BGB 10818:9,10,11
Nieuwvliet		21.100	40.989		84.825	11.729			BGB 10764:13
Rijksdorp		21.100	81.979		98.962				BGB 10764:13
Aagtekerke	†				142.503				b)
Ravestein	† Ce	137.555				72.759			c)
verzonden		179.755	± 633.797	260.651	± 595.050	211.073			= 1.880.326
toebedeeld		177.750	640.000	250.000	575.000	212.000			= 1.854.750
verschil		+ 2.005	± - 6.203	+ 10.651	+ 20.050	- 927			= + 25.576

a) geladen £ 59.762 = f 358.575 (VOC 13624: september 1724);

aan boord volgens verklaring van eerste stuurman: 12.000 mk baar zilver (= ca. f 307.000), 1800 mk realen (= ca. f 42.575) en f 9.000 guldens (moet zijn: dubbeljes, althans payment) plus "grootte quantiteyt gelden" van partikulieren (Rad. 247: Slot ter Hoge, extract uit brief van consul te Lissabon);

in de twee volgende jaren werd geborgen en teruggezonden: 8.600 mk baar zilver = f 218.375, 15.862 mexicanen = f 40.829 en ca. 80.000 dubbeljes = f 7.698 — alles iets in waarde verminderd door corrosie en smeltverlies (VOC 13624 en 13625: 31 december 1725 en 31 oktober 1726); nog tot ver in de '30-er jaren bleef men met matig succes vissen — enkele duizenden guldens werden nog boven water gebracht (VOC 13763: 1732/33, 1734/35, 1737/38); voor herverzekering van het geborgene geen aanwijzingen gevonden.

b) geladen £ 23.750 = f 142.503 (VOC 13624: mei 1725);

met de prijzen per stuk of per mark van dukaten, baar zilver en dukatsens is het niet mogelijk uit f 142.503 een rond aantal munten of marken te halen, maar met die van realen kan dit wel — aangenomen dat de lading uitsluitend uit realen bestond; van berging der contanten geen vermeldingen aangetroffen

c) geladen £ 35.051 = f 210.307 (VOC 13642: mei 1725); alles geborgen en doorgezonden (BGB 10764:161)

door Kamer Zeeland verzonden, 1725/26

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukaten	realen	payment	duiten	onbekend	bron
s' Heer Arendskerke		15.900	102.358	18.596	70.462				BGB 10764:15
Adelaar			225.188	222.062	98.647				BGB 10764:14
Borssele		31.800	289.265		28.185				BGB 10764:15
Heinkenszand		42.400	102.555	116.100	57.060	45.169			BGB 10764:16
Middelwoud	35.550	21.470	164.089	77.400		12.045			BGB 10764:18
Hof n.a. Zomer	99.674		51.278			17.465			BGB 10764:17
Cornelia	25.695		20.669		57.270				BGB 10765:10
Wickenburg	a) 53.457	20.051				59.400			BGB 10765:11
verzonden	214.376	131.621	955.402	244.158	311.624	74.679			= 1.931.860
toebedeeld	180.000	120.000	940.000	250.000	260.000	200.000			= 1.950.000
verschil	+ 34.376	+ 11.621	+ 15.402	- 5.842	+ 51.624	-125.321			= - 18.140

a) vervoerde payment voor rekening van Kamer Amsterdam (VOC 13624: januari 1726) — in generaal-journaal niet onderscheiden — niet hier opnieuw meegeteld

door Kamer Zeeland verzonden, 1726/27

Barbestein	51.582		205.505		52.250				BGB 10765:11
Everswaard			143.854		42.750	18.000			BGB 10765:13
Hogenes		63.900		182.299					BGB 10765:12
Zeewijk	† 61.947		184.955	5.765					a)
Noordbeek			123.540		48.425	30.000			BGB 10765:14
Samaritaan		53.187			101.692				BGB 10820:8,10
Zoetelingskerke			102.950		101.692	54.000			BGB 10765:14
Valkenisse	Ce	150.056				93.750			b)
Kasteel v. Woerden		16.329		191.994	11.937	47.700	2.040		BGB 10820:8-15
verzonden	113.529	283.472	760.804	380.058	358.746	243.450	2.040		= 2.142.099
toebedeeld	220.000	250.000	630.000	350.000	300.000	193.750	2.000		= 1.945.750
verschil	- 106.471	+ 33.472	+ 130.804	+ 30.058	+ 58.746	+ 49.700	+ 40		= + 196.349

a) geladen £42.111 = f252.667 (VOC 13625: oktober 1726) — alles geborgen en doorgezonden naar Batavia (BGB 10820:9,12,13); voor de niet-onaanzienlijke smokkel van dukaten door bemanningsleden zie (VOC 2082:352-361)

b) geladen £40.634 = f243.806 (VOC 13625: april 1727); toebedeeld was voor Ceylon f150.000 dukaten, f87.500 dubbeltjes en f6.250 stuivers dukaten — de toebedeling qua totaalbedrag precies voldaan — naar aangenomen ook qua soort

door Kamer Zeeland verzonden, 1727/28

Slot ter Hoge	a)		162.827		42.480	45.000	4.200		BGB 10766:19-20
Wickenburg			142.473		56.640	54.000			BGB 10820:10,11,13
Meyenburg	150.231	54.026	40.943		28.560	30.000			BGB 10766:20
Stabroek	†	31.612	163.773		42.840	30.000			b)
Steenhoven		31.612	163.773		42.840	30.000			BGB 10766:29
Adelaar	† c) 30.452		102.358	103.200		45.000			SRO, AC 9/1203/74
Hof n.a. Zomer			61.415	93.525					BGB 10766:24
Wolphaarisdijk	30.580		6.118	32.125	7.050	19.500	960		BGB 10766:27
Heinkenszand			201.921				3.360		d) BGB 10766:25
verzonden	211.263	117.250	1.045.601	228.850	220.410	253.500	4.320		= 2.081.194
toebedeeld	200.000	100.000	1.016.000	300.000	200.000	200.000			= 2.016.000
verschil	+ 11.263	+ 17.250	+ 29.601	- 71.150	+ 20.410	+ 53.500	+ 4.320		= + 65.194

a) vervoerde duiten voor rekening van Kamer Amsterdam (VOC 13625: oktober 1727) — in generaal-journaal niet onderscheiden — niet hier opnieuw meegeteld

b) geladen £44.704 = f268.226 (VOC 13625: januari 1728) — alles geborgen en per Meyenberg doorgezonden naar Batavia (BGB 10766:22)

c) grotendeels geborgen, maar slechts ca. 35% terugontvangen uit Schotland (VOC 13763: 1732/33)

d) de opgave in generaal-journaal van de hoeveelheid baar zilver bevat een schrijffout: 7088:10:16 mk moet zijn 7888:10:16 mk

door Kamer Zeeland verzonden, 1728/29

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukaten	realen	payment	duiten	onbekend	bron
Borssele	66.783	20.967	40.904	116.100					BGB 10766:30
Duinbeek	46.782	36.692	40.904	116.100					BGB 10766:28
Middelwoud	42.841	20.967		116.100	56.640		1.080		BGB 10766:31
Hogenes	43.339	70.224	82.502		25.960	24.000			BGB 11842:154
Hof n.a. Zomer Ce		62.500				37.500	1.250	a)	
Zoetelingskerke			165.002	46.912		45.000			BGB 11842:127
Barbestein	59.957		134.065			27.000			BGB 11842:245
Westfriesland					7.080	54.300	600		BGB 11842:250
verzonden	259.702	211.350	463.377	395.212	89.680	187.800	2.930		= 1.610.051
toebedeeld	261.676	213.324	412.500	425.000	100.000	187.500	3.250		= 1.603.250
verschil	- 1.974	- 1.974	+ 50.877	- 29.788	- 10.320	+ 300	- 320		= + 6.801

a) thesauriers gemachtigd f100.000 te verzenden (VOC 7257: 17 maart 1729, aldaar abusievelijk "Hof niet alijd Winter" genoemd); toebedeeld was voor Ceylon f62.500 dukaten, f31.250 payment, f6.250 stuivers en f1.250 duiten — totaalbedrag van het verzondene is onbekend, maar de toebedelung voor Ceylon wordt steeds goed voldaan → aangenomen dat qua totaalbedrag en qua verdeling naar soort de toebedelung ook in dit geval volledig is voldaan.

door Kamer Zeeland verzonden, 1729/30

Anna Catharina			61.888	116.550			2.520		BGB 11843:557
Cats			41.259	77.700	47.200		1.800		BGB 11843:470
Meyenburg	49.987			156.780	56.640				BGB 11843:509
Snuffelaar Ca									VOC 7257/8:—
Wickenburg	46.335		62.198	97.987	47.200				BGB 11843:575
Everswaart	20.393			33.056	14.100	27.000			BGB 10821:12-15
Valkenisse			61.178			30.000			BGB 10821:14,15
Klarabeek					14.100	60.000			BGB 10821:13,14
Windhond						24.000			BGB 10821:14
verzonden	96.332		246.916	482.073	179.240	141.000	4.320		= 1.349.881
toebedeeld	80.000		350.000	482.073	56.677	150.000	12.500		= 1.131.250
verschil	+ 16.332		- 103.084	0	+ 122.563	- 9.000	- 8.180		= + 18.631

door Kamer Zeeland verzonden, 1730/31

Vliegend Hert			81.492	19.312	28.200		2.520		BGB 10821:12-18
Nieuwvliet Ch					303.360				Rad. 216: 1730/31
Wolphaartsdijk			81.492		42.300		2.520		BGB 10821:13,15,18
Zoetelingskerke			81.492	57.937	28.200		3.240		BGB 10821:12-18
's Heer Arendskerke Ce	67.844					60.000		a)	BGB 10768:112
Slot Aldegondse				76.152	84.811		1.080		BGB 10768:6
Heinkenszand			30.488	135.525	11.779		2.160		BGB 10768:7
Maria Adriana Ce	63.467					62.700		b)	BGB 10768:111
Schuitwijk				73.053	72.850	41.400	1.080	c)	BGB 10768:7
verzonden	131.311		274.964	361.979	571.500	164.100	12.600		= 1.516.454
toebedeeld	125.000		300.000	400.000	480.000	145.000	25.000		= 1.475.000
verschil	+ 6.311		- 25.036	- 38.021	+ 91.500	+ 19.100	- 12.400		= + 41.454

a) payment = f27.000 schellingen, f27.000 dubbeltjes en f6.000 stuivers (Rad. 216: 1730/31)

b) payment = f20.700 schellingen, f30.000 dubbeltjes en f12.000 stuivers (Rad. 216: 1730/31)

c) payment: waarvan tenminste 48 zak [à f300 = f14.400] dubbeltjes (VOC 7258: 21 mei 1731 — de Slot Aldegondse daar abusievelijk Slot ter Hoge genoemd)

door Kamer Zeeland verzonden, 1731/32

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukaten	realen	payment	duiten	onbekend	bron
Everswaard			61.178		85.590		3.600		BGB 10768:8
Steenhoven			61.178		85.590		3.600		BGB 10768:8
Westkapelle			61.178		85.590		3.600		BGB 10768:8
Anna Catharina Ch					300.510				Rad. 216:1731/32
Den Dam			20.393		114.120	27.000			BGB 10768:7
Meyenburg			61.178		85.590	54.000	2.448		BGB 11846:53
Barbestein					14.010	36.000			BGB 10822:14.15
Slot ter Hoge	†					54.000			a)
Jonge Willem			17.538		11.700	26.100			BGB 10822:14.15.16
verzonden			282.643		782.700	197.100	13.248		= 1.275.691
toebedeeld			380.000		800.000	145.000			= 1.325.000
verschil			- 97.357		- 17.300	+ 52.100	+ 13.248		= - 49.309

a) geladen f54.000 payment (Rad. 216:1731/32) — alles geborgen en doorgezonden naar Batavia (BGB 10822:15)

door Kamer Zeeland verzonden, 1732/33

Nieuwvliet	Ch				240.299				Rad 495: mem. cont.
Nieuw Walcheren			81.775	51.528	23.559				BGB 10822:13,14,16
Zoetelingskerke			20.444	64.411	70.676				BGB 10822:13,14,16
Hillegonda			163.550						BGB 10822:16
Ritthem			40.887	19.323					BGB 10823:13,16
Voorduin	Ch								a)
Valkenisse			91.997	112.739		99.000			BGB 10823:13,15,16
Popkensburg					98.070	89.700			BGB 10823:14,15
Groenswaard	Ce								b)
Zorgwijk	Ce					62.500	12.500		b)
verzonden			398.653	248.001	432.604	251.200	12.500		= 1.342.958
toebedeeld			350.000	250.000	370.000	312.500	37.500		= 1.320.000
verschil			+ 48.653	- 1.999	+ 62.604	- 61.300	- 25.000		= + 22.958

a) vervoerde uitsluitend contanten voor rekening van Kamer Amsterdam

b) contanten geladen, bedrag onbekend (VOC 7258: 30 april 1733); toebedeeld was voor Ceylon f62.500 payment en f12.500 duiten — de Ceylonese cis wordt doorgaans heel goed voldaan —> aangenomen ook in dit geval, zowel qua totaalbedrag als qua soort.

door Kamer Zeeland verzonden, 1733/34

Everswaard									VOC 7258:—
Meyenburg						18.000			BGB 10823:15
Steenhoven					98.368		3.600		BGB 10823:14,19
Vlissingen						63.000	5.400		BGB 10823:15,19
Westkapelle					84.315	18.000	3.600		BGB 10823:14,15,19
Schuitwijk									BGB 10769:6
Wickenburg									BGB 10769:7
Huis te Rensburg					70.702		6.120		BGB 10769:7
Nieuwland					77.772		3.960		BGB 10769:7
verzonden					331.157	99.000	22.680		= 452.837
toebedeeld					300.000	150.000	6.250		= 456.250
verschil					+ 31.157	- 51.000	+ 16.430		= - 3.413

door Kamer Zeeland verzonden, 1734/35

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukaten	reken	payment	duiten	onbekend	bron
Nieuw Walcheren					70.099				BGB 10769:8
Zoetelingskerke					18.693	51.729			BGB 10769:8
Anna Catharina †		21.200				45.000			Rad. 247: An. Cath.
Vliegend Hert †		31.800			35.012				Rad. 247: Vl. Hert
Ritthem									Rad. 216: 1734/35
Oppeendoes		21.200			11.671	12.000			Rad. 216: 1734/35
Flora Ce		74.550				45.000	13.020		Rad. 216: 1734/35
Westhoven		10.600			11.671	21.000			Rad. 216: 1734/35
Sint Laurens		21.200			11.671	12.000			Rad. 216: 1734/35
verzonden		180.550			158.927	186.729	13.020		= 539.226
toebedeeld		181.250			157.000	142.500	62.500		= 543.250
verschil		- 700			+ 1.927	+ 44.229	- 49.480		= - 4.024

door Kamer Zeeland verzonden, 1735/36

Nieuwvliet								??	a)
Westkapelle								??	a)
Boot Ce		??				??	??	± 110.000	b)
Slot Kronenburg			40.786		63.264				BGB 10825:13,17
Meyenburg			81.571		42.176				BGB 10825:13,17
Vlissingen			81.571		42.176				BGB 10825:13,17
Adrichem						57.300			BGB 10825:15
Coxhoorn									BGB 10825:9-20
Sybekarspel Ce							??	± 17.100	c)
Reigersbroek							9.660		BGB 10825:20
Dishoek									BGB 10825:9-20
Nieuwerkerk									BGB 10825:9-20
verzonden		≥ 203.928			≥ 147.616	≥ 57.300	≥ 9.660	± 127.100	= ≥ 545.604
toebedeeld		350.000			250.000	50.000	5.000		= 655.000
verschil		≥ - 146.072			≥ - 102.384	≥ + 7.300	≥ + 4.660		= ≥ - 109.396

a) contanten geladen, bedrag onbekend (VOC 7258: 3 oktober 1735)

b) thesauriers gemachtigd het voor Ceylon bestemde geld, "uiterlijk 112.000 guldens", te verzenden, plus zoveel duiten als gereed gemaakt kunnen worden (VOC 7258: 31 oktober 1735)

c) thesauriers gemachtigd £2.850 = f17.100 te verschepen (VOC 7259: 27 febr. 1736)

door Kamer Zeeland verzonden, 1736/37

Klarabeek			61.094		83.368				BGB 10770:8
Huis te Rensburg			61.094		83.368				BGB 10770:8
Arnestijn		26.284			92.882				BGB 10770:8
Zoetelingskerke			101.922		55.639				BGB 10770:8
Jonge Willem									BGB 10770:9
Everswaart Ce		106.197				67.800	29.400		BGB 10770:111
Schellag									BGB 10770:9
verzonden		132.481	224.110		315.257	67.800	29.400		= 769.048
toebedeeld		125.000	250.000		300.000	50.000	75.000		= 800.000
verschil		+ 7.481	- 25.890		+ 15.257	+ 17.800	- 45.600		= - 30.952

door Kamer Zeeland verzonden, 1737/38

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukaten	realen	payment	duiten	onbekend	bron
Wickenburg					76.890				BGB 10770:10
Hof n.a. Zomer			20.393		58.250				BGB 10770:10
Nieuwvliet			81.617						BGB 10770:10
Nieuw Walcheren			102.021						BGB 10770:9
Meyenburg			81.617		23.233				a) BGB 10826:16,13
Steenhoven			102.021						BGB 10771:6
Westkapelle				19.323	93.007				BGB 10771:6
Loverendaal				135.779					BGB 10771:7
Noordwijkerhout				106.554					BGB 10771:7
Coxhoorn						18.000	8.400		BGB 10771:7
Hector	Ca								BGB 10771:199
Sara Jacoba						30.900	12.144		BGB 10771:8
verzonden			387.669	261.656	251.380	48.900	20.544		= 970.149
toebedeeld			350.000	250.000	275.000	75.000			= 950.000
verschil			+ 37.669	+ 11.656	- 23.620	- 26.100	+ 20.544		= + 20.149

a) in generaal-journaal baar zilver abusievelijk realen genoemd en vice versa (BGB 10770:10)

door Kamer Zeeland verzonden, 1738/39

Arnestein		102.219		46.666					BGB 10771:7
Vlissingen		122.663		42.000					BGB 10771:8
's Heer Arendskerke		62.043	110.989	4.662					BGB 10828:12,13,15
Duijfe		164.387	39.146						BGB 10828:13,15
Klarabeek		20.523	136.841	102.997					BGB 10828:12,13,15
Krabbendijke		62.043	115.714						BGB 10828:13,15
Sint Laurens		143.660	72.982						BGB 10828:13,15
Patmos		143.660		88.761	21.600				BGB 10828:12,14,15
Delfland	a)								
Abbeckerke	Ce	26.375?						b)	
verzonden		26.375?	821.198	475.672	285.086	21.600			= 1.629.931?
toebedeeld		26.375	825.000	475.000	300.000				= 1.626.375
verschil		0?	- 3.802	+ 672	- 14.914	+ 21.600			= + 3.556?

a) vervoerde uitsluitend contanten voor rekening van Kamer Delft

b) geen gegevens betreffende het laden van contanten of de samenstelling daarvan gevonden; toebedeeld was voor Ceylon f26.375 dukaten — de Ceylonse eis wordt doorgaans heel goed voldaan → naar aangenomen ook in dit geval, zowel qua totaalbedrag als qua soort.

door Kamer Zeeland verzonden, 1739/40

Knappenhof		163.641							BGB 11853:641
Loverendaal				103.406					a) BGB 10828:12
Ouwerkerk		163.641							BGB 11853:589
Wickenburg		163.773		68.440					BGB 11853:662
Nieuw Walcheren		143.578							BGB 10772:7
Everswaart									BGB 11853:745
Schellag		102.556	137.550						BGB 10772:7
Maria Adriana			231.215						BGB 10772:8
verzonden		737.189	368.765	171.846					= 1.277.800
toebedeeld		750.000	332.000	168.000					= 1.250.000
verschil		- 12.811	+ 36.765	+ 3.846					= + 27.800

a) in generaal-journaal abusievelijk baar zilver genoemd (BGB 11853:611)

door Kamer Delft verzonden, 1720/21

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukatoens	realen	payment	duiten	oobekend	bron
Barbestein			126.107	32.049					BGB 11840:245
Astrea			9.123			90.000			BGB 11840:477
verzonden			135.230	32.049		90.000			= 257.279
toebedeeld			125.000	50.000		82.812			= 257.812
verschil			+ 10.230	- 17.951		+ 7.188			= - 533

door Kamer Delft verzonden, 1721/22

Zoetigheid	†		100.614					a)	
Herstelling			62.688			67.500			BGB 10762:18
Delfland			101.964			50.100			BGB 10762:20
verzonden			265.266			117.600			= 382.866
toebedeeld			312.500			114.062			= 426.562
verschil			- 47.234			+ 3.538			= - 43.696

a) tussen oktober 1721 en maart 1722 werd /100.614 verzonden (VOC 162: 3 maart 1722); zeer waarschijnlijk bestond dit bedrag uit baar zilver, aangezien de toebedelng voor de andere artikelen met de zendingen der andere schepen ruimschoots werd voldaan

door Kamer Delft verzonden, 1722/23

Kasteel v. Woerden		200.053	25.550						BGB 10763:14
Den Dam		126.027				48.973			BGB 10763:16
verzonden			326.080	25.550		48.973			= 400.603
toebedeeld			337.750	30.125		60.250			= 428.125
verschil			- 11.670	- 4.575		- 11.277			= - 27.522

door Kamer Delft verzonden, 1723/24

Langerode		119.852				30.148			BGB 10763:17
Noordbeek		145.808				30.000			BGB 10818:11,13
Stadhuis v. Delft		154.781							BGB 10818:13
verzonden			420.441			60.148			= 480.589
toebedeeld			351.564			78.906			= 430.470
verschil			+ 68.877			- 18.758			= + 50.119

door Kamer Delft verzonden, 1724/25

Delfland		84.575		51.200		75.000			BGB 10764:18
Spiering			235.220	38.328					BGB 10764:19
Spieringshoek									BGB 10764:21
verzonden		84.575	235.220	89.528		75.000			= 484.323
toebedeeld		82.437	200.000	131.250		50.000			= 463.687
verschil		+ 2.138	+ 35.220	- 41.722		+ 25.000			= + 20.636

door Kamer Delft verzonden, 1725/26

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukations	realen	pavement	duiten	onbekend	bron
Goudriaan		26.375	203.928						BGB 10764:21
Langerode		52.812	66.861	16.252					BGB 10764:21
Herstelling		52.625				45.000			BGB 10765:15
verzonden		131.812	270.789	16.252		45.000			= 463.853
toebedeeld	50.000	50.000	305.000	7.500		50.000			= 462.500
verschil	- 50.000	+ 81.812	- 34.211	+ 8.752		- 5.000			= + 1.353

door Kamer Delft verzonden, 1726/27

Ter Horst		79.344	144.100			30.000			BGB 10765:17
Alblasserdam		26.437	30.707			99.000			BGB 10820:8,11,13
verzonden		105.781	174.807			129.000			= 409.588
toebedeeld	a) 25.000	75.000	174.807	75.193		131.250			= 481.250
verschil	- 25.000	+ 30.781	0	- 75.193		- 2.250			= - 71.662

a) de toebedeelde f100.000 dukations mocht naar keuze ook worden verzonden in baar zilver → het tekort aan verzonden dukations verminderd door gedeeltelijke overheveling van het toebedeelde bedrag naar baar zilver.

door Kamer Delft verzonden, 1727/28

Den Dam		69.253	84.018	80.161		67.500			BGB 10820:8-13
Delfland		42.000	78.611	20.714		7.500			BGB 10766:32
Spiering		42.062	78.334			30.000			BGB 10766:34
verzonden		153.315	240.963	100.875		105.000			= 600.153
toebedeeld	50.000	100.000	204.000	75.000		100.000			= 529.000
verschil	- 50.000	+ 53.315	+ 36.963	+ 25.875		+ 5.000			= + 71.153

door Kamer Delft verzonden, 1728/29

Langerode		124.924	75.069		1				BGB 10766:37
Goudriaan		36.619	102.400		23.481				BGB 11842:157
verzonden		36.619	227.324	75.069	23.482				= 362.494
toebedeeld		37.500	225.000	75.000	25.000				= 362.500
verschil		- 881	+ 2.324	+ 69	- 1.518				= - 6

door Kamer Delft verzonden, 1729/30

Stadhuis v. Delft		49.746	100.335						BGB 11843:393
Loenderveen		61.208							BGB 10821:15
Den Dam			27.835		37.525				BGB 10821:12,14
verzonden		110.954	128.170		37.525				= 276.694
toebedeeld		112.500	126.562		37.500	6.250			= 282.812
verschil		- 1.546	+ 1.608		+ 25	- 6.250			= - 6.163

door Kamer Delft verzonden, 1730/31

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukaten	realen	payment	duiten	onbekend	bron
Langerode			47.736	52.197		2	1.000		BGB 10821:12-18
Spiering			76.500	50.307			3.000		BGB 10768:9
Haamsiede							6.250		BGB 10768:9
verzonden			124.236	102.504		2	10.250	=	236.992
toebedeeld			125.000	100.000			6.250	=	231.250
verschil			- 764	+ 2.504		+ 2	+ 4.000	=	+ 5.742

door Kamer Delft verzonden, 1731/32

Goudriaan			36.458	80.333			2.250		BGB 11846:137
Alblasserdam			24.306	96.626					BGB 11846:176
verzonden			60.764	176.959			2.250	=	239.973
toebedeeld			62.500	175.000				=	237.500
verschil			- 1.736	+ 1.959			+ 2.250	=	+ 2.473

door Kamer Delft verzonden, 1732/33

Huis te Spijk			50.011	50.368					BGB 10822:13,16
Magdalena			62.342				2.500		BGB 10823:16,19
Krooswijk			56.934						BGB 10823:16
verzonden			169.287	50.368			2.500	=	222.155
toebedeeld			200.000	50.000			6.250	=	256.250
verschil			- 30.713	+ 368			- 3.750	=	- 34.095

door Kamer Delft verzonden, 1733/34

Adrichem			32.130	39.656	36.000	3.400			BGB 10823:13-19
Den Dam			30.821			350			BGB 10769:9
verzonden			30.821	32.130	39.656	36.000	3.750	=	142.357
toebedeeld					75.000	37.500	1.562	=	114.062
verschil			+ 30.821	+ 32.130	- 35.344	- 1.500	+ 2.188	=	+ 28.295

door Kamer Delft verzonden, 1734/35

Rust & Werk			32.062	64.938	30.000	3.362			BGB 10769:10
Haamsiede						200			a)
verzonden			32.062	64.938	30.000	3.562		=	130.562
toebedeeld			30.000	64.000	30.000	10.000		=	134.000
verschil			+ 2.062	+ 938	0	- 6.438		=	- 3.438

a) 20 zak duiten (à f10) (Dagregister Batavia 4 oktober 1735: microfiche 3995 fol 772)

door Kamer Delft verzonden, 1735/36

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukaten	realen	payment	duiten	onbekend	bron
Krooswijk			100.148			25.000		a)	
Kasteel v. Woerden								BGB 10825:9-20	
Westerbeek								BGB 10825:9-20	
verzonden			100.148			25.000		=	125.148
toebedeeld			100.000			25.000		=	125.000
verschil			+ 148			0		=	+ 148

a) tussen oktober 1735 en maart 1736 werd f125.148 verzonden (VOC 165: 20 maart 1736); toebedeeld was f100.000 baar zilver en f25.000 payment → naar aangenomen toebedelung ook qua soort voldaan.

door Kamer Delft verzonden, 1736/37

Strijen			118.686			24.900		BGB 10825:15,17	
Patmos								BGB 10770:11	
Rust & Werk								BGB 10770:11	
verzonden			118.686			24.900		=	143.586
toebedeeld			118.750			25.000		=	143.750
verschil			- 64			- 100		=	- 164

door Kamer Delft verzonden, 1737/38

Ruyven			103.187					BGB 10770:11	
Haamstede			71.708	63.129				BGB 10771:8	
verzonden			174.895	63.129				=	238.024
toebedeeld			175.000	62.500				=	237.500
verschil			- 105	+ 629				=	+ 524

door Kamer Delft verzonden, 1738/39

Rust & Werk			100.332	51.408				BGB 10771:8	
Delfland	a)		56.080	167.895				BGB 10828:13,15	
verzonden			156.412	219.303				=	375.715
toebedeeld			156.250	218.750				=	375.000
verschil			+ 162	+ 553				=	+ 715

a) uigierust door Kamer Zeeland, vervoerde echter uitsluitend contanten voor rekening van Kamer Delft

door Kamer Delft verzonden, 1739/40

Magdalena			100.053	39.123				BGB 11853:658	
Hof van Delft			62.523	110.962				BGB 10772:9	
verzonden			162.576	150.085				=	312.661
toebedeeld			162.500	150.000				=	312.500
verschil			+ 76	+ 85				=	+ 161

door Kamer Rotterdam verzonden, 1720/21

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukaten	realen	payment	duien	onbekend	bron
Neptunus			59.944	24.969		41.400			BGB 11840:90
Krooswijk			65.099	24.999		41.401			BGB 11840:308
verzonden			125.043	49.968		82.801			= 257.812
toebedeeld			125.000	50.000		82.812			= 257.812
verschil			+ 43	- 32		- 11			= 0

door Kamer Rotterdam verzonden, 1721/22

Groenswaart			66.170			21.000			BGB 11840:517
Noordwaddinxveen			122.160			21.000			BGB 10762:20
Ketel			124.196			72.036			BGB 10762:21
verzonden			312.526			114.036			= 426.562
toebedeeld			312.500			114.062			= 426.562
verschil			+ 26			- 26			= 0

door Kamer Rotterdam verzonden, 1722/23

Wassenaar			135.476	21.574		43.801			BGB 10762:22
Patmos			120.972	8.320		16.800			BGB 10763:17
Goudriaan	a)		80.988	141		1			BGB 10763:20
verzonden			337.436	30.035		60.602			= 428.073
toebedeeld			337.750	30.125		60.250			= 428.125
verschil			- 314	- 90		+ 352			= - 52

a) uitgerust door Kamer Amsterdam, vervoerde de Goudriaan ook contanten voor die Kamer

door Kamer Rotterdam verzonden, 1723/24

Blijdorp			177.276			27.000			BGB 10763:20
Cats			174.420			33.156			BGB 10818:11,13
Karsenhof	a)					18.670			BGB 10818:11
verzonden			351.696			78.826			= 430.522
toebedeeld			351.564			78.996			= 430.470
verschil			+ 132			- 80			= + 52

a) uitgerust door Kamer Amsterdam; vervoerde tevens contanten van die Kamer

door Kamer Rotterdam verzonden, 1724/25

Huis ten Donk			63.375	150.756	49.877				BGB 10818:8,9,13
Feyenoord	Ca								a)
Patmos			20.734	48.768	80.176	50.000			BGB 10764:22
verzonden			84.109	199.524	130.053	50.000			= 463.686
toebedeeld			82.437	200.000	131.250	50.000			= 463.687
verschil			+ 1.672	- 476	- 1.197	0			= - 1

a) tussen oktober 1724 en maart 1725 f 264.008 verzonden (VOC 163: 26 februari 1725); dit bedrag is verscheept per Huis ten Donk
→ de Feyenoord vertrok in december 1724 en had dus geen contanten aan boord

door Kamer Rotterdam verzonden, 1725/26

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukaten	realen	payment	duiten	onbekend	bron
Groenswaart		26.500	202.056						BGB 10764:24
Noordwaddinxveen		72.697	151.206			50.040			BGB 10765:18
verzonden		99.197	313.262			50.040			= 462.499
toebedeeld	50.000	50.000	305.000	7.500		50.000			= 462.500
verschil	- 50.000	+ 49.197	+ 8.262	- 7.500		+ 40			= - 1

door Kamer Rotterdam verzonden, 1726/27

Blijdorp		52.844	51.200	76.197		75.000			BGB 10765:20
Krooswijk	23.933	26.903	51.400			48.004			BGB 10820:8-13
Ridderkerk			75.044						BGB 10820:13
verzonden	23.933	79.747	177.644	76.197		123.004			= 480.525
toebedeeld	a) 25.000	75.000	173.803	76.197		131.250			= 481.250
verschil	- 1.067	+ 4.747	+ 3.841	0		- 8.246			= - 725

a) de toebedeelde 100.000 dukaten mocht naar keuze ook worden verzonden in baar zilver → het tekort aan verzonden dukaten opgeheven door gedeeltelijke overheveling van het toebedeelde bedrag naar baar zilver

door Kamer Rotterdam verzonden, 1727/28

Huis ten Donk		69.253	84.660	71.033		75.010			BGB 10820:8-13
Nieuwvliet	51.287	31.649	46.061			25.003			BGB 10766:38
Groenswaart			53.196						BGB 10766:39
verzonden	51.287	100.902	183.917	71.033		100.013			= 507.152
toebedeeld	50.000	100.000	204.000	75.000		100.000			= 529.000
verschil	+ 1.287	+ 902	- 20.083	- 3.967		+ 13			= - 21.848

door Kamer Rotterdam verzonden, 1728/29

Herstelling		101.148	51.723			47.129			BGB 11842:167
Patmos		139.878				44.426			BGB 11842:169
verzonden		241.026	51.723			91.555			= 384.304
toebedeeld		260.945				101.555			= 362.500
verschil		- 19.919	+ 51.723			- 10.000			= + 21.804

door Kamer Rotterdam verzonden, 1729/30

Ketel		99.952	99.931			118			BGB 11843:475
Haften		62.636				37.364			BGB 10821:14,15
verzonden		162.588	99.931			37.482			= 300.001
toebedeeld		162.500	132.812			37.500	6.250		= 339.062
verschil		+ 88	- 32.881			- 18	- 6.250		= - 39.061

door Kamer Rotterdam verzonden, 1730/31

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukaten	realen	payment	duiten	onbekend	bron
Hofvliet			49.980	51.597			1.950		BGB 10821:15-18
Groenswaart			75.276				2.762		BGB 10768:9
Krooswijk				50.307					BGB 10768:10
verzonden			125.256	101.904			4.712	=	231.872
toebedeeld			125.000	100.000			6.250	=	231.250
verschil			+ 256	+ 1.904			- 1.538	=	+ 622

door Kamer Rotterdam verzonden, 1731/32

Ketel			98.341	826		834			BGB 10768:10
Hofwegen				62.656			3.550		BGB 11846:203
verzonden			98.341	63.482		834	3.550	=	166.207
toebedeeld			100.000	62.500				=	162.500
verschil			- 1.659	+ 982		+ 834	+ 3.550	=	+ 3.707

door Kamer Rotterdam verzonden, 1732/33

Haaksburg			100.021				4.077		BGB 10822:16,19
Noordwaddinxveen			150.062						BGB 10823:16
verzonden			250.083				4.077	=	254.160
toebedeeld			250.000				6.250	=	256.250
verschil			+ 83				- 2.173	=	- 2.090

door Kamer Rotterdam verzonden, 1733/34

Maria Adriana					37.498	37.500	1.264		BGB 10823:14-19
Boot					37.550		6.369		BGB 10769:8
Ketel									BGB 10769:9
verzonden					75.054	37.500	7.633	=	120.187
toebedeeld					75.000	37.500	1.562	=	114.062
verschil					+ 54	0	+ 6.071	=	+ 6.125

door Kamer Rotterdam verzonden, 1734/35

Hofvliet	31.821			62.910	30.000	1.590		BGB 10769:9
Patmos				? 1.090?		8.410		a)
verzonden	31.821			?64.000?	30.000	10.000	=	135.821
toebedeeld	30.000			64.000	30.000	10.000	=	134.000
verschil	+ 1.821			? 0?	0	0	=	+ 1.821

a) ontvangten 20 halve amen duiten [= ± f8.400] en "eenige silvere spetien" (Dagregister Batavia 26 november 1735: microfiche 4007 fol. 917); de toebedelung der realen zou met een bedrag van f1090 naast de per Hofvliet gezonden realen geheel voldaan zijn → aangenomen dat hiermee de genoemde "eenige silvere spetien" bedoeld kunnen zijn.

door Kamer Rotterdam verzonden, 1735/36

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukaten	realen	payment	duiten	onbekend	bron
Knappenhof			100.163			25.000		a)	
Papenburg									BGB 10825:9-20
Rodenrijs									BGB 10825:9-20
verzonden			100.163			25.000			= 125.163
toebedeeld			100.000			25.000			= 125.000
verschil			+ 163			0			= + 163

a) tussen augustus/oktober 1735 en maart 1736 werd f/125.163 verzonden (VOC 165: 20 maart 1736); toebedeeld was f/100.000 baar zilver en f/25.000 payment — qua totaalbedrag nagenoeg precies voldaan → naar aangenomen ook qua soort.

door Kamer Rotterdam verzonden, 1736/37

Maria Adriana	a)		118.686			24.901			BGB 10770:12
Rijnhuizen									BGB 10770:12
Hofwegen									BGB 10770:13
verzonden			118.686			24.901			= 143.587
toebedeeld			118.750			25.000			= 143.750
verschil			- 64			- 99			= - 163

a) in negotie-grootboek abusievelijk Anna Maria genoemd (BGB 10826:15)

door Kamer Rotterdam verzonden, 1737/38

Hofvliet			175.174						BGB 10770:13
Kasteel v. Woerden			62.567						BGB 10771:9
verzonden			237.741						= 237.741
toebedeeld			237.500						= 237.500
verschil			+ 241						= + 241

door Kamer Rotterdam verzonden, 1738/39

Rijnhuizen		100.129	162.128		2			BGB 10771:9
Zorgwijk		56.284	56.216		0			BGB 10828:13-15
verzonden		156.413	218.344		2			= 374.759
toebedeeld		156.250	218.750					= 375.000
verschil		+ 163	- 406		+ 2			= - 241

door Kamer Rotterdam verzonden, 1739/40

Huis te Spijk		100.094	99.905		1			BGB 11853:619
Hof n.a. Winter		62.559	49.939		2			BGB 10772:10
verzonden		162.653	149.844		3			= 312.500
toebedeeld		162.500	150.000					= 312.500
verschil		+ 153	- 156		+ 3			= 0

door Kamer Hoorn verzonden, 1720/21

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukatoons	realen	payment	duiten	onbekend	bron
Wassenaar			124.930						BGB 11840:40
Opperdoes						82.812			BGB 11840:247
Gansenhoef				50.067		3			BGB 11840:296
verzonden			124.930	50.067		82.815			= 257.812
toebedeeld			125.000	50.000		82.812			= 257.812
verschil			- 70	+ 67		+ 3			= 0

door Kamer Hoorn verzonden, 1721/22

Stadhuis v. Delft			100.119			64.062			BGB 11840:562
Cornelia			212.493			49.888			BGB 10762:23
verzonden			312.612			113.958			= 426.570
toebedeeld			312.500			114.062			= 426.562
verschil			+ 112			- 104			= + 8

door Kamer Hoorn verzonden, 1722/23

Rijksdorp			99.925	100.075					BGB 10762:25
Westfriesland						43.500			BGB 10762:25
Noorderkwartier			137.651	30.139		16.835			BGB 10763:20
verzonden			237.576	130.214		60.335			= 428.125
toebedeeld			337.750	30.125		60.250			= 428.125
verschil			- 100.174	+ 100.089		+ 85			= 0

door Kamer Hoorn verzonden, 1723/24

Hillegonda			203.928						BGB 10818:13
Luchtenburg			147.644			78.899			BGB 10818:11,13
verzonden			351.572			78.899			= 430.471
toebedeeld			351.564			78.906			= 430.470
verschil			+ 8			- 7			= + 1

door Kamer Hoorn verzonden, 1724/25

Loenderveen			200.031						BGB 10818:13
Magdalena		32.440	99.925						BGB 10764:24
Victoria	Ca								VOC 14560:50
Huis de Vlotter				76.800		54.492			BGB 10764:25
verzonden		32.440	299.956	76.800		54.492			= 463.688
toebedeeld		32.437	300.000	76.750		54.500			= 463.687
verschil		+ 3	- 44	+ 50		- 8			= + 1

door Kamer Hoorn verzonden, 1725/26

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukaten	realen	payement	duiten	onbekend	bron
Opperdoes		25.005	200.236						BGB 10764:27
Hillegonda	50.118	45.050	104.589			37.501			BGB 10765:21
verzonden	50.118	70.055	304.825			37.501			= 462.499
toebedeeld	50.000	50.000	305.000	7.500		50.000			= 462.500
verschil	+ 118	+ 20.055	- 175	- 7.500		- 12.499			= - 1

door Kamer Hoorn verzonden, 1726/27

Hopvogel		50.000	124.248			37.500			BGB 10765:25
Patmos	24.935	25.064	49.726			59.167			BGB 10765:23
Binnenwijzend			74.866			35.741			BGB 10820:11,13
verzonden	24.935	75.064	248.840			132.408			= 481.247
toebedeeld a)	25.000	75.000	250.000	0		131.250			= 481.250
verschil	- 65	+ 64	- 1.160			+ 1.158			= - 3

a) de toebedeelde 100.000 dukaten mocht naar keuze ook worden verzonden in baar zilver → het tekort aan verzonden dukaten opgeheven door volledige overheveling van het toebedeelde bedrag naar baar zilver

door Kamer Hoorn verzonden, 1727/28

Parmerlust		70.006	80.425	74.623		41.030			BGB 10820:8-13
Hillegonda	49.916	30.067	49.132			59.200			BGB 10766:43
Vis			74.890						BGB 10766:44
verzonden	49.916	100.073	204.447	74.623		100.230			= 529.289
toebedeeld	50.000	100.000	204.000	75.000		100.000	6.000		= 535.000
verschil	- 84	+ 73	+ 447	- 377		+ 230	- 6.000		= - 5.700

door Kamer Hoorn verzonden, 1728/29

Magdalena			200.053						BGB 10766:48
Schuitwijk		25.034	48.201	51.912					BGB 11842:51
Strijkebolle				18.772		18.528			BGB 11842:255
verzonden		25.034	248.254	70.684		18.528			= 362.500
toebedeeld		25.000	250.000	18.750		68.750			= 362.500
verschil		+ 34	- 1.746	+ 51.934		- 50.222			= 0

door Kamer Hoorn verzonden, 1729/30

Cornelia		150.177	49.965			6.076			BGB 11843:523
Sybekarspel		50.059							BGB 10821:15
Haaksburg						49.800			BGB 10821:14
verzonden			200.236	49.965		49.800	6.076		= 306.077
toebedeeld			250.000			50.000			= 300.000
verschil			- 49.764	+ 49.965		- 200	+ 6.076		= + 6.077

door Kamer Hoorn verzonden, 1730/31

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukaten	realen	payment	duiten	onbekend	bron
Magdalena			100.177						BGB 10821:15
Hillegonda				74.998					BGB 10821:12
Wapen van Hoorn				49.662					BGB 10768:10
verzonden			100.177	124.660					= 224.837
toebedeeld			100.258	124.742			6.250		= 231.250
verschil			- 81	- 82			- 6.250		= - 6.413

door Kamer Hoorn verzonden, 1731/32

Cornelia			100.118				6.240		BGB 10768:11
Huis te Foreest			95.438	41.942		2			BGB 10822:13-16
verzonden			195.556	41.942		2	6.240		= 243.740
toebedeeld			162.500	75.000					= 237.500
verschil			+ 33.056	- 33.058		+ 2	+ 6.240		= + 6.240

door Kamer Hoorn verzonden, 1732/33

Opperdoes			50.011	50.000					BGB 10823:13,16
Buis			124.804			25.184			BGB 10823:15,16
verzonden			174.815	50.000		25.184			= 249.999
toebedeeld			175.000	50.000		25.000	6.250		= 256.250
verschil			- 185	0		+ 184	- 6.250		= - 6.251

door Kamer Hoorn verzonden, 1733/34

Nieuwstad					37.407	37.593			BGB 10823:14,15
Meerlust					37.261				BGB 10769:10
Cornelia							6.370		BGB 10769:11
verzonden					74.668	37.593	6.370		= 118.631
toebedeeld					75.000	37.500	1.562		= 114.062
verschil					- 332	+ 93	+ 4.808		= + 4.569

door Kamer Hoorn verzonden, 1734/35

Klarabeek	30.000		64.000	30.000				a)
Magdalena								VOC 14594:26
verzonden	30.000		64.000	30.000				= 124.000
toebedeeld	30.000		64.000	30.000	10.000			= 134.000
verschil	0		0	0	- 10.000			= - 10.000

a) geladen f124.000 (VOC 14562:242); toebedeling op f10.000 na precies voldaan qua totaalbedrag → naar aangenomen ook qua soort, waarbij de f10.000 tekort is beschouwd als achterstand in de duiten-verzending

door Kamer Hoorn verzonden, 1735/36

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukaten	realen	payment	duien	onbekend	bron
Nieuwstad			100.107				11.442	a)	
Kerkwijk						25.132			BGB 10825:15
Schuitwijk									BGB 10825:9-20
verzonden			100.107			25.132	11.442	=	136.681
toebedeeld			100.000			25.000		=	125.000
verschil			+ 107			+ 132	+ 11.442	=	+ 11.681

a) geladen f111.549 (VOC 14562:314); van het toebedeelde vervoerde de Kerkwijk /25.000 en de Nieuwstad dus de rest plus nog een "overschoot" dat overeenkomt met het tekort aan duien in de drie voorafgaande jaren — de toedeling is inclusief het per Nieuwstad verschepte dus qua totaalbedrag volledig voldaan → naar aangenomen ook qua soort.⁸

door Kamer Hoorn verzonden, 1736/37

Binnenwijzend								BGB 10770:13
Cornelia			118.686			25.064		a) BGB 10826:15,16
Drechterland								BGB 10770:13
verzonden			118.686			25.064		= 143.750
toebedeeld			118.750			25.000		= 143.750
verschil			- 64			+ 64		= 0

a) baar zilver in generaal-journaal abusievelijk mark-realen genoemd (BGB 10770:13)

door Kamer Hoorn verzonden, 1737/38

Wapen van Hoorn			176.687			24.832		BGB 10771:9
Nieuwstad			35.980					BGB 10771:10
verzonden			212.667			24.832		= 237.499
toebedeeld			212.500			25.000		= 237.500
verschil			+ 167			- 168		= - 1

door Kamer Hoorn verzonden, 1738/39

Hofwegen			162.577					BGB 10828:13
Sybekarspel			156.199	56.317				BGB 11853:528
verzonden			156.199	218.894				= 375.093
toebedeeld			156.250	218.750				= 375.000
verschil			- 51	+ 144				= + 93

door Kamer Hoorn verzonden, 1739/40

Hillegonda			31.477	150.822				BGB 10772:11
Oude Zijpe			130.204					BGB 10772:12
verzonden			161.681	150.822				= 312.503
toebedeeld			162.500	150.000				= 312.500
verschil			- 819	+ 822				= + 3

door Kamer Enkhuizen verzonden, 1720/21

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukaten	realen	payement	duiten	onbekend	bron
Den Dam			40.030	49.997		3			BGB 11840:39
Baanman			84.987						BGB 11840:243
Arendsduin						83.112			BGB 11840:306
verzonden			125.017	49.997		83.115		=	258.129
toebedeeld			125.000	50.000		82.812		=	257.812
verschil			+ 17	- 3		+ 303		=	+ 317

door Kamer Enkhuizen verzonden, 1721/22

Lakenman †			94.929					a)	
Raadhuis Enkhuizen †								a)	
Agatha			95.846			70.062			BGB 10762:27
Huis de Vlotter			121.745			44.000			BGB 10762:26
verzonden			312.520			114.062		=	426.582
toebedeeld			312.500			114.062		=	426.562
verschil			+ 20			0		=	+ 20

a) tussen oktober 1721 en maart 1722 werd f94.929 verzonden (VOC 162: 3 maart 1722); aan Cabo werd f98.785 baar zilver geborgen, volgens opgave alles uit de Lakenman (VOC 1983:89) (VOC 4089:189-190) (BGB 10762:56) → Raadhuis van Enkhuizen vervoerde dus geen contanten — ook geen vermelding gevonden van berging van contanten

door Kamer Enkhuizen verzonden, 1722/23

Geertruid			101.964			43.500			BGB 10762:28
Strijkebolle			132.145			16.800			BGB 10763:23
Petronella Alida			103.595	30.137					BGB 10763:24
verzonden			337.704	30.137		60.300		=	428.141
toebedeeld			337.750	30.125		60.250		=	428.125
verschil			- 46	+ 12		+ 50		=	+ 16

door Kamer Enkhuizen verzonden, 1723/24

Johanna			152.946						BGB 10818:13
Haften			142.749						BGB 10818:13
Land van Beloften			55.876			78.900			BGB 10818:11,13
verzonden			351.571			78.900		=	430.471
toebedeeld			351.564			78.906		=	430.470
verschil			+ 7			- 6		=	+ 1

door Kamer Enkhuizen verzonden, 1724/25

Witsburg			97.933	99.997					BGB 10764:28
Strijkebolle			99.925	26.752					BGB 10764:28
Schuitwijk		82.437				54.500			BGB 10764:29
verzonden		82.437	197.858	126.749		54.500		=	461.544
toebedeeld		82.437	200.000	126.750		54.500		=	463.687
verschil		0	- 2.142	- 1		0		=	- 2.143

door Kamer Enkhuizen verzonden, 1725/26

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukaten	realen	payment	duiten	onbekend	bron
Vis		25.000	203.273						BGB 10764:31
Margaretha	50.000		79.630						BGB 10764:30
Johanna		45.002	25.983			37.500			BGB 10765:26
verzonden	50.000	70.002	308.886			37.500			= 466.388
toebedeeld	50.000	50.000	305.000	7.500		50.000			= 462.500
verschil	0	+ 20.002	+ 3.886	- 7.500		- 12.500			= + 3.888

door Kamer Enkhuizen verzonden, 1726/27

Lage Polder		50.000	123.422			24.900			BGB 10765:28
Anna Maria	24.963	25.038	50.130			50.100			BGB 10765:28
Haaksburg			76.312			55.800			BGB 10820:11,13
verzonden	24.963	75.038	249.864			130.800			= 480.665
toebedeeld	a) 25.000	75.000	250.000	0		131.250			= 481.250
verschil	- 37	+ 38	- 136			- 450			= - 585

a) de toebedeelde f100.000 dukaten naar keuze ook worden verzonden in baar zilver → het tekort aan verzonden dukaten opgeheven door volledige overheveling van het toebedeelde bedrag naar baar zilver.

door Kamer Enkhuizen verzonden, 1727/28

Geertruid		70.006	81.242	75.272		25.200			BGB 10820:8-13
Baanman	50.145	29.958				74.700			BGB 10766:49
Buis			122.973						BGB 10766:52
verzonden	50.145	99.964	204.215	75.272		99.900			= 529.496
toebedeeld	50.000	100.000	204.000	75.000		100.000			= 529.000
verschil	+ 145	- 36	+ 215	+ 272		- 100			= + 496

door Kamer Enkhuizen verzonden, 1728/29

Hopvogel			140.098	61.421					BGB 10766:53
Land van Beloften			49.650	49.197					BGB 11843:466
Sleewijk	25.034			18.772		18.728			BGB 11843:415
verzonden	25.034	189.748	129.390			18.728			= 362.900
toebedeeld	25.000	250.000	18.750			68.750			= 362.500
verschil	+ 34	- 60.252	+ 110.640			- 50.022			= + 400

door Kamer Enkhuizen verzonden, 1729/30

Lage Polder			150.177						BGB 10821:15
Noordwaddinxveen			49.650	33.014		49.800			BGB 10821:12-15
verzonden			199.827	33.014		49.800			= 282.641
toebedeeld			200.000			50.000			= 250.000
verschil			- 173	+ 33.014		- 200			= + 32.641

door Kamer Enkhuizen verzonden, 1730/31

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukatoens	reulen	payment	duiten	onbekend	bron
Geertuid			100.118						BGB 10821:15
Proostwijk				74.816					BGB 10768:11
verzonden			100.118	74.816				=	174.934
toebedeeld			100.156	74.844		50.000	6.250	=	231.250
verschil			- 38	- 28		- 50.000	- 6.250	=	- 56.316

door Kamer Enkhuizen verzonden, 1731/32

Kasteel v. Woerden			75.191						BGB 10768:11
Petronella Alida			100.138						BGB 11846:139
verzonden			175.329					=	175.329
toebedeeld			175.000	62.500				=	237.500
verschil			+ 329	- 62.500				=	- 62.171

door Kamer Enkhuizen verzonden, 1732/33

Reigersbroek				62.163		49.564	6.694		BGB 10822:13-19
Vis	a)		50.419	49.723					BGB 10823:13,16
Nieuwe Vis									a)
Lage Polder			62.545			61.800			BGB 10823:15,16
verzonden			112.964	111.886		111.364	6.694	=	342.908
toebedeeld			112.500	50.000		87.500	6.250	=	256.250
verschil			+ 464	+ 61.886		+ 23.864	+ 444	=	+ 86.658

a) verkocht te Lissabon; lading overgenomen door Nieuwe Vis (DAS 2898 en 2925)

door Kamer Enkhuizen verzonden, 1733/34

Kasteel Woerden				39.658	62.700				BGB 10823:14,15
Hof n.a. Zomer				37.240					BGB 10769:11
verzonden				76.898	62.700			=	139.598
toebedeeld				75.000	37.500	1.562		=	114.062
verschil				+ 1.898	+ 25.200	- 1.562		=	+ 25.536

door Kamer Enkhuizen verzonden, 1734/35

Petronella Alida									BGB 10769:11
Land v. Beloften						7.800	± 130.000	a)	
Langewijk		??					??	b)	
verzonden		??						=	??
toebedeeld		30.000		64.000	30.000	10.000		=	134.000
verschil		??						=	??

a) vervoerde 13 kist diverse zilveren speciën [= ca. f110.000 — f150.000] en 11 vat duiten [= ca f7.800] (Dagregister Batavia 13 december 1735: microfiche 4010 fol. 950) — samenstelling niet reconstrueerbaar

b) lading onbekend: mogelijk f30.000 dukaten omdat bij Land van Beloften slechts over "zilveren speciën" wordt gesproken, mogelijk in het geheel niets.

door Kamer Enkhuizen verzonden, 1735/36

per	baar goud	dukaten	baar zilver	dukatoens	realen	payment	duiten	onbekend	bron
Lage Polder			100.231						a)
Buis						24.900			BGB 10825:15
Enkhuizen							7.650		BGB 10825:20
verzonden			100.231			24.900	7.650		= 132.781
toebedeeld			100.000			25.000			= 125.000
verschil			+ 231			- 100	+ 7.650		= + 7.781

a) tussen augustus 1735 en maart 1736 werd f125.131 verzonden (VOC 165: 20 maart 1736), waarvan f24.900 payment per Buis en het restant dus per Lage Polder; de duiten daargelaten, werd de toebedeling qua totaalbedrag nagenoeg precies voldaan → naar aangenomen ook qua soort, zodat de Lage Polder dan uitsluitend baar zilver vervoerde

door Kamer Enkhuizen verzonden, 1736/37

Petronella Alida			118.686						BGB 10770:15
Ruiter						25.200			BGB 10770:14
verzonden			118.686			25.200			= 143.886
toebedeeld			118.750			25.000			= 143.750
verschil			- 64			+ 200			= + 136

door Kamer Enkhuizen verzonden, 1737/38

Popkensburg									BGB 10770:14
Vis				93.805		18.000			BGB 10771:10
Leiduin			37.654	32.692		55.500			BGB 10771:10
verzonden			37.654	126.497		73.500			= 237.651
toebedeeld			37.500	125.000		75.000			= 237.500
verschil			+ 154	+ 1.497		- 1.500			= + 151

door Kamer Enkhuizen verzonden, 1738/39

Slot Kronenburg				162.677					BGB 10771:10
Streefkerk			56.297	56.317					BGB 11853:575
Lage Polder			99.731						BGB 11853:533
verzonden			156.028	218.994					= 375.022
toebedeeld			156.250	218.750					= 375.000
verschil			- 222	+ 244					= + 22

door Kamer Enkhuizen verzonden, 1739/40

Westerbeek			62.763	61.857					BGB 10772:12
Cornelia			11.014	89.536					BGB 10773:10
Bata vier	a)		98.207	84.010					BGB 10772:12
verzonden			??	??					= ??
toebedeeld			162.500	150.000					= 212.500
verschil			??	??					= ??

a) of dit schip wel hier thuis hoort, is zeer onzeker (zie noot 22 op pagina 80-81) → niet meegeteld

**BIJLAGE IV: AANWIJZINGEN VAN DIVERSE AARD BETREFFENDE DE
SCHAARSTE VAN BEPAALDE MUNTSOORTEN OF VAN ZILVER IN HET
ALGEMEEN, 1720-1740**

- nov. 1720 "mits de duurte en ongemene schaarsheyd van de mexicanen en dat het
baar silver daarentegens tot een modique prijs is te bekomen", zal Kamer
Zeeland afwijken van de toebedeling
(*ARA, VOC 7256: resolutie Kamer Zeeland 21 november 1720*)
- dec. 1721 "het silver is schaers en daer kunnen geen ducats gemaakt werden omdat
het bankgelt valt"
(*RAO, Staten van Overijssel 1910: Overijsselse Munt, brief 12 december 1721
van I.A. Keyser te Amsterdam aan wed. B. Cramer te Kampen = retroacta
bij stukken 1726-1727*)
- apr. 1722 de buitensporige prijsstijging van het silver is toe te schrijven aan de
concurrentie van de muntmeesters — sinds enige tijd staan de munthuizen
dan ook stil
*Van Dillen 1925 nr. 406: Raden & Generaal-Meesters van de Munt aan
Staten-Generaal*)
- nov. 1723 "ingevalle de schaarsheyd van muntmateriaal het nodige payement niet was
te bekomen" het ontbrekende aan te vullen met dukats en baar silver
(*ARA, VOC 7257: resolutie Kamer Zeeland 1 november 1723*)
- apr. 1725 "Het silver is hier seer schaer, daer is niet een munt die aen het werck van
silver is"
(*RAO, Staten van Overijssel 1910: Overijsselse Munt, brief 22 april 1725 van
I.A. Keyser te Amsterdam aan P. van de Weteringe te Kampen = retroacta
bij stukken 1726-1727*)
- nov. 1725 de Utrechtse muntmeester vraagt ontheffing van de sleischat voor het silver,
want er is weinig silver in het land en de prijzen van mexicanen en pilaren
zijn hoog; de banken maken zich er meester van en de VOC voert weinig of
geen gemunt geld uit maar baren; onlangs was hem nog gevraagd dukats
te maken voor 65 stuivers per stuk, maar dat kon hij niet
(*RAU, Staten van Utrecht 232 fol. 186-187: resolutie Staten van Utrecht 7
november 1725*)
- febr. 1727 baar silver door Kamer Amsterdam zonodig te vervangen door baar goud;
Kamers Delft, Rotterdam, Hoorn en Enkhuizen mogen naar keus dukats
of baar silver verzenden, wat maar het voordeligst is.
(*ARA, VOC 164: resolutie Heren Zeventien 19 februari 1727*)
- okt. 1727 als een bepaalde soort niet verkrijgbaar is, dan vervangen door een andere
(*ARA, VOC 164: resolutie Heren Zeventien 29 oktober 1727*)
- mrt. 1728 Kamer Amsterdam mag haar aandeel zenden in baar silver of dukats
(*ARA, VOC 164: resolutie Heren Zeventien 9 maart 1728*)
- febr. 1730 nieuwe dukats of mexicanen te verzenden "so als sulx met de meeste
convenientie van de Kameren sal overeenkomen"
(*ARA, VOC 164: resolutie Heren Zeventien 18 februari 1730*)
- aug. 1730 Kamers Hoorn en Enkhuizen mogen i.p.v. VOC-ducats ook baar silver
verzenden
(*ARA, VOC 164: resolutie Heren Zeventien 21 augustus 1730*)

- mrt./apr. 1732 recepissen van dukatons werden en worden verkocht met 2 à 2½ % agio van bankgeld, zodat de dukatons meer dan 65 à 65½ stuiver doen
 (Van Dillen 1925 nr. 415: *memorie Raden & Generaal-Meesters van de Munt*)
- nov. 1740 "En nadien de Kamer Amsteldam ter oorsake van de tegenwoordige excessive duurte van het zilver voor 4 tonnen gouds aan oude bank-ducatons van den gemeenen stempel hadt ingekogt, tegens maar 2½ percento opgeld, daar de nieuwe ducats met 's Compagnies merk gestempelt niet minder te bekomen zijn dan met 5 percento opgeld...", besluit men Kamer Amsterdam toe te staan oude dukatons te versturen; Kamers Hoorn en Enkhuizen mogen ook zelf kiezen oude of VOC-dukatons te verzenden "zoals met den meesten dienst en voordeele van de Compagnie zal worden bevonden te behoren, en zal in den brieff aan Generaal en Raden worden geschreeven dat het zenden van de voorsz. oude ducats alleen geschied door gebrek en schaarsheyd aan zilver"
 (ARA, VOC 167: *resolutie Heren Zeventien 29 november 1740*)

Zie ook pag. 84-85

BIJLAGE V: LEVERANTIES DOOR DE AMSTERDAMSE WISSELBANK AAN DE KAMERS AMSTERDAM EN ZEELAND, IN GULDENS BANKGELD

In het archief van de Rotterdamse Wisselbank zijn geen boekhoudkundige gegevens bewaard gebleven, terwijl het archief van de bank in Zeeland volledig verloren ging tijdens het bombardement op Middelburg in de Tweede Wereldoorlog. Ons rest nog slechts cijfermateriaal van de Amsterdamse Wisselbank, tevens de belangrijkste van de drie banken. De meest bruikbare bron voor dit onderzoek is de serie grootboeken van de speciekamer waarin alle mutaties gespecificeerd naar het soort geld vermeld staan. Van Dillen (1925) 883 e.v. geeft uit de speciekamer-grootboeken een inventaris van de aanwezige voorraden per begin van het nieuwe boekjaar. Opgemerkt moet worden dat iedere soort verspreid lag over diverse kisten, kassen, zakken, stapels en dozen, die in het grootboek ook ieder een eigen hoofd hadden, zodat steeds al deze bladzijden nagezien moeten worden om alle transacties binnen één geldsoort te traceren. Op de rechter bladzijden treft men de namen van de afnemers aan, met vermelding van datum en hoeveelheid van de betrokken soort en natuurlijk het bedrag. Dit laatste is steeds gesteld in guldens bankgeld. De waarde hiervan lag iets hoger (nl. 4 à 5%) dan die van het courant-geld, waaronder de zilveren guldens die men in de omloop aantrof: vergelijk Van Gelder (1949) 12-13 en Van de Laar (1978) 50.

Onder de afnemers zijn de VOC-Kamers soms met name genoemd. Daarnaast vindt men de namen van allerlei personen, waaronder ook die van de agenten, meestal zonder verdere aanduidingen van hun opdrachtgever. Pas wanneer men de namen van deze agenten kent uit andere (VOC-)bron, is de juiste omvang van de specie-leveranties aan de Kamers vast te stellen. Uit de in noot 78 (pag. 106) genoemde bronnen kan de volgende lijst worden samengesteld, voor Kamer Zeeland:

Willem Ockers, tot 1733

Pieter Willem van Gelre, in 1733

Isaac Westerveen, vanaf 1733

Pieter Weseman, tot 1747

Balthasar Nolthenius, vanaf 1747;

en voor Kamer Delft:

Jan Verrijn Hendrikz, tot 1735

Willem Huisinge van Vliet, vanaf 1735

Voor Kamer Amsterdam werd het inkopen en omzetten van contanten gedaan door kassier Jan Bosch, zoals blijkt uit vermeldingen in het speciekamer-grootboek (GAA, AWB 26 fol. 58, 60). De bij Zeeland genoemde Westerveen is waarschijnlijk dezelfde als de tussen 1715 en 1731 te Dordrecht werkzame muntmeester van die naam. Deze jongere broer van VOC-advocaat Abraham Westerveen was in 1742 juwelier te Amsterdam: Briët/Snethlage (1982) 384. Kamers Amsterdam en Zeeland zijn de grootste afnemers. Vermeldingen van Kamer Delft komen zelden en van Kamer Rotterdam helemaal nooit voor; de agent van deze Kamer is trouwens niet met name bekend. Wel bekend uit de VOC-bronnen is de naam van de agent van Kamers Hoorn en Enkhuizen, maar deze wordt in de speciekamer-grootboeken van de Amsterdamse Wisselbank niet aangetroffen, evenmin als de naam van die Kamers zelf trouwens. In de journalen van Kamers Hoorn en Enkhuizen komen talloze vermeldingen voor van overschrijvingen naar Joan Blom jr. "om in courant geld om te zetten" (bijv. ARA, VOC 14859: 30 juni 1716); later wordt in dit verband steeds J. Ryppers van Hoolwerff

genoemd. Blom heeft bij de Amsterdamse Wisselbank een rekening "wegens de O.Comp. Enchuysen". Vanaf ca. 1737 figureert als afnemer van diverse speciën van de Wisselbank regelmatig een Jan Knol — of dit dezelfde is als de tussen 1715 en 1741 werkzame muntmeester van Westfriesland, kon niet worden vastgesteld. Namen van de andere in deze periode werkzame muntmeesters komen in de speciekamer grootboeken van de Amsterdamse Wisselbank niet voor.

Leveranties aan Kamer Amsterdam of kassier (Bosch), in guldens bankgeld

(GAA, Wisselbank 24-4): speciekamer-grootboeken 1720-1740)

inv. nr.	folio		dukaten	dukatoens	mexicanen	nieuwe mexicanen	pilaren
24	38	nov. 1720			167.618		
	39	dec.			176.440		
25	40	apr. 1721			110.275		
	41	okt.			105.864		
	41	nov.			255.838		
	41	dec.			379.346		
26	58	apr. 1722			275.687		
	53, 60, 92	okt.		99.900	8.822		
	51, 62, 92	nov.		25.404	388.168		
27	51, 92	apr. 1723		37.256			
	84, 85	sept.			273.482		
	86, 87	nov.			61.754		176.440
28	57	apr. 1724					141.152
	71	aug.			163.207		
	82	sept.			317.592		
	53	nov.		125.453			
	53, 86	dec.		266.132	88.220		
1725 en 1726 ontbreken							
29	55	mei 1727		49.862			
	57	sept.		204.255			
	69	okt.			149.974		
	70	dec.			264.660		
30	94	sept. 1728	32.336				
	69	okt.			105.864		
	55, 62	nov.		156.195			97.042
	70	dec. a)	a)		202.906 a)		
31	56, 70	okt. 1729		120.150	158.796		
	71	dec.			308.770		
32	61, 70	nov. 1730			379.346		390.373
	71	dec.			163.207		
33	69	nov. 1731			48.521		
	61, 69	dec.					875.583
34	68	sept. 1732			176.440		
	62	nov.					412.428
	70	dec.			194.084		
35	67	mei 1733			180.851		
	70	sept.			37.493		
	71	okt.			105.864		
	63, 71	nov.			176.440		17.644
36	61	apr. 1734					284.509
	71, 77, 88	okt.	65.812		233.783	30.877	
	89	dec.	121.500				
1735 ontbreekt							

37	65, 75, 76	okt. 1736	282.304	94.836
38	66, 76	sept. 1737	97.042	284.509
	78	dec.	46.315	
39	73	aug. 1738	158.796	
	73, 74	sept.	474.182	
	64	dec.		282.304
40	73, 83	okt. 1739	39.699	39.699
	83	nov.		414.634
	73, 83	dec.	94.836	99.247

a) fol. 70, 91, 94: leveranties aan VOC, geen Kamer vermeld, van dukaten 67.159 en mexicanen 17.644.

Leveranties aan Kamer Zeeland of agent (Ockerse -1732, Van Gelre 1733, Westerveen 1733-), in guldens bankgeld

(GAA, Wisselbank 24-41: speciekamer-grootboeken 1720-1740)

inv. folio		dukaten	dukatoens	mexicanen	mexicanen kleingeld	nieuwe mexicanen	pijaren	franse kronen
24	29, 72	nov.	10.374					
	39	dec.		90.425				
25	40	apr. 1721		48.521				
	39, 41	okt.		308.770			127.919	
26	56, 58	mrt. 1722		35.228			44.100	
	60	okt.		8.882				
	53, 57, 62, 92	nov.	100.146	213.933			94.836	
27	56	apr. 1723					11.027	
	57, 84	aug.		6.616			185.262	
	53, 86, 87	dec.	42.052	121.302			77.192	
28	57, 62	apr. 1724		22.055			92.631	
	52, 58, 82	aug.	97.922	8.822			125.713	
	83	okt.		30.877				
	53, 85	nov.	142.596	335.236				
			1725 en 1726 ontbreken					
29	55	apr. 1727	177.221					
	60, 69	sept.		83.809			68.370	
	61	okt.					233.783	
	61, 69	nov.		94.836			125.713	
30	61, 91	sept. 1728	198.990				94.836	
	62	nov.					194.084	
31	60	mrt. 1729					2.205	
	60	apr.					97.042	
	60, 69	sept.		52.932			143.357	
	61	jan. 1730					30.877	

inv.	folio	dukaten	dukatoens	mexicanen	mexicanen kleingeld	nieuwe mexicanen	pijaren	franse kronen
32	68	juli		11.027				
	68	aug.		24.260				
	60, 78	sept.			33.684		249.221	
	61, 70	nov.		37.493			280.098	
33	67	mei 1731		147.768				
	68	sept.		50.726				
	60, 68	okt.		339.647			299.948	
	69	nov.		4.411				
34	61	juni 1732					22.055	
	61	juli					198.495	
	61	aug.					127.919	
	62, 69	nov.		70.576			161.001	
35	67	apr. 1733		68.370				
	67, 68	mei		68.370				
	69	juli		44.110				
	64	dec.					66.165	
	64	jan. 1734					33.082	
36	62	juli					22.055	
	88	okt.	45.562					
	88	nov.	5.062					
	89	dec.	131.625					
1735 ontbreekt								
37	78	jan. 1736				24.260		
	65	okt.					176.440	
	65	nov.					41.904	
	66, 77, 83	dec.		35.228		6.616	2.205	
	83	jan. 1737					2.205	
38	92	nov.				50.726		
	67, 78	dec.		66.165			134.535	
	67	jan. 1738					13.233	
39	60	febr.					63.959	
	71	mei		26.466				
	72	juli		61.754				
	62, 73, 84	sept.		61.754		6.616	152.179	
	63	okt.					44.110	
	63	nov.					209.522	
	63, 64, 92	dec.					364.263	13.233
40	64	sept. 1739					92.631	
	92	okt.						63.959
	65, 92	nov.					22.055	99.247
	92	dec.						125.713

BIJLAGE VI: CONSENTEN VOOR AANMUNTINGEN TEN BEHOEVE VAN DE VOC, IN GULDENS

Voor de aanmaak van VOC-dukatons, payement en VOC-duiten was toestemming van de overheid vereist. Deze consenten zijn slechts gedeeltelijk bewaard gebleven en soms ook zo algemeen gesteld dat zij onbruikbaar zijn. In Holland en Westfriesland, waar de VOC een groot deel betrof van wat zij nodig had, volstond men met ééns per jaar (en later zelfs één maal per muntbus-periode) aan de muntmeester min of meer pro forma toestemming te verlenen, zonder een bedrag te vermelden. Deze algemene vermeldingen zijn hieronder niet opgenomen. In de resoluties van de Staten van Utrecht of in die van de Gedeputeerden werden geen consenten aangetroffen.

Holland

(*RAZH, Staten van Holland 3070-3090: resoluties Gecommitteerde Raden 1720-1740*)

3075	6 okt. 1725	VOC-duiten	3.000
3076	197 ^v -198	13 mei 1726	VOC-duiten 3.000 (voor Kamer Amsterdam)
3076	209-210 ^v	18 mei 1726	VOC-dukatons
3078	43-44 ^v	30 jan. 1728	VOC-dukatons (ingevolge res. Staten-Generaal 7 okt. 1727)
3079	197 ^v -198	16 mei 1729	VOC-duiten 6.000 (voor Kamer Amsterdam)
3080	14-15	7 jan. 1730	VOC-duiten 37.500 (voor Kamers Amsterdam, Delft en Rotterdam)

Zeeland

(*RAZ, Staten van Zeeland 1923: register resoluties Serment en Gecommitteerde Raden 1689-1733*)

(*RAZ, Staten van Zeeland 163-170: resoluties Staten van Zeeland 1733-1740*)

(*RAZ, Staten van Zeeland 542-549: resoluties Gecommitteerde Raden 1733-1740*)

		dukatens	dukatons	payement	duiten
1923	20 sept. 1720			200.000	
1923	24 okt. 1721			320.000	
1923	14 dec. 1722			150.000	
1923	28 jan. 1723			50.000	
1923	6 aug.			200.000	
1923	21 mrt. 1724			70.000	
1923	14 juli			50.000	
1923	10 aug.			150.000	
1923	19 mrt. 1725			70.000	
1923	28 aug.	60.000		100.000	
1923	7 dec.	50.000		100.000	
1923	1 mrt. 1726				3.000
1923	3 juni		300.000		

1923	23 sept.		200.000	
1923	25 mrt. 1727		100.000	
1923	7 juli			4.000
1923	24 aug.		150.000	
1923	27 nov.		75.000	
1923	5 dec.	300.000		
1923	26 juli 1728	200.000		
1923	27 sept.	200.000		
1923	2 mei 1729			4.000
1923	11 aug.	300.000	100.000	
1923	12 sept.	100.000		
1923	27 apr. 1730			12.000
1923	8 sept.	300.000	200.000	25.000
1923	14 dec.	150.000		
1923	4 mei 1731	80.000		
1923	3 sept.		300.000	
1923	19 juni 1732	300.000		
1923	4 aug.			12.000
1923	10 nov.		170.000	
1923	19 mrt. 1733		100.000	
1923	21 sept.		160.000	
543	30 okt. 1734		125.000	70.000
165	15 mrt. 1735		100.000	
544	6 okt.	150.000	70.000	
166	29 nov. 1736		60.000	80.000
546	13 apr. 1737			70 à 75.000
167	29 nov.	250.000	90.000	
547	2 okt. 1738	250.000		
169	16 jan. 1739	250.000		
169	17 sept.	230.000		
170	22 febr. 1740	100.000		

Westfriesland

(*RANH, Westfrieze Munt 1: resoluties Gedeputeerden der drie steden, 1656-1791*)

1	22 febr. 1726	staven en payement
1	5 juni	VOC-dukaton

Gelderland

(RAG, Hof van Gelderland 429-430: missiven en resoluties van Hof en Rekenkamer in muntzaken 1720-1739)

(RAG, Hof van Gelderland 2338: dispensaties om payment te munten voor VOC 1704-1772)

2338	30 mrt. 1734	schellingen 24.000, dubbeltjes 24.000
430	1 sept. 1738	dukatons 162.500 (voor Kamer Rotterdam)

Overijssel

(RAO, Staten van Overijssel 418-438: resoluties Gedeputeerden 1718-1793)

435	342 ^v	11 nov. 1737	payment en VOC-dukatons (voor Kamer Amsterdam)
-----	------------------	--------------	--

BIJLAGE VII: PRODUKTIE VAN DE MUNT TE DORDRECHT 1730-1740, IN GULDENS

De muntmeester werkte volgens voorschriften die hem door de overheid verstrekt waren. Ter controle op de naleving ervan werden uit zijn produktie regelmatig steekproeven genomen door de waardijn, die tevens een register van de verwerkte hoeveelheden edel metaal bijhield. Eenzelfde register werd bijgehouden door de smidmeester, het hoofd van de munters en andere werklieden. Eéns in de paar jaar werd onder toezicht van Raden & Generaal-Meesters van de Munt, een Generaliteitscollege, de muntbus geopend en de inhoud ervan zorgvuldig gecontroleerd; tegelijkertijd berekende men aan de hand van het waardijns-register de hoogte van de sleischat, de vergoeding die de muntmeester aan de muntheer moest afdragen. Alles werd vastgelegd in het proces-verbaal van muntbus-opening, waarna de interne administratie van het munthuis zijn betekenis goeddeels verloor en wellicht vernietigd werd, althans niet bewaard bleef. Alle busopeningsverbalen over de periode 1720-1740 zijn wel bewaard, in de Generaliteitsmuntkamer (ARA). Besier (1890) publiceerde oplagecijfers hieruit, maar zijn opgaven bleken in sommige gevallen onjuist — voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van het naar A. van der Wiel gecorrigeerde exemplaar in de bibliotheek van Rijksmuseum Het Koninklijk Penningkabinet. Over de aanvang van de muntproduktie in ieder gewest zijn we dus goed geïnformeerd, maar genoemde bron geeft geen specificatie naar jaar of maand, laat staan naar week of dag. Ook zijn in principe nooit afnemers genoemd. De gezochte gegevens zouden wel gevonden kunnen worden in de partikuliere boekhoudingen van de muntmeesters, maar hiervan is uit het tijdvak van de Republiek nauwelijks iets bewaard gebleven (en uit de periode 1720-1740 al helemaal niets), hetgeen gezien de aard van de functie ook niet verwonderlijk is. Uit een enkel bewaard smidmeestersregister, kan men niet de afnemers maar wel de omvang van de dagelijkse produktie distilleren; hieronder zijn deze gegevens per maand samengevat. Het smidmeestersregister vermeldt uitsluitend de verwerkte hoeveelheden edel metaal. Uit het opgegeven aantal marken kunnen oplagecijfers berekend worden, waarna omrekening in guldens mogelijk is:

dukaat:	70,2	stuks per mark, f 5,2	per stuk
dukaton:	7,5		3,15
zilver dukaat:	8,7		2,5
gulden:	23,25		1,0
schelling:	49,5		0,3
dubbeltje:	151,5		0,1
stuiver:	302,5		0,05

Duiten zijn in het smidmeestersregister niet opgenomen.

(RAZH, *Serment Munt te Dordrecht 196: smidmeestersregister 1730-1749*)

folio		dukaten	dukaton	zilveren dukaten	gulden	schellingen	dubbeltjes	stuivers
3, 21, 66	juni 1730	424.908	124.740				26.952	
3, 21-22	juli	618.743	176.857					
4, 66-67	aug.	566.540					57.237	

folio		dukaten	dukaten	zilveren dukaten	gulden	schellingen	dubbeltjes	stuivers
4, 22, 67-68	sept.	465.790	48.266				52.555	
4, 22, 68, 88	okt.	247.499	53.085				23.846	13.098
4, 46, 68	nov.	373.069				34.972	56.903	
5, 46	dec.	50.742				22.008		
5, 68-69	jan. 1731	229.247					52.828	
5, 69	febr.	25.189					43.662	
5, 22, 69-70	mrt.	295.682	43.990				59.327	
5, 22	apr.	139.443	57.361					
	mei							
	juni	muntmeester Westerveen afgetreden, opvolger Buck aangesteld						
	juli							
	aug.							
	sept.							
6, 70	okt.	47.091					37.860	
6, 70-70 ^v	nov.	33.951					90.703	
6, 23, 70 ^v -71	dec.	10.951	73.143				58.873	
6, 71	jan. 1732	30.664					50.343	
6, 71	febr.	37.965					35.481	
6, 23, 71-71 ^v	mrt.	67.896	189.543				39.284	
6, 23	apr.	225.228	97.146					
6 ^v , 71 ^v	mei	452.286					14.711	
6 ^v , 71 ^v	juni	173.394					59.343	
6 ^v , 71 ^v -72	juli	548.288					74.190	
6 ^v , 23 ^v , 72-72 ^v	aug.	202.961	95.303				53.525	
6 ^v -7, 23 ^v , 72 ^v	sept.	145.652	56.487				2.591	
7, 72 ^v	okt.	259.542					34.178	
7, 46, 72 ^v	nov.	158.064				32.180	27.406	
7	dec.	64.246						
7	jan. 1733	374.166						
7-7 ^v , 72 ^v	febr.	351.536					13.726	
7 ^v , 46 ^v , 72 ^v -73	mrt.	850.179				10.781	20.437	
7 ^v -8	apr.	87.974				5.598		
8, 73	mei	231.072					11.120	
8, 73-73 ^v	juni	239.829					66.539	
8, 73 ^v	juli	523.832					59.494	
8 ^v , 23 ^v , 46 ^v	aug.	384.753	275.570			65.726		
8 ^v , 74	sept.	86.148					52.434	
8 ^v , 46 ^v , 74, 88	okt.	179.234				25.720	8.908	24.442
46 ^v , 74	nov.					44.312	33.330	
8 ^v	dec.	46.727						
8 ^v	jan. 1734	87.246						
8 ^v , 35	febr.	29.567		54.897				
23 ^v , 35	mrt.		62.134	48.285				
8 ^v , 74-75	apr.	22.630					67.660	
8 ^v , 47, 75	mei	25.189				49.168	32.739	

folio		dukaten	dukatoens	zilveren dukaten	guldens	schellingen	dubbeltjes	stuivers
8 ^v , 42	juni	21.174			34.363			
8 ^v , 42	juli	21.174			24.296			
	aug.							
8 ^v , 75, 89	sept.	15.699					36.375	15.382
47, 75	okt.					17.300	5.151	
8 ^v	nov.	2.553						
42	dec.				63.519			
9, 42	jan. 1735	13.140			74.563			
9	febr.	23.728						
9, 35	mrt.	44.902		98.962				
9, 35	apr.	115.716		62.205				
9, 42	mei	79.212			63.031			
42 ^v	juni				128.875			
42 ^v	juli				110.530			
42 ^v	aug.				89.559			
47, 75 ^v	sept.					14.553	66.887	
47	okt.					22.052		
47, 75 ^v	nov.					36.650	58.282	
9, 42 ^v , 47	dec.	2.189			35.619	18.785		
9, 42 ^v	jan. 1736	44.169			125.945			
9	febr.	263.557						
9, 43	mrt.	36.868			19.739			
10, 43	apr.	83.231			27.877			
10	mei	248.955						
10	juni	130.317						
10, 43	juli	169.380			56.335			
10-10 ^v , 76	aug.	439.509					56.100	
10 ^v , 47 ^v , 76	sept.	574.574				52.138	19.377	
10 ^v , 76-76 ^v	okt.	561.798					21.907	
10 ^v -11	nov.	513.245						
11, 47 ^v , 76 ^v , 89	dec.	651.596				8.776	8.908	5.884
11, 89	jan. 1737	255.164						2.117
11	febr.	246.038						
11-11 ^v , 43	mrt.	743.584			41.013			
11 ^v , 43	apr.	921.726			35.131			
11 ^v -12	mei	1.305.382						
12-12 ^v	juni	1.328.012						
12 ^v	juli	1.416.719						
12 ^v -13	aug.	1.195.870						
13-13 ^v	sept.	1.432.418						
13 ^v , 76 ^v	okt.	886.683					26.603	
14, 76 ^v	nov.	590.637					48.631	
14, 47, 77	dec.	426.733				45.307	23.664	
14, 24	jan. 1738	388.040	60.504					
14-14 ^v	febr.	290.207						

folio		dukaten	dukatons	zilveren dukaten	guldens	schellingen	dubbeljes	stuivers
14 ^v	mrt.	604.141						
14 ^v -15	apr.	489.154						
15	mei	934.866						
15	juni	522.735						
15-15 ^v , 89-89 ^v	juli	290.207						20.222 ^{a)}
15 ^v , 89 ^v	aug.	171.205						16.365
15 ^v , 24, 89 ^v	sept.	206.612	49.376					20.086
15 ^v , 89 ^v	okt.	129.225						24.442
15 ^v , 24-24 ^v	nov.	104.036	168.635					
15 ^v , 24 ^v , 90	dec.	48.916	53.511					26.136 ^{a)}
15 ^v , 90-90 ^v	jan. 1739	38.329						42.153
15 ^v , 24 ^v , 90 ^v	febr.	142.730	133.009					12.781
15 ^v , 24 ^v	mrt.	34.679	30.453					
15 ^v	apr.	48.916						
15 ^v	mei	252.242						
15 ^v	juni	105.498						
16	juli	64.979						
16	aug.	163.540						
16, 24 ^v	sept.	79.581	322.127					
16, 25, 90 ^v	okt.	136.890	259.119					7.336 ^{a)}
16, 25, 90 ^v	nov.	88.707	81.246					20.237
16	dec.	202.961						
16	jan. 1740	13.140						
16, 25	febr.	45.630	76.805					
16, 25, 90 ^v	mrt.	20.805	30.287					1.664 ^{a)}
16	apr.	186.534						
17	mei	365.404						

a) de in 1738-1740 geslagen stuivers waren niet besteld door de VOC, maar bestemd voor de circulatie in Nederland

BIJLAGE VIII: ESSAYEUR GRILL LEVERT/WORDT VERZOCHT TE LEVEREN AAN KAMER AMSTERDAM

(ARA, VOC 7020: resoluties departement van ontvang Kamer Amsterdam 1727-1789)

29 jan. 1722	12.800 mk kolom-realen voor baar zilver (11 kist à 942‰ en 21 kist à 986‰)
5 mrt.	kolom-realen klaar te maken en mexicanen in te kopen
29 juni	20 kist staven te smelten en ter Bank te depositeren
23 dec.	f500.000 te smelten tot staven (t.b.v. de voorjaarsequipage)
17 juni 1723	60 kist = 24.000 mk kolom-realen voor versmelting tot staven
7 sept.	30 kist = 12.000 mk kolom-realen voor versmelting tot staven
4 okt.	71 kist = 28.400 mk kolom-realen voor versmelting tot staven f125.000 in dukaten = 23.697 stuks
22 apr. 1729	f500.000 zilver naar Dordrecht t.b.v. dukatons (vóór eind aug.)
28 juni	f200.000 zilver naar Dordrecht t.b.v. dukatons
1 okt.	f500.000 in staven
11 juni 1731	f600.000 zilver naar Westfriesland t.b.v. dukatons 20 kist staven
21 juni	f300.000 [zilver voor ??] payement

NB: realen gerekend voor f23,1 per mark

Summary

For the convenience of the Indies. Exportation of coins and bullion by the Dutch East India Company and the relative coin production in the Netherlands, 1720-1740.

Several authors have published studies of the money shipments sent to Asia by the Dutch East India Company (VOC). These are solely based on the figures yielded by the resolutions of the Board of Directors (*Heren Zeventien*). The VOC was not governed in all aspects from a central point — it was divided into six Chambers — so that in practice deviations from the resolutions were possible. The present author has compared the figures of the resolutions with those of the actual shipments for the period 1720-1740. To find these the cargoes of approximately 760 outward-bound ships were checked in the books and ledgers of the VOC offices *in patria* and in Asia, which are preserved in the General State Archives at The Hague. For the relevant period complete data are available concerning the coins and bullion which arrived at the Cape of Good Hope and in China, nearly all data concerning the money sent to Batavia, and the majority of data concerning the money sent to Ceylon. In those cases where the data were lacking in the Asian books, for instance because ships had been wrecked *en route*, the size and composition of the money cargoes could often be derived from other sources, or could be reconstructed.

It appears from the comparisons made in the first chapter between the *pro rata* allotments of coins and bullion to the different Chambers by the *Heren Zeventien* and the actual shipments, that each Chamber fully met its obligations with respect to its total allotment, at least when averaged over the whole period of 20 years. Calculated *per annum* however, larger and smaller deviations from the yearly total did occur. As far as the specific coin types allotted are concerned, averaged over 20 years there were more considerable deviations. Within any one year the parcels were hardly ever in conformity with the allotment; in all the Chambers deviations in the quantities of coins of specific types, ranging from considerable to very considerable, occur regularly. The resolutions of the *Heren Zeventien* are therefore useful for calculating the total amount of money shipped to the East by all the Chambers together, at least when taken over a longer period. For calculations on an annual basis they are less reliable. With regard to the different types of coins and bullion they can be relied on to a certain extent, again, taken over a longer period. However, it would be unwise to base oneself on these resolutions alone for determining the distribution of specific types in the shipments of each year.

When one looks at these figures in a positive frame of mind, emphasizing the conformities rather than the differences, one may conclude that the Chambers managed their affairs in a reasonably competent way by deviating no more than 10% from their yearly allotment. They apparently did their best to meet their obligations as well as they could. Compared with the differences between the amounts requested by Batavia and the amounts which the *Heren Zeventien* decided to send, the differences between allotment and shipment are relatively small. The conclusion that the latter differences were unimportant for Batavia is almost inescapable.

The author has next turned his attention to the question where the VOC Chambers obtained the coins and bullion they needed for exportation. Ducats were nearly always ordered from the mints at Dordrecht and Utrecht, and to a lesser extent from the

Hoorn/Enkhuizen mint. Until the introduction of the VOC *dukaton* in 1728, coins of this type were mostly supplied by the Amsterdam *Wisselbank* (Exchange-Bank), but not after that date. Large quantities of VOC *dukaton*s were struck towards 1730 and at the end of the thirties. In the meantime the production of regular *dukaton*s assumed high proportions. One of the reasons for this was the overvaluation of the *dukaton* in Batavia, and the proportionally high payment *in patria* on the bills of exchange bought in Batavia. Most of the reals were obtained by the Chambers from the Amsterdam *Wisselbank*. Sometimes more coins were bought than were shipped and then the Chambers probably had them reminted into *dukaton*s or small coins, or else they were melted down into bars. As far as bullion silver is concerned, we only know that the VOC never bought it from the Amsterdam *Wisselbank*, but from private assayers and mintmasters. The provenance of the bullion gold, which was sometimes shipped by the VOC, is totally unknown. Small coins and VOC *doits* were exclusively supplied by the mints. In point of fact, the mints at Dordrecht, Middelburg and Hoorn/Enkhuizen were the only ones to receive orders for those.

The article ends with a reference to a memorandum of 1750 making clear that in the 60 preceding years all the mints in the Republic of the United Netherlands together struck c. 450 million guilders' worth of coins, and that 10% of this amount was destined for the VOC.

In extensive appendices figures are presented concerning, among other things, founder-ed ships (I), allotments of money to be sent (II), actual shipments of coins and bullion (III), deliveries by the *Wisselbank* (V), minting permits for the VOC (VI) and coin production by the Dordrecht mint (VII).